Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France. Département des manuscrits. Latin 5691

Dexr. Est & F, vegetij liber. de re militari.
638. 658
4927.

Incipit historia belli troiani agnosio cretense descripta qui fuit comes idomenei. prologus :-

Septuminus quinto auidio salutem dicit. Efemeriden belli troiani dictis creten
sis qui in ea militia cū idomeneo meruit cōscripsit litteris punicis. q̄ tū cadmo
et agenore auctoribus p greciā frequentabāt. Deinde post multa sella cū lapso
pietustate apud gnosion cretensis regis sepulcro eius pastores cū eo ducissent.
forte intercetam ruinā loculū stagno a fabre clausū offendēt. ac thesaurū intu
mor dissoluit. nō aur neq; aliud qequam pdit. sz libros ex filym ī lucē pdituri. at ubi spes fru
stata est. ad prayum dnm loca eos detexerūt. qui cōmutatos litteris atticis. Nam oīa gēca fuerat i
neronī romano cesari obtulit. pro quo plurimis donat est. Illo igitur cum in manus forte libelli ue
nissent. auidos uere historie cupido incessit. Ea uti erant latine disserere. Magis cōfisi ī genio
ut otioso animi desidiā disertiorem. Itaq; priora quinq; uoluminū q̄ bello cōtracta gestaq;
sunt. eiusdē nūz seruauimus. Residua de reditu grecorum quinq; in unū redegimus. Atq; ad te mi
simus. tu rufine mi ut par est faue cepto atq; in legendo dicin -

Explicit prologus. Incipit liber primus :-

Quinti reges qui minois ioue genuti pro nepotes grec imperitabant. ad diuidendas ī ter
se atrei opes certā cōuenē. Atreus nāq; ex minoe postrema sua ordinās qeqd auī atq;
argenti pecoris etiam fuit nepotibus quos filie genuerūt exequo diuidendū reliqīt. ex
cepto ciuitatū terrarūq; impio. Hec quippe ydomeneus cum erione dencalionis. idomeneus alter mollis
uissu eius seorsum habuere. Conuenē autē climene et nauplii filius palamedes. et eas dictis ex crete
ida. Item menelaus europa explestene genit. aquo anaxibia soror que eo tpe nestoride nupta
erat. Et agamenon maior frater ut uice sua ī diuisione uterē petuerat. Sz hi nō plisthenis i
ut erant magis qī atrei dicebantur. ob eā cās q̄ cum plisthenes ad modū parus ipe agēs ī primis
annis uita fuerat. nichil dignū ad memoriā nōis reliquisz. Atreus misatē etatis secū eos hūerat.
neq; minus q̄ regios educauerat. Inqua diuisione singlis pnois celebritate inter se quisq; ma
gnifice transegere. Ad eo cogniti omis ex origine europe que in ea insula sima religiē colitur. i
confluit. benigneq; salutatos ī templū deduxerunt. Ibi multarū hostiarū immolatē more patio cele
brato exhibentes q; epulas largit magnificeq; eos habuere. Itēq; in sequentis diebus reges greci et
si ea que exhibebant cū letitia accipiebāt. Tam multo magis templi eius magnifica pulcritudine
preciosa q; extructē opū affiebant. ī spicientes repetentesq; memoria singla que ex sidona fenice
patri eius atq; nobilibus matronis transmissa. magno tū decori erat. Item tpe alexandri filius
priami filius enea aliisq; ex consanguinitate comitibus sparta ī domū menalai hospicio receptus in di
gnissimum facinus ppetrauerat. Is namq; ubi aīa ūtur regem abē. q̄ erat helena pcerias grec feras
memorandā spē amore eius captus. ipam multasq; opes domo eius auferit. Aetra etiam et climenam i
menalai affines que ob necessitudiēz cū helena degebant. Postq̄ certam nūtius ueit. et cūcta ei
que ab alexandro ad usus domū menelai cōmissa erant aperuit. per omnē insulam sic uirtuti re fieri
amat. fama ī manus diuulgat expugnatā quippe domū regis cū suum q; regnū. et alia in talē modū sin
guli disserebant. Quibus cognitis menalaus et si abstractio quigis aīum pmouebat. multo am
plius tū ob iniuriam affinū quas supra memorauimus cū stnabat. Quod ubi aīadūtur palame
des regē ira atq; indignatē stupefactū consilio exadisse. ipe naues parat atq; omī instrumēto opitis
tre applicat. Deinde pro tpe regem breuit osolat. positis etiam ex domū q̄ in tali negocio tēpus
pacebat. nauē ascendē fiat. atq; ita uentis ex sua flantibus paucis diebus sparta puenere. eo iam
agamenō et nestor omnesq; qui ex origine pelopis in grecia regnabāt. cognitis rebus cōfluēbāt. Ig
postq̄ menalaū aduenisse scium omnes in unum cocunt. et q̄ q̄ atrocitis facti ad indignationem

5691. ~~5693.~~

multasq; iniurias rapiebat. ¶ Tam ex salij sententia legantur pius ad troiam palamedes ulixes et menelaus. Hisq; mandatum uti conquesti iniurias et que helenam cum ea arrepta esset repeterent. legati paucis diebus ad troiam uenerunt. neq; tamen alexandrum in loco offendere ¶ Tum naq; propitiatione nauigij in consulte usui uenti ad cyprum appulere. unde simptis aliquot nauibus fortuite delapsus sidonios regem qui eum amice suscepat noctu insidias necat. eademq; qua ap lacedemonia cupiditate uniuersam domum eius in scelus propium iuerit. Ita omia que ad ostentationem regie magnificentiae fuere indigne rapta. ad naues deferri iubet. ¶ Sed ubi exclamentatione eorum qui casui dni flentes reliq; prede aufugerant. tumultus ortus est. populus omis ad regia currit. Infecta iam alex abreptis que cupierat et ascensionem properabat. pro tpe armati ad naues uenerunt. Ortoq; inter eos acri pelio. cadunt utriq; plurimi. Cum obstinate hi regis necem defendent. hi ne amittent parta predam. summis opibus adniterent. Troiani deinde duabus nauibus troiani reliquas strenue defensas liberant. atq; ita fatigatis et iam prelio hostibus euadunt. ¶ Interim apud troiam legatorum palamedes cui maxime ea tempestate domi belliq; consilium ualuit ante priamum adijt. conductoq; conuentu priamum de alexandri iniuria conqueritur. exponens eius hospitij euersionem. deinde mouet quantas ea res inter duo regna simultates conatatura esset. Interiacens memoria discordiarum illij et pelopis. aliorumq; qui ex eiusmodi similibus adinuicem usq; gentium peuenissent. Ad postremum belli difficultates pacis comoda astruunt.

Non se ignorare ait quantis mortalibus tam atrox bellum indignatione iniuriarum atq; in huiusmodi multa alia ei execranda reclamabat. obq; alex cupidine sui preceps ueritus ne quid adusum se applaudibus ouret. stipatus armatis fratribus impetum in multitudinem fecit. multos obtruncat. reliqui inter uentum, pecunia qui in consilio fuerant duce liberant antenore. Ita infectis rebus populus gratum hostis non sine pudore sua domum discedit. ¶ Deinde secuta die rex ortatu hecube helenam adijt. eamq; benigne salutans bonum animum uti gereret ortatur. que cuiusq; esset requirit. ¶ Tum illa alexandri se affinem edit. magisq; ad priamum et hecubam quam ad plisthenes filios genere pertinere. repetens ordine omem maiorum. Danaum et atq; agenorem et iouem et priami genitores esse. Naq; ex plesione danai filia et adlante electram natam. quam ex ioue gremuida dardanum genuisse. Ex quo tres dinceps insecuti reges vlij agenoris. porro tagetam cum ex ioue huisse lacedemona. exq; musaulum natum. et ex eo argalum patrem cebali. quem tindam. ex quo ipsa genita uideret. patrem constaret. repetebat etiam

cum hecuba materni gnis affinitate. Agenoris quippe filiam fenice. et dime patris hecube et lede
cosanguinitatis originem diuisisse. Que postq memorie cuncta retexuit. ad postremu fletis oratu.
ne se que semel infidem illoz recepta cet prodendam putaret. ea secum de tymo menalai apostata que
propria fuissent. nichil preterea ablatum. Sz uerum in modico amore alexandri an penaz metu i
quas obtestatu tymu a coniuge metuebat ita sibi osulere maluerit. parum ostabat. Igitur hecuba
cognita uolutate simul ob gnis iunctoez complexa helenam ne prodertur suimis opibz admirebatur
Cum iam priam et reliqui regulu ni amplius differendos legatos diceret. neqz resistendu po
pulariu uoluntati. solo omniu deiphebo hecube assensu que no alie qz alexandri helene deside
rium arrecto osilio predicebat. Itaqz cum obstinate hecuba nisi priamu mo filios deprecaretur.
ne a complexu eius ulla rone diuelli posset omnes qui aderant in uehementi suam tristitiam
ad postremu bonum publicum materna gia est corruptu. Idem postero die menalaus cu suis
i contionem uen. iugem et que cu ea abrepta cent repetes. Tunc priam inter regulos me
dius adstans. facto silentio optionem helene que ob id i cospectum pplaziu uenerat offert. si ei
uideret domum ad suos regendi. Qua ferut dixisse neqz se i uita naufragisse. neqz sibi cu mena
lay matimoio iuenire. Ita regali habentes helenam no sine exultatione contione discedit. his
actis ulixes cotestandi magis gia qz aliqd exoratu promoturus cicta qa alexandro. et gnam i di
gne commissa cent. retexuit. ob quaz ultiz breui restatus est. Dein menalaus ira paulisq ata
mitu exitiu minatus, gaudio dimittit. Que ubi ad pamidas plata sunt. ostimat i tei se da
ut p dolum legatos circumueniant. credebant quippe quod no frustra eos osilium huit. si legati i
psto negocio reuisissent. fore uti adusum se grande preciu cotaret. Igitur antenor cuius de
satate moru sup memoratum priamu conuenit. iniuriaqz fraz oqrit. filios quippe eius ni lega
tis. si adusum se insidias parare. Neqz id se passuru. Dein no multo post legatis ui aperit. Ita ex
ploratis omibz adhibito pridio cum priamo sportuni usum est in molatos eos dimittit. Dum
h apud troia agunt disseminata ia p uniusam greca fama. omnes pelopi de in unu couenuit.
atqz interpositis iusiurandi in helena cu abreptis redderet bellu se priamo illatuos cofirmant. le
gati lacedemonia redeunt. de helena eiusqz uolutate narrant. Dein priami filiozqz eius adusum se i
dicta gestaqz. grauia peoraui fidei erga legatos antenoris preferentes. Que ubi accepe. decnit uti sin
guli in suis locis atqz impiis opes belli parent. Igitur ex consilii sentea oportuno locis ad iuuen
dum et inq de apparatu belli agere. argi diomedis regnum deligit. Ita ubi tepus uisum est. pmo
oium ingenti noie uirtutis atqz corporis aiax telamoni adueniit. Cum eo theucer frat. Dein i
haud multo p idomeneus. et meriones sima inter se uinci cordia. eoz secutus ego comitatu ea qtem
que antea apud troiam gesta sunt. abuice cognita qua diligentissime retuli. Reliqua que deinceps
insecuta sunt qm ipe interfui qz uerissime poto exponam. Igitur post eos quos sup memoratum
nestor cu antiloco et tyrsimede quos eymaxibia suscepat sipuene. Eos peneleus insecutus cuz
elytio et archesilao gsanguineis. Dein protenor et leitz boetie pnapes. Itemqz schedius a epy
strophus phocenses. Ascalapus etam yalmenz orchomeniz. Tu diores et meges pylee genitz
Troas ex andremone Euripilus. Eubemonis orchomeniz. Et leonteus post qs
achilles pelleo et theridis. qui i bui bell ex chirone dicebat. hic i primis adolescetie anis procerus
decora facie studio rez bellicaz omnes iam tu uirtute ac gloria supabat. neqz tm abesat ab eo i
uis quedam i cosulta. et effera mozz i pnocinia. Cum eo patroclus et fonix alter ppter iuuentem
amicae. alter custos atqz rector eius. Nepolemus dein et hercules insecuti sunt. Philippus
et sandippus i signes armoz spe suo hercule. post hos protesilaus iphydi cum podarce fre affuit.
Et eumelus furcus cuius pater admetus odi uicaria morte iugis fui propria protulerat. po
dalirius et machaon thracenses exculapio genti asan ad id bellum obsolentia medicine artis. De

in thoantis filius philotetes. qui omnes herculis post discessum eius ab dis sagittas diuinas indu
strie premisi obscaritis est. Nereus pulcer ex athenis. Menestheus et aiax oili ex locris argis
Amphilocus et sthenelus amphiarai amphilochi capanei filii. Cum his euripilus menesthei
Idem ex etholia thesandrus polinices. Postremo omnium demophontis. atq; achammas fuere
cuncti ex origine pelopis. Sed eos quos memorauimus. plures alii ex suis quisq; regionibus parti ex
regii comitibus. alii ipsius regni principes insecuti sunt. quorum nomina singillatim exponere haud facilium
necessum est. Igitur ubi omnes argos uenere. Diomedes hospitio eiectos recepit. necessa parat. Idem
agamenon grande auri pondus mycenis apportatum per singulos dispacens, promptiores animos omnium ad bellum
quod parabatur fecit. Tunc coniuratis consilio sup conditis placuit insuper ut ita fieri hoc modo placuit. Calchas i
nestoris filius psaius futurorum peritissimus mare infinitum medium affari iubet. Quem in duas partes extentum oriens
occidentemq; diuidit. atq; ita singulos nudatis gladiis per medium transire iubet. deinde mucronibus san
guine eius oblitis. adhibitis etiam aliis ad eam rem necessariis inimicitias sibi cum priamo per religionem
confirmant. neque prius se bellum disturos quam illum atq; omne regnum eruissent. quibus profectis pure i
atq; laute martem atq; concordiam multis immolationibus sibi ad hospitandum. Idem in templo iunonis
argiue rectorem omnium declarari placet. Igitur singli in tabellis quas ad deligendum belli principem quem cunq;
uiderent acceperant. puniceis litteris agamenonis nomen designant. Ita consensu omnium sed rumore summi
belli atq; exercitus in se suscipit. quod ei per germanum cuius gratia id parabatur bellum. et per magnam uim
quibus preter ceteros greciae reges magnus atq; clarus habebatur. Idem duces profectos per nauium
achillem. aiacem. et phoenicem destinant. Proponitur etiam campestri exercitio palamedes cum diome
de et ulixe. ita ut inter diurnas uigiliasque uices dispaant. His pactis ad parandas opes atq; in
strumenta miliae singuli sua in regna discedunt. Interim belli studio ardebat omnis greciae Arma
tella. equi. naues. atq; hominum toto biennio parantur. Cum uiuentum partim sua sponte. alii equalium
ad gloriam emulationem omnis miliae festinarent. Sed inter hec summa cura. uis magna nauium paruis fabri
cabatur. Scilicet ne multa milium exercituum undique usum in unum collecta in curia naugandi tardaretur.
Igitur pacto biennio ad aulidem boetie. nam is locus electus fuerat singli reges pro facultate
opum regnique instructas classes permittunt. Ex quibus primus agamenon eximiis naues centum
aliasque. lx. quas ex diuisis ciuitatibus que sub eo erant contraxerat. agiperonem preeat. Nestor no
nagenta nauium instructam classem. Menelaus ex omni lacedemone naues. lx. Epiphes ex cube
. xl. Menestheus athenis. l. Aiax thelamonis salamina. xii. Diomedes argis. lxxx. nauium clas
sem. Aschalapus et ialmenus orchomenii naues. xxx. oileus aiax. xii. Et ex omni boetia archi
silaus prothenor. peneleus. loetus. eleni naues. l. Exphocie schedius et epistrophus. xl. Idem
talpius et diores cum amphimacho. et polixeno. elide aliisque ciuitatibus regionis eius naues. xl.
Thoas ex etholia. xl. Meges et dulichi ex insulis echinatibus. xl. Idomeneus cum ercione ex
omni creta classem nauium. lxxx. Ex iracha ulixes. xii. protheus magnes. xl. Nepolemus
rhodo aliisque insulis que circha eam erant. ix. Eumelus. xi. Achilles ex pelasgia. l. Ne
reus ex symo. iii. Podarces et protesilaus ex euriphila aliisque quibus pertinent loca. naues. xl.
Podalirius et machaon. xxx. Philoctetes methon aliisque ciuitatibus naues. vii. Euripi
lus orchomenes. xlii. Cineus. xx. Leontreus et pelypetes ex suis regionibus. xl. Ex insulis
entraphates. xxx. Cum xanthippo philippus thesandrus polinices quem sup memorauimus ex
thebis naues. l. Calchas ex archadia. xx. Mopsius ex colophona. xx. Epeus ex insulis
adiacentibus. xxx. Easque magna uis frumenti aliis queque necessariis cibi gratia replent. quippe ita ab
agamenone mandatum acceperant. Scilicet ne tanta uis militum necessariorum penuria fatigaretur. Ag
inter tantum classium apparatum equi atq; curruum bellica locorum conditum multi. Sed pedestris militis per
maxima. ob eam causam per omnem greciam multo maior egestate pabuli equitatus usus, phite

tur. ꝑterea fuere multi qui ob artis penuriam necnon nauium apparatu arcebantur. p idem tempus licuit
sarpedon neque pteon neque gratia phalidis sidonior regis filia potuit. ut uirtutis societate militare
nec adusum troianos sequeretur. Cumque quem iam paramus tonis amplioribus hisque postea duplicatis
fidissimum retinuerat sibi. Omnium autem classium nuncque ex diuisis graecae regnis conuentum supra
exposuimus. toto quinquennio ꝑparatus instructusque est. Ita cum nulla iam res profectionem nisi ab-
sentia militis retardaret. cuncti duces uelut signo dato uno atque eodem tempore aulidam affluunt. Inte
rim in ipsa nauigandi festinatione agamenon quem accitus rege omnium declamatum super troiam. lon
gius paulo ab exercitu progressus forte conspicit circa lucum diane pascentem capram. Imprudensque
religionis quae in eo loco erat. iaculo transfigit. Neque multo post ira diane ob mutatam aeris corporibus
ptempta hiems inuadit. atque in dies magis magisque seuiens multa milia fatigare et promiscue
pecora atque exercitum grauari prorsus nullus finem modus. neque requies uti quidque malo obnuum fue
rat uastabat. Quibus rebus sollicitus duabus mulier quidem duo plena diane uim fecit. Eam namque ob
necem capre quamaxime letabat sacrilegii penas ab exercitu expetere. nec leniri prius quam auctore tanti
sceleris filiam natu maximam uicariam uictimam immolauisset. Quae uox ut ad exercitum uenit. omnes duces
agamenonem adeunt. Cum quippe primo orare. rogantesque ad postremum cogere uti malo obuiam
properaret. Sed ubi obstinate renuere uident. neque ulla ui queunt flectere. plurimis quoque insecuti
ad postremum regio honore spoliauere. Ac ne tanta uis exercitus sine rectore profuisset. Ac sine modo mi
litare uagarentur. proficiunt ante omnes palamedem. Dein diomeden et aiacem thelamonium. Quartum idome
neum. ita per equationem uiri atque primum quadripartito exercitus. Neque interim ullus finis uastitatis
cum ulixes simulata expiciata agamenonis uaccandia ob id tempus deminuere confirmasset. magnum
atque insperabile cuncta remedium excogitauit. Profectus namque mycenas nullo consilio principe falsas
litteras tanquam ab agamenone ad clitemestram perfert. Quarum sententia hoc erat. uphigeniam natam ea ma
iorem natu erat. Desponsatam achilli. eumque non prius ad troiam profecturum. quam promissi fides im
pleretur. obque festinaret. eamque et que nuptiis usui erant. matrem mittere. praeterea multa, per negotia
locutus cemento argumento fidem fecerat. Quae ubi accepit clitemestra. tum pro gratia helene. tum ma
xime quod tam celebrium nominum uiro filia traderetur. letata iphigeniam uiri committit. Isque affecto nego
cio paucis diebus ad exercitum reuertitur. atque cum promisso in lucum diane cum ingente conspicatur. Quibus co
gnitis agamenon affectione paterne pietatis motus. ne tam illicito immolationis scelus intercederet.
fugam parat. Eumque re cognita nestor longa expansius oratione ad postremum insuadendum
in quo preter ceteros graecie uiros ioandus auctoque erat. apposito cohibuit. Interim ingente ulixes
et menalaus cum calchante quibus id negotium datum erat. remotis prope omnibus sacrificio
adornant. Cum ecce dies fedari et celum nubilo tegi cepit. Dein repente tonitrua coeli atque
fulmina et preterea terre maris que ingens motus. atque ad postremum confusione aeris ereptum lumen.
neque multo post imbrem atque grandinis uis magna procellata. intentque tri tre nulla requies tempestatis.
Menalaus cum his qui sacrificium curabant. metu atque hesitatione in diuersa agebatur. ter
rere quippe primo subita celi permutatione. idque signum diuinum credere. Dein ne ceptum omittentes
detrimento militem commoueri. Igitur inter tantam ambiguitatem uox quidem lucos emissa.
aspnam numen sacrificii genus. et ob id abstinendum a corpore ingenis. misceri namque eiusdem.
Ceterum pro tanti facinore satis penarum agamenoni a iuge eius post troianam uictoriam opa
ratum. Itaque cuncti id quod non sincem ingenis oblatum aiad uterent immolare. Dein cepere uenti
atque fulmina aliaque que in magno celi motu oriri solent concrescere. Sed cum hoc apud lucum agitur.
achilles litteras seorsum missas sibi clytemestra cum auri magno pondere accipit in quibus ei
filiam atque omnem domum suam commendauit quas postque plegit. et ulixis consilium patefactum est.
omissis omnibus propere ad lucum pgit. magna uoce menalaum. et qui cum eo erant clamans.

abin quietudine yphigenie cohiberent se se. comminat⁹ pniacem omnib; nisi parruissent. Mox attonitis his atq; obstupefactis ipe supruenit. reformatoq; iam die ūgine abstrahit. Interē deliberantib; cūctis qd nam ul'ubi eet qd imolari iuberet. cua forma corporis admiranda. aī ipis aī intrepida ofistit. Enim predictā hostiam rati oblatiq; diuinit⁹ cōphendē. mox q; imolāt. Quib; pactis sedata lues instarq; estui tpis resentum est. Ceterum ūginem achilles atq; hi qui sacrificio pfuere clam omib; regi sataē qui eo tpi adeunt commendauere. At ubi duces sedata iu mali aīadūtere uentoē flatus nauigandi prosperos. atq; estuam maris pacem omnes leti agamenonē adeunt. cumq; intratu filie pmestum ofolati honore regni rursum cōcelebrant. Que res p grata atq; acepta p exatī fuit. Enim quippe optimū cōsultorē sui. quem non secus q̄ parentē miles oīs pcolebat. Sz agamenon sine eoē que pcessant satis pruens sine humanaē necitatī aīo reputās et obiid adiusus infortunia firmissim⁹ dissimulato q̄ ei acciderat honorem suscipit. atq; eo die duces omis ad se ī cōuiuiū deduxit. Dein haud multis post diebē exatis ordinatis p duces cum opportunū iā tpis nauigandi ingrueret. ascendit naues repletas multis rebē pretiosissimis que abincolis regionis eius offerebantē. Ceteū frumēta uinum aliaq; ubi netia annis et eius filie pbuere. Que cenotrope ac diuine religiois ātistitē memorabantē. hoc mō exaulit nauigatum est.

Historie belli troiani. liber primus. expliat. Incipit secundus.

POST Quam admissōē regionem uniusas classes uentis appulere. ppere omnes signo dato naues littoī admouerunt. Dein egredi cupientib; a custodib; loca eius obuiatū est. eos namq; thelephus qui tū musie impator erat quo oī regio abincursione maritimoē hostiū defensaretur littoī pfecerat. Igitē ubi descendere prohibentē. neq; pūs pmittitur terram tangere quam regi qui nam eēt nūciaretē. nisi primo q̄ dicebantē negligē. et singlis naubē egredi. Dein postq̄ a custodib; nichil remittebatē. et sūma ui resisti ac prohiberi cptum est. Duces omnes manu iuriā uindicandam ui abreptis armis euolant naubē. in censiq; ui custodes cedere. Neq; usis his atq; ī fuga parere. Sz uti quisq; fugientē cōphēdere obtricare. Interim ad thelephum qui primi fuga greas euaserant uenitur. iussē multa milia hostium. eosq; cesis custodib; occupasse. multa pterea singli pro metu suo adiacētq; muniant. Dein re cognita thelephus cum his quos circum se habebat aliisq; q ī ea festinatione in unum conduci potuere. ppere greas obuiam uenit. Ac statim contensatis utriq; frontib; ui magna cōcurritur. Dein uti quisq; ī manū uenit interfiatē. Cum interī illis aut illis ex casu suoē pulsis uehementē iuicē instruitur. Sz in ea pugna thesandrus quē poliniceum sup̄ memorauimus cum gressius cum theo thelopho utq; ab eo cadit. multis tū hostium interfectis in quib; thelephi comitē quē rex ob industriā uirtū atq; ingenij in duces hēbat strenue dimicantē obtrūcarat. atq; ita paulatim elatus sedo belli euentu. et obiid multorum uiribus aggressus interfiatē. atq; eius cruentū corpus diomedes qui ei iam tū a parentib; ceptus cum eo societatis uis pseuerabat humeris extulit. idq; igne crematum q̄ supfuerat pato more sepelunt. At ubi aīadūtere achilles et aiax telamonius magno suoē detrimento euentū belli tribi exatum in duas ptes dispaunt. ac pro tpi cohortati suos tāq; restituratis uiribē acrius hostes icūrunt. ipi duces primapesq; cruminis cū mō īsequentē fugiētes. mō īgruentib; semet ī stat mortis opponerēt. atq; ita oīmō primi aut inter primos parentes bellantes pclarum iam tū uirtutis sue famā apud hostes atq; int suos effecē. Interim teutra⁹ d theutaro et augegenitis fiat thelephi uterin⁹ ubi aīadūtit aiacem tanta adūsū suos gli dimicātē. ppere ad eum cōūtit. ibiq; pugnando ictus tello mox occubuit. eius cū thelephus nō mediocriter pulsus ultionēq; fraterne mortis expetēs. Infestus aiacē ī uadit. atq; effugatis

quos adusum erat. ei obstinate ulxem in eumeas q loco adiuncte insequerete. ppedit i
trancho uitis ruit. Et achilles, paul siadutit. cum iaculat femur sinistru ei tusfigit. At
thelephus in pigre surgés feruiq; ex corpore trahit. et protectus cõcursu suoz ab insthin pielo
liberatus est. Jamq; diei plurimu processerat. ei utq; acies intenta plio sine ulla requie ac
iugi certamine strenuis adusum se diabus fatigaret. Namq; mos multoz dierz nauiu fatigtq;
exaustos maxe pnca thelephei exsiauerat. Is naq; hercule genitus proceruis corpore ac pol
leus uiris diuinis patris uirtutibz propeu gloriu equiparabat. Igit aduentante nocte aic
tis cetratibz requies belli fta est. ac mysi ad se domu. nri ad naues digrediunt. Cetera in ea
pugna multi mortaliu interfecti utriusq exercitus. ac uulnerati pe maxiu. pisus nulli aut p pau
ci ebitam belli exptis. Dein insecuta die legati in uicem de sepeliendis qui i bello ceciderant mit
tunt. in butis int rostra collecta corpora atq igne cremata sepeliunt. Interim thepolem? et cum
fre eius philippus quos thessalo genitos neptes hercules sup memoratum? cognito tele
phum in hys locis impitare fiducia cogtois ad eu uenitu. eiq; qnã essent et qbus cã nauigasset
aperuere. Dein multa inuicem cõsupta oratione ad postremu nri acriu in? orare. q tã hostilit? adu
sum suos usurete agamenone namq; et menalau pelopidas nõ alienos gne gnis sui eu exo
tum ostendisse. Dein qui circa domu menalai ab alexandro cõissa erant. raptum q; helene dete.
ebonedecim eum. tu pp sanguinitate. tu pcipue obsorbe uiolan cõis hospiij. gnq ult? offere
auxilium. Quos gn ipse a hercule plura laburu monumenta p totam graeciam existerent.
At telephus et si dolore uulneris non modice affligebat. hugne tu restantes. ipse primo i
ait cuiq factum q amicissimos et iuctos sibi gnis affinitate regno suo appulsos ignorauerit.
pnitentiae et e fusse p quos cognito aduentu et eu obuiam ire gratulante optuerit. atq; nisi
hospicio receptos tractasset. cum comitum ipis uiteretur. ceteru multum
adusum puanu recusare. Astraea puanu filiam sibi matrimonio iuncta. ex qua eurypilus
genuit artissimu affinitatis pignus intercedere. Dein. ppere pfectibz un abincepto desistere
nunciari iubet. atq; ita nris liberam egrediendi naubz potestate permittit. Nepotem? et qui eu
eo uenerant eurypilo tradunte. his q; pactis que inierant. ad naues pgunt nauatq; agnosci
ac reliqui regibz pace gratiaq; cum thelepho. Que ubi acceperat apparatu belli leti i
cantitit. Dein ex silij suis achilles cu ulxe ad telephu pueniunt. eumq; iactatu magnis
doloribus cõsolari ut uelit si comodum ferret optabante. At telephus u aliquantum
respirato doloris intercessit graecos accusare. qd ne tucum quide ad uentus sui pmisisset.
Tu pcõcate qui nam et quanti pelopide in ea milicia cente. doceteq; multis pbis orat un
ao se omnes uenuant. Tu nri facturos se q uellet polliceri. desiderium regis reliqs nuntiauere.
Igit omnes pelopide pter agamenone et menalaum in unu egregiati ad telephu uenunt.
militarq; gratulatoris atq; letitie pnia sua regi obtulere. ac de iu muniibz largiter donati i
hospicio receptunte. Neq; tã miles reliquis qui apud naues erat munificentie regis expers fuit.
namq; pro uuio nauium frumenti aliaq; necia affati portabante. Cetu ubi agamenõ
nem fmq; eius abee aiadutit. multis pbis ultyen deprecate ut ad eos accedendos pgeret.
Hiq; ita ad telephum uenunt. ac more regio in uicem acceptis datisq; donis. Machao
nem et podalyriu esculapii filios uenire ac uulneri mederi iubent. qui respecta cuia p
pere apta tolerii medicamina i parant. Sz tres aliquet diebz tempus nauigandi remo
rati. ac uentis adusantibz mare in dies magis magisq; fuire cepit. telephu adeunt.
eumq; de opportunitate tpis cõsulunt. atq; ab eo tuti multo uteris ex his locis ad tuta
nauigandi tpis adeunt. reliqua adusa cunctis uolentibz boeotiam redeunte. ibiq; subduc
tis naubz singli in regna sua hiematum discedunt. Interim in eo octo regi agamenõ

cum menalao fide exercere discordiam suam uacuū fuit. ob ꝓditam vphvgeniam hic nāq; auctor
et ueluti causa luctus eius credebatur. ¶ Idem tpe ubi d̄ quiratē uniuse greae apud troiam
cōptum est. auctoribus mutis scatis barbaris qui mcandi grā p omnem hellespontū comitare
mces cum acolis sicti ultro citroq; uagabanē. Octus atq; meror uniuso ī uasere. cum singuli i
quibus abinicio alexandri fictum displicaerat. male actū adūsus greaam. et ob id paucos piuitate
in coēs pniaem mancipatum ut testarenē. Interea iam solliciti magnaq; cura plures ex omī
ordine lecti ad obtinenda ex finitimis regionibus auxilia ab alexandro aliisq; pessimis osiliatoribus
dimittunē. hisq; mandatē uti q̄ ꝑmū expedito negocio remearēt. q ea grā maxē a priamidis festi
nabatur. uti ꝓpere instructo cōcatu tpe ꝓfectionis ante caperent. atq; oē q parabatē bellū. ī regio
nes greae transportarēt. ¶ Cum hoc apud troiam geruntur. diomedes inceptī cor certō fēe
magna celeritate p omnes greaā p uagatus unūsos duces cōuenit. eisq; osiliū troianor aperuē
monet atq; ortatē utq̄ primum instructis rebus bello necessis ad nauigandū festinarēt. neq; ml
to p̄ re cognita argos abomnib; ꝓuenitē. ¶ Ibi achilles regi indignatus q ꝓpter filiam renuerat
ꝓfectōē ab ulixe ad grām reductus est. Is namq; tum mesto luctu obsiw agamēnoni insinuans q
circa filiam eius euenissent. aūm atq; ornatum regis reformauit. Igitur cunctis pūtibus q̄q̄ a nullo
officia miliae negligebanē. ꝑque tū aiax telamonius. et achilles cum diomede curā maximam i
studiūq; imperandi belli suscepant. hisq; placet uti preter cōtractam classem naues quibus loca ho
stilia inuisarent ꝑparārē. Ita diebus paucis qnquaginta nauū classem instructā omī grē opin
gunt. Ceterū abinceptio miliae cū ātō iam anno ad hoc usq; tempus cōsito intuū non cōpeiat.
At ubi instructe omīmō classes et mare nauigij paueis neq; ulla res impedimēto erat sceptis q for
te mcandi grā eo appulerant conductos mcede duces profectois eius delegere. ¶ Ꝑ idem tempus
thelephus dolorem uulnis eius q ī ꝑlio adūsum grecos accepat diu afflictat cum nullo remedio
mederi posset. ad ꝑtremum appollinis oraculo monitus uti achillem atq; esculapij filios adhiberet.
propere argos nauigat. Dein cunctis diuabus cōm aduentus eius āmirantibus oraculū refert. atq;
ita orat. ne sibi ꝑdictē remedium abamicis abnegarē. Quo ubi accepere achilles cum machaone
et podalirio adhibentes curam uulneri breui fidem oraculi firmauere. Ceterum grea multis
imolatōibus deos aductores ī ceptō in uocantes auliidam cum ꝑdictis nauibus uenūt. atq; inde
ꝓpere nauigare inapientibus dux thelephus ob acceptā grām factus ita ascensis nauibus uētos
nacti ex sua patria paucis diebus troiam uenere. ¶ Ꝑ idem tempus sarpedon licius xanti et lauda
mie filius frequentibus nūcijs a priamo accit cum magna armatorum manu aduentabat. ubi aīad
uitat procul magnam uim classium remotā littori. rat ut negotium erat ꝓpere suos instruit. gēos
q egredi inapientes inuadit ¶ Neq; multo post re cognita priamide arreptis armis accurunt. Cum
interim grea in festis hostibus et oī mō insentibus neq; dīgdi pniatet. neq; arma capere ēbatis oibus.
et ob id cuncta impedis possent. ad ꝑtremū tū hi quibus in ea festinatē armandi semet pote
stas fuit cōfirmant inter se in uicem. acriter hostes ī currūt. ¶ Sz in ea pugna ꝓtesilaus cuius na
uis prima oūm terre amota erat. inter primos bellando ad ꝑtremū telo ence ictus ruit. Occidere ī
duo priami filij. neq; reliq̄ multitudo utriq; expte cladis eius expers fuit. ¶ Ceterū achilles et aiax
telamonius quor ūtute grea sustēabanē magna gloria dimicantes metū hostibus et fiducia suis
effecē. neq; amplius resisti iam adūsus eos poterant. Quī paulatim recedentibus his quos adūsum
ierant. ad ꝑtremū cum cuncti fugarenē. ita libero ab hostibus tpe grea sbductis naues atq; ī ordīē
ꝓpōtas rito collocant. Dein ex omībus achillē et aiacem telamoniū quor ūtute maxīē fidebat.
custodes deligunt. eisq; tutelā classium atq; exercitus p latera atq; cornua distribuētes tendūt.
Igitur ordinatis distōīsq; omnibus thelephus cū ductu ad troiā nauigauī est. magna sui i
apud exercitum grā domū discedit. Neq; mlto ꝑ circha protesilai sepulcrū nris occupatis nichilq;

in tali tempore hostile metuentib;. ¶ Cignus cuius haud procul a troia regnũ erat cognito
aduentu mõ clã atq; insidias grecos ĩuadit. cosq; anapiti male p̃ritos sine ullo ordine ad
sapilina militari fugere cogit. Dein propere reliqui quib; non ea humato mandata erat re cogni
armati cõcurrunt. in quib; achilles cõgressus cum rege eumq; et magnã uĩ hostiũ interfiat. mox
in fugam quisq; reliquis atq; h' mõ liberatis Cetrũ solliatis duab; et multor clade ob crebras
hostium incursiones anxij decernẽ uti primũ finitimas troie ciuitates cum parte exercitus
adeant. easq; omĩ mõ incursent. ita omnis p̃mã agri regionẽ ĩuadunt. uastãt arui oũa. Sz ũ
metorẽ siue ciuitatẽ q̃ regni caput filior agni altrie memorabat nullo resistẽte in uasce. atq;
ignem subiacere. Ceperunt aues eius multis p̃abus lacrimisq; orare. ut ab incepto desistẽt. per
omnia humana atq; diuina mixis gemitib; depcantes ne relicta pessimi diuas ciuitatẽ ĩnoriam
ac paulopus fidã sibi lucre paterentẽ. ¶ Hoc mõ p misericordiã seruata ciuitas. Cetrũ regios
pueros cobin et corianeũ eorq; sororem glauceu expetentib; greas tradidere. quã nũ aua ob
foraa facta eius excepta reliqua p̃de habendã accedunt. neq; multop' nitrienses supplices et cum
pace ad grecos conuenunt. amicaã et omnia que impauissent facturos pollicti. Quib; pfectis
ciliam agressi expugnauere. neq; tũ coronen que haud paul aberat contingunt. in gratiam i
meandrinor qui cõtermini ciuitatis eius fideles atq; amicissimi nobis ad h' tempus pmanserant. i
¶ Eidem tempestate oraculum pridq; regis pferẽ. cõcedendũ ab omnib; uti ppaiantedn apollini
minthio sacrificium exhiberẽ. Quo res multis gratia ob industriã et amorẽ uiri quẽ erga eum
exercitum exibebat. ñ multis diuam dolori fuerat. Cetrũ imolatio centum uictimarum sicut pre
dictum erat pro cõcto exercitu exhibebat' p̃ruente ceruse loci eius sacerdote. ¶ Interĩ re cognita i
aleẽ congregata armator manu ad prohibendũ uenit. quemq; achaces prius q̃ ad tẽplum ppiãret
interfectis plurimis p̃cauere. Sz crises quẽ sacerdotem sminthij apollinis sup̃diuim' utrusq;
exercitus offensam metuẽs. Quisq; ptium ad eũ uenerat. cum his se adiũctum esse simulabat.
¶ Interim in eo sacrificio filoctetes tũ procul ab ara templi eius astans morsu serpentis forte
pungitur. Dein ab omnib; qui aiãdũterant clamore sublato ulixes accurrens fpentẽ interfiat.
Neq; multopus filoctetes cum paucis uti curarẽ lẽnũ in sulam mittẽ. Namq; in ea sacra uulcãi
antistes ĩhabitare ab accolis dicebantẽ. solita mederi adusum uenena huiusmõi. ¶ P idem
tempus diomedes et ulixes osilium de interficiendo palamede in eunt. more ingeni humani
quod ĩ bellum adusum dolores aĩ et ĩ iudie plenum aĩ in se amelioze haud facile patitur.
Igitur simulato qd thesaurum reptum ĩ puteo cum eo partiri uellent. remoto paul omnibus
p suadent ut ipse potius descenderet. Eumq; nichil de insidio timetuentem ãminiaulo finis
uisum deponunt. ac ppere ãreptis saxis que circum erant desup obruunt. ita ut optim' accep
t'q; in exercitu eius neq; consilium unquam neq; uirtus frustra fuãt. Conuentus a quib;
minime decuerat indigno mõ interiit. Sz fuere qui eius osilij haud expte agamenonem i
dicerent. ob amorem diuas ĩ exercitum. Et quia ps maxima regi ab eo cupiens tradendum ei
impium palam loquebat'. Igitur cunctis greas uelut publicam funus eius crematum igni i
aureo uasculo sepultum est. ¶ Interim achilles ministrans et uelut officiã belli primas
troie ciuitates cat' sumptis aliquot naubus lesbum agredit'. ac sine ulla difficultate eã capit.
et forgantum loci eius regem multis adusus grecos hostiliter mollitum interfiat. atq; ind' dio
medẽ filiam regis cum magna preda abduat. Dein pyrrum et hierapolim urbes refertis
diuitiis cunctis suor posceritib; ui magna agressus paucis dieb; sine ulla difficultate exãdie.
Cetrum qua pgebat agri referti iugi prae depdati omnib;q; uexati rebus. neq; qequam quod
amicum troianis uideretur non usum aut uastatũ reliquit. Quibus cognitis finitimi populi
ultro ad eum cum pace accurrẽ. ac ne uastarentẽ agri dimedio fructuum pacti dãt fidem pacis.

atq; abeo accipiunt. His q; actis achilles ad exercitum redit: magnis uiis gle atq; prede apportatis.
¶ Eodem tpe rex scythar cognito aduentu nro cum mlts tonis aduentabat. ¶ Ceterum achil
les haud otentus eorum que gessat: alias agditur ibiq; lyrnessum paucis diebus pugnando cepit. In
t'fecto deinde factione qui his locis impitabat. magnis opibus naues replet. abducens astinomen
chrysi filiam que eo tpe regi denupta erat. ppere in predasum expugnare cepit lelegonu urbem.
¶ Sz eorum rex buses ubi aiadutit in obsidendo seruire nros: nec nulla ui phibere hostes: aut suos
satis defendi posse: despatione suffugij salutisq; attentis cetis adusum hostes tomu regssus laqueo
interiit. Neq; multop capta ciuitas atq; interfecti multi mortales. et abducta filia regis ipoda
mia. Eidem tempus aiax telamoni thrachu cheronessum oi mo infestabat. Sz ubi rex eorum polime
stor uirtutem atq; gloriam uiri cognouit. diffidens rebus suis deditionem occepit. ¶ Tunq; po
lidorus priami filius que rex recens natum clam omnes alendum ei transmisat mercis paucis trad
ditur. aurum etiam aliaq; dona huicemodi ad conciliandos hostium animos affatim pbebant. dein fru
mentum p omne exercitum totius anni pollicet naues onerarias quas obid aiax secum habuerat
replet. multisq; execrationibus armiciam priami adusum greccos renuens in pace fidemq; receptus est.
¶ His actis aiax iter ad phrygias conuertit. ingressusq; eorum regionem theuthranie dnm locum
solitano cruamine interfecit. ¶ Ac post paucos dies expugnat. atq; incensa ciuitate magnam
uim prede trahit. abducens teemessam filiam regis. Igitur ambo duces multis uastatis atq;
expugnatis regionibus ipsi clari atq; magnifici cum ingenti noie p diusa loca atq; sine indu
stria eodem tempore ad exercitum remeauere. dein p precones conductis inuicem cetis militibus ducibus
q; progressi in medium singli laborum suorum atq; industrie commenta in aspectu omnium exposuere. Quo
ubi greci aiadutere. fauore ingenti aclamibus eos prosecuti mediosq; statuentes ramis olee corona
uere. ¶ Dein consilium de diuidenda preda habere cepere. nestore et idomeneo in ceteris optimis
auctoribus. atq; sectorum sinia ex omni preda quam achilles apportauerat exceptarum factionis iugum
astynom. quam chrysi filiam sup tocum ob honorem regium agamenoni obtulere. Ipse etiam achil
les preter brysij filiam hipodamiam diomedem sibi retinuit. q eiusdem etatis atq; alimonie no sine
magno dolore diuelli poterant. et obid iam antea genibus achillis obuolutis ne separent magnis
precibus orauerant. Ceterum reliqua preda uiritim obsingl'orum merita distributa est. dein q aiax
apportauerat ulixes et diomedes rogatu eius in medios intulere. Ex quis aurum atq; argentum quantum
satis uidebat agamenoni regi dat. Ac deinde aiax ob egregia laborum eius fauora teuthrantis
filiam teemessam accedunt. Ita diuisis in singulos que sup erant. frumentum p exercitum distribuunt.
his actis fidem pacti qd cum polymestore inierant. traditumq; polydorum refert. ¶ Ob q acuinctis i
decinitur. ut ulixes cum diomede profecti ad priamum helenam cum raptis recuperet. atq; ita i
polidorum regi tradere. Igitur his p gentibus menalaus in cuius gra id negocium gerebat legationis
officium eius parit cum supradictis capit. Itaq; habentes polidorum ad troianos uenium. Sz ubi i
aiadutere pplares electos ac magni nois uiros aduentasse. ppere senes omnes quorum consilium hm so
litum erat in bnum conuiant priamo ac filijs domi retento. ¶ Igitur reliquis pntibus greccorum
menalaus uba facit. sed iam se ob eandem cam uenisse. cum multa alia adirsum se domumq; sua
admissa. tu magno cum gentium filie orbitatem p absentiam iugis queri. Quo cuncta ab aiao
dam et hospite non secundum meritum suum euenisse. Cum seniores lamentacione in modica lacrimis
accipientes ad omnia que abeo dicebant tamq; in urne eius parentes annuere. ¶ Post que i
ulixes medio astans huiusmodi oionem habuit. ¶ Credo ego uos troiani principes satis i
coptum habere. nichil temere greccos neq; in consultum capere solere. ac semp prius iam tu a
maioribus prouisum atq; laboratum. uti facta gestaq eorum laus potius quam culpa sequetur
Et ut pterita bn consulta omittam. ¶ Iam h licet recognoscere iuuenis primeliss q; alexandri pau

lo ante lesa greca. non ad uī neqz ad arma deuisum est. q̃ uacuīdie refugiū ēe solet. namqz de
cōsilij sententia legati ad recipiendam helenā ut meministis cum menalao uenimus. Quibus
preter supbas ūborū minas et insidias occultas nich̄ a priamo atqz ab eō regul' remissum est. i
Impfecta g̃ re ut opinor cōsequens fuit arma capere. uisqz p uī extorquere qd̄ amice ī pete
re nequiuī est. Itaqz parato exercitu totius greciae atqz inclitis ducibus ne sic quidē preliū adūsū
uos iniure ꝓsilium fuit. sz imitati morē modestiāqz solitā ītātū uos ob eandē cām oratū uenimus. Ce
tera in manu uīa sita sunt troiani. neqz nos pigebit cōcessisse uobis. si mō sana mēs est. decretis si
lubrib̄ p̄oza male ꝓsulta corrigere. p deos ī mortales reputantē cū aīs uīis quanta clades et uelut
contagio huiusce exempli orbem terrarū occupatura sit. Quis enim post hac cu utile ī genuī est
recordatus alexandri facinus nō omnia suspecta ei insidiosa ab amico metuere cogitē. Nut qs
fratre fratri aditum patefiaet. quē hospitem aut cognatū nō tāquam hostē cauebit. Deniqz
si h̄ q aut spero probauerit omnia federis iura ac pietatis apud barbaros g̃tosqz clauserūt. Quo
circa troiani primates bonū atqz utile est. grecos receptis uniūsiq̃ que p uim extorta sunt. amice
atqz uti par est. domus dimitti neqz opiri. ut duo regna inter se amicissima man̄ conserāt. Quē
cum cōsidero volendā me herculē uicem drāz puto. qui ī noxij et culpe eius uicinū tanti pauitor hō
dini paulop̄ alienis sceleris penas subire cogemini. An uos soli ignoratis ut affecte sint amice
atqz uicine uobis ciuitates ul' q̃ in dies residius p̄parentē. Nam captū polidorū atqz apud gre
cos retineri cōgtum uobis est. qui si helena cum abreptis nunc saltem reuocetur. ī uiolatus p̄anio
restitui poterit. alio pacto bellum differi nō pōt. neqz finis bellandi fiet. quī aut omnes gnc duces
ad eruendam ciuitatē uīm. qui singuli satis idonei sunt mortē obierunt. aut quod magis spero cō
fore. captoilio cremato qz igni posteris etiam exemplum impietatis uīē relinquatē. Qua propter dū
adhuc res integra nob̄ ī manib̄ est. etiam atqz etiam prouidete. ¶ Post q̃ finē loqndi fecit.
magno silentio cunctis uti in tali negotio fieri solet alienā sententiā expectantib̄ cum se quisqz man̄
idoneum autorē crederent. panthus apud eos clara uoce ait. Vlixe ūba fracs quib̄ pōt uiolen
tatem mederi rebus potestas nulla est. Deum post eū antenor. ¶ Omnia que memorata a uo
bis sunt facentes prudentēqz patrū. neqz uoluntas bōꝝ ꝓsulendi abest. si potestas accederet. Sz ut ui
detis sume rei alij poscuntur. quib̄ capiti utilitate potiora sunt. ¶ Que ubi dixit mox p ordines
duces omnes qui ob amicaā priami qqz mercede ꝓducti auxiliarē exercitū diuerant. introduci
iubet. ¶ Quis ingressis ulixes sedam exorsus oōnem iniquissimos appellare uniūsos. neqz dispēs
alexandri. Quippe qui a bono honestoqz elapsi auctorē pessimi sceleris seqrentē. Neqz ignorare
quēquam quam sit atrox iniuria probanda uis ēe fore. uti malo exemplo disseminato p morta
les ipos etiam qui haud longe abēent similia aut grauiora hisce sequerentē. Ea ut enim atrocia
cuncti tacti inter se reputare aīo. atqz ita exemplum huiusmōi abhorrentes indignatiōe rerū
p̄mouerī. ¶ Dein solito more progatis senior sententiis pari cōsensu omniū menalaū indigne pas
sum iniuriam dicerniē. ¶ Solo omniū astimacho in grām alexandri adūsum reclamāte ac statim
qui de omnib̄ nūciatū ad priamū mitterentē electi duo. hiqz interceta que mandata erant. etiam
de polidoro docent. ¶ Ea ubi rex accepit maxime constrnatē filij nunao. ante ora omniū cōruit.
Dein acceūstantib̄ refectus paulisp̄ erigitē. atqz ire in ꝓsilium capiens a regul' cohibitus est.
Ipī namqz relicto patre cōuentū irrūpūt. ad id tp̄s quo antimachus multis ī ꝓtumelia grecō
p̄latus p̄bis tū demū dimitti menalaū agebat. si polidorus redderetē. postremo eundem casum
atqz exitum utriusqz custodiendū. ¶ Adūsumqz cunctis silentib̄ antenor resistere. ac ne
quid huiusmōi decerneretē magna ui repugnare. Sz postquā ī uicē multa cōsumpta oōne
certamen eorū ad manus processit. omnes qui aderant inquietū ac seditiosum ātimachū
pronūciantes curia proicere. ¶ Sz ubi priamide egressi sunt panthus hectorē obsecrans.

prorogatis

nam ic inter regulos uirtute tū consilioq; bonus credebat. hortat nunc helena potissimū ei ḡn sup
plices ob eam cōm uenissent cum amicaa redderet. neq; parum alexandro ad exēplum amorē si quem
erga helenā habuerat transactum. Quo erga usū ānī oūm oculos oportere p̄senciā regum grauior eorq;
facta forta. ac rectē partū glām eruti amicissimis troie auxiliis. ob eam etiam cōm polimestorē exem
plum admissi abhorentes ultro greas poliderū tradidisse. ¶ Ex quo etiam uerendū nequid p tale co
mentū finitime regiones pniciosa consilia adūsum troiā molirent. Nichil exploratū neq; fidum esse
insidiosa cuncta atq; adūsa i obsidione fore. que si omnes ita uti res est ātō reputarent. neq; ultrius diffe
rendos p̄legatos paterent. et helena cum gnā remissa maius atq; arcius amicae pignus inter duo re
gna cōualescere. ¶ Que ubi accepit hector recordatione fraterni fūnoris tristior aliquantū suffusisq;
cum meroe lacrimis helenā tū p̄tendā minime dicebat. Quippe supplicē tonus. et ob id fide ī p̄ posita
tiendam. Si qua a cum ea erepta tocerent. restituenda cuncta. namq; pro helena cassandrā ul polyxenā
quam legatis uderet nuptum ei p̄ciaris donis menalao tradendā. ad ea menalaus iniande atrox ¶ Egre
gie hercules actum nobis est. Si quidem proprio spoliatus amore. cōmittere matrimonium arbitrio meorū
hostium cogor. ¶ Adūsum quem eneas ac ne h quidē cōcedunt. cēdente ac resistente me reliqsq
qui affines amicisq; alexandro in rem eius ꝗsulimus. Sūt ē c atq; erunt semp qui domū regnūq; pa
tri tueantē. neq; amisso polydoro orbatis priamo cōsequēt. tot talibusq; filiis supstitibus. An sol qui ex g
ntis fuit rapt hunc mōi concedent. Quippe crete europā quidem assidua ganimeden exhiset finibus atq;
ampio rapt heuerit. Quid medan. ignorant ne scholas in uicorū fines transiecta. Et ne primū illud i
rapiendi iniciū p̄mittam. Io. exsidonio regione abducta argos meauit. hactenus uobiscū ub actum
ac uti mox cum omni classe exhiset loca obfugerent. ita isq; troianā ūtute experiemini. Deorū qpe
ope atq; auxilio uinc p̄ti belli habend nobis est. atq; in dies auxiliorū crescat numerus. ¶ Postquam
finem loquendi fecit. uiros placida oratione i hercules ultimus ait. differre inimicaas haud i regum i
nobis est. date ig bellu signum. atq; hic i differendis iuris. ita i choando p̄lio finite auctores. nos seq
rem iaccessim. ¶ Hinc uinc cōsumptis ubic legati osilio abeunt. ac mox p ppli disseminatis que
adūsis legatis cicas diceat. tumultus orit. scilicet p eum uniūsum priami domū odio regni eius.
et pessimo intercedendi exemplo eūsum iri. Igitur ubi legati ad exam reuenē cunctis ducibus dicta ge
stisq; troianorū adūsum se exponunt. ¶ Itaq; decernit ut polydor i ospectu omniū atq; ante ipos
muros necaret. neq; uiterius dilatum fiamus. quippe p ducē in medū uisentibus ex muris pleusq;
iaciatur lapidibus actis figuratis spectatis penas luit. ¶ Ac mox unus ex p̄conibus nūtiant illesibus
mitrē ut polydor sepeliendum peteret. Illisq; ad eam rem ideus cum seruis regis foedatū ac
uilantibus lapidibus polydor matri eius heaile refert. ¶ Interim atax relationi neqd quietū
fuit nisi troie regionibus atq; amicis relinqret. hostilē eas ingressus bothiam cellamq; cuitates
uiriaq; nobiles capit. neq; ortentis hic gurgarū maris bam. genitē. sepsi. lanissam. mirandā celeritate
depopulatur. Dein docis abincolis multa hūsce mōi pecora in ide mōte stabulari. exposcentibus q
cum eo erant cunctis ato agmine montis ingressus interfectis greacum custodibus magna ui pecorum
abducat. dein nullo omnium adūsante cunctis qua pgebat i fugam ūsis ubi tps uisum est cum
magna preda ad suos ꝗuertit. ¶ Idem tps chrises que sacerdē hisminthii apollinis sup tumulus.
cognito filiam suam astynomen cum agamenone degere fretus religione tanti numinis ad naues uen.
p̄ferens dei multus. et quedam ornamentorū templi eius. quo fiatius recordatione p̄tis numinis ue
nerātō sui regibus incitarē. Dein oblatis auri atq; argenti donis plimis redemptaq; filie depcatur.
deprecans ut magnificarent p̄ncipem dei qui secum orati eos ob sacerdotū ppem uenisset. p̄terea cō
memorat que in dies adūsum se ab alexandro eiusq; cōsanguineis ob exhibitam se paulo ante īmo
lationem inimica hostilia q; parauerē. ¶ Que ubi accepere reddendā filiam sacerdoti. neq; ob id acci
piendum p̄mium uniuersis placet. Quippe qui cum pse amicus fidelq; nobis tū p̄apue ob religionez

apollinis nichil non mereri crederetur. namq; iam multis tormentis ac fama incolarum obsequii numini eius
p omnia destinauerant. ¶ Quic postq; agamenon accepit. obuiam cunctorum sententiis ire pgit. Itaq;
atroa multa exitium sacerdoti cominat. ni recederet pditum senem atq; extremā metuētē ī pfecto negotio
ab execratu dimittit ¶ Tali mō cōuentu dissoluto singuli reges agamēnonē adeunt. eiusq; multis pro
bris insectantur. Quippe q; ob amorē captiue mulieris seq; et q; indignissimum uideret. tanti numinis
deum ostēptui habuisset. Ac mox uuusi execratu deseruere. ob id q; et memores palamedis quē grium
acceptumq; in exercitu haud sine cōsilio eius diomedes atq; ulixes dolo circūuētum necauissent ¶ Ce
terum achilles in ore omnium ipm q; et menalaū contumeliis lacerabat. ¶ Igitur chryses ubi iniuriam
ppessus ab agamēnone domū discessit ¶ Neq; multi fluxere dies incertum alio ne cau. an uti omib;
uidebat. ira apollinis morbus grauissimus execratū ī uadit. principio ginsandi factu apecoribus. Dein ma
lo paulatim mag magq; grauescente p homies dispgit. tū uō uis magna mortaliū corporibus fatigatis pe
stifera egritudine in fundo ad postremū exitio intribant. Sz regū oio nullus neq; mortuus h morbo neq; atte
tatus est. ¶ Ceterum postquam nullus morbi modus. et in dies plures intereunt. cuncti duces cōuso iam
in se quisq; timore in unum coeunt. ac de inflagitare chalchantē quē futuroū pscū memorium. uti cāz
mali tanti edisset. Ille è pspicere se originē huiūce morbi. si haud liberum ee quam eloqui. ex quo accidē
ut potētissimi regis cōtheret offensam. ¶ Postq; achilles reges singlos adit. uti int poita iusiurandi re
ligione cōfirmarent nequaq; se obeam offendi. hoc mō chalchas ubi cunctorum aios in se cōciliare apollinis
iram pronūtiat. Cum namq; obiniurias sacerdotis ī festum grīs. penas ab execratu expetē ¶ Dein pqrēte
achille mali remedium restitutionē uirginis pronūtiat. tū agamenon contestās q; mox accidit cōsilio.
triat egressus cunctos quos secum habuerat ī armis ee iubet ¶ Id ubi achilles adiuuit cōmotus rei ī
dignatē simul pniae defessi execratis auxius defunctorum corpora mirandum ī modū cōfecta undiq; ī con
uentu ari ora oium proia. Quo spectaculo adeo cōmoti reges gentesq; omnes. uti adusus agamnones
ab cunctis pgereē duce atq; autore achille. Et si pstaret. suadente exitio uidicandum. Quic ubi regi
nūciata sunt. pnaa aio ab amore captiue nullo mō se iūgi. apparatus experiri nichil remittendū de
sententia destinauerat. Et postquā troiam cognouere cōflagratē; corpora assidua arbusq; sepulturis
adiuuentes. tertiq; etiam reliquos sine mō cladis eius debiles. acre cohortati inter se arma accipiunt. Ac
ppere cum manu auxiliari effusi portis pgunt adusum. ac dein p campos execratu biptito troianis hec
tor. sarpedon auxiliaribus duces facti. tū nris uisis ee hostib; armati atq; instructi pro negotio simplici
fronte aciem cōposuere. circa cornua diuisis duabus. ¶ Dextrum achilles cum antiloco. altrum aiax tela
monius cum diomede curabant. medios acrpe aiax alter atq; diomedē dux nr. h mō execratu utrinq; opposito p
gunt obuiam. at ubi ī manū uentum est. cohortari suos quisq; nae confluē. tū uō ī aliquantū tracto cer
tamine plurimi utriusq; partis cadunt. ¶ Precellentib; in ea pugna barbaroū Hectore et sarpedone
greco diomede cum menalao. Dein uox coīs ambor requies diremit plū. Igitur reducto execratu
corpora suoū cremata igni sepliunt ¶ Quis pfectis grea statuunt inter se achillem cui in adusis grorum
casibus solicitudo papua uidebat. regē oīū cōfirmare. Sz agamenon aeius ne teaus regnum amittē.
ī consilio ūba fiat. ¶ Sibi maxime cordi ee execratis ī columitatē. neq; ultezius diferre. qn asti
nome remittereē. maxime si restituē eius instantem pniaem sbter fugereē. nec qaq; deprecari
amplius modo. ¶ In locum eius hipodomiā que cum achille tegē uicarium munus amissi honoris
acciperet. Que res quāq; atrox omnib; et in digna uidebat. tū cōnuēte achille cui id pmiū, pmltis
et egregiis facinoribus fuerat effectum hūc. tantus amor erga execratum curaq; aio eggij adholescē
tis incedunt. Igitur adusa cunctorum uoluntate neq; iam quēquā palam recusante. Agamenon
tāquam ab omnib; cōsessa res uideretē. lectoribus uti hipodamia ab achille abstraereē impat.
hiq; breui iussa efficiunt. ¶ Interī astinomī grī p diomedem atq; ulixem cum magna copia
uictimarū ad fanum apollinis tūsmisere. Dein pfecto sacrificio uis mali leniri paulati iussa. neq;

amplius attẽptari corpora. et eorũ qui ante fatigabantur. tãquam spiratu diuinitus leuamine relaxari. Ita breui p uniuersum exercitũ salubritas uigorq; solitus renouatus est. Oritur etiam filoctete lenũ porro prece eius quam greci p aiacem atq; achillẽ aduectã inter se uiritim distribuerant. Ceterum achilles memor iniurie suprediete abstinendũ publico cõsilio decreuit odio maximo agamenonis abolitoq; amore q̃ circa grecos habuerat. scilicet qd̃ eorũ parentia post tot bellorũ victorias ac facta fortia. hipodamia cõcessum pro laboribus premiũ p iniuriã abducta est. Dein uenientes ad se duces aditu prohibere. neq; cuiquã eorũ ignoscẽ. qui se adiusum agamenonis cõtumelias ei defendere licet. defuisset. Ineuis ꝯ manẽs patroclũ et foenicẽ hũc mox magistrum. Alterũ obsequiis amicie certũ. et auriga suum automedontẽ secum retinebat. ¶ p idem tps apud troiam exercitus sociorum quiq; mercede conducti auxiliares copias adduxerunt. tpr̃ frustrate tedione odio recordatiõe suorũ nõ occupiebant. ¶ Quod ubi aiadutae hectori. cessit necessitate militibus apud arma cẽt uiuere. ac mox ubi signũ datur. sequẽtur sese. Igitur postq̃ tpr̃ iusum est. et omnis in armis miscabantur. uiuere egredi ipse dux. atq; impator militie. res prestitare uidetur. eorũ reges qui soci atq; amici troie. quiq; obmercede auxiliares. diuisis ex regionibus statuti. priamidae impium sequebantur edicere. ¶ Primũ igitur portis eorũ pii pandar lycaone genitus exiuit. dein hippothous pleo exercitus pelagidae agmina extrahit. p quos euphemus troezenius iconis impiãs. pylemenesque paphlagonii patremelio gloius. diuisetepistrophus filii miniagnorum regis. sarpedon anthogenitus. rector licorum exiule. mopsus. et antimachus nomionis desiderati filius. et mnesthles genitore talameneo. oeconiciuius hippolici. licius quem sibi sarpedon propter certos regionis eius obsilio atq; armis pollebat. partiaq̃ belli eaq; re adseuerat. pheres. et asthanius. frigis. fronius. midionis exmisi. piregam. proni. amphi. et adrastus. merops. geniti. ex agrestina. Asyus. hirtacus. Dein alius asius dimauo genitus. hecuba fr. ex frigia. hos omnes quos memorauimus secuti multi mortales iconditi moribus. ac dispari uocis sono. sine ullo ordine aut nõ prelia mire soliti. ¶ Quod ubi nũ aiadutae in campũ pgressi. more miliae aciẽ ordinant. magrõ ac preceptore cõponendi mẽtheo atheniensi ordinante aliẽ ei gentes. atq; regiones singlas seorsum manente achille cũ myrmidonũ exercitu. Is nãq; quãquã obillatã ab agamenõe iniuriam et abductã puellarã nichil ei remiserat. ¶ Tamen maxime indignatus achilles. quod reliquis duabus adeuum deductis solus cõtẽptui hostis intermitteretur. ¶ Ceterũ ordinato exercitu actum primũ omnibus copiis adiusum se instructis hostibus ubi neutra pars cõmittere audet. paulisp in loco retentis militibus tãquã de industria utrumq; receptui canit. Iamq; greci redissi ad naues arma deponere. ac singli p loca solita corpus cibo curare occepant. achilles ultimus ire cupiens iniuriae ignaros cõsilii sui nros et ob id oaose agentes clam innatare tẽptat. At ubi ulixes a custodibus qui eruptõnem eius pũtes erant re cõperit. ppter duces currũ cursans cum magna uoce monet atq; orat. ut armis arreptis tuerentur sese. Dein cõsilium inceptumq; achillis singulis aperit. Quo cognito clamõ ingens oritur. festinantibus ad arma cãtis ac seorsum singlis sibi obsilentibus. Sed achilles pũso de se nũtio ubi omnis in armis sunt. neq; conata procedere queunt. intemptato negocio ad tentoria regredit. Ac mox duces nũ iam repentino suorũ clamore moueri illiensis. et ob id nouũ quid negocii inceptiõs augente custodie cã mittunt duos aiacas. diomedem. atq; ulixẽ. hiq; inter se regionẽ qua adit hostibus eunt disputant. Que nõ frustra eos habet. ¶ Iamq; apud troiam hector cãs tumultus eorũ cupidus pscisceret. filiũ eunedi dolonẽ militis pmis pronusiq; illecti ad postremũ uti explorãtũ res grecorũ egrederetur. mittit. Isq; non longe a nauibus aliq̃d ignam cognoscendi dũ caput suscepti negocii fidem cõplere. in manus diomedis qui cũ loci cum ulixe custodiebat deuenit. Ac mox ab ipsis his cõprehensus refert cuncta. atq; occidit. Dein diebus aliquot eodem tritus pdicto utriusq; exercitu pedibus diuisoq; campo inter se qui medi inter troiam atq; naues interiacet. Ubi

tpe bellandi uidebat magna cum uniuersus miles instructis armis utq; prodere. De in signo dato
densatis frontibus conflixere acies copiis agis. ac singulis p distributionem imperia ducum exsequ
tibus, contra sine modo atq; ordine barbarus uentilq. Ceterum i ea pugna interficiunt utriusq;
ptis multi mortales. Cum neq; instantibus cederet. et exemplo strenuissimi cuiusq; qui iuxta i
steterat. equiparare gloriam festinaret. Interi uulnerati graui ex duabus bello decedere coac
ti sunt. Barbarus eneas. sarpedon. glaucus. helen. heuforbus. polydamus. Nro uiri. merio
nes. eumelus. Ceterum menalaus forte conspicatus alexandri magno ipetu irruit. que cuitas
neq; diuicuis sustinere ausus alexander fugam capit. At ubi procul aiadunt hecter. concurrens
cum deifebo cophendere fres. eiq; ubis maledicensq; acriorubus in scam. ad postremum cogit ut p
gressus in medias acies cunde menalaum cum quiescentibus ceteris solitario etamie lacesceret. Hic
producto ad bellandum alexandro progressoq; extra aciem q signum lacessentis uidebat. p quam pro
cul aiadunt hunc menalaus demum occasionem iuadendi inimicissimi sibi maxime oblatam. iamq;
uitus confidens omnium iuriarum penas lui sanguine eius. omnibus ais adusus pgit. Sz ubi eos ce ten
dere paratos armis atq; ais utq; exercitus aiadunt signo dato recedunt cuncti. Iamq; utq; pleno
gradu adusum ceedes int iactum telum puenerant. ei alexander puenire cupiens simulq; uitus primo uani
li euentu loco uulneri inuento pmittit hastam. Eiq; illisa dipo fiale inaisa est. dein menal
aus magno ipetu iaculat. haud sane dissimili casu. Iamq; parato iam ad euendum ictuq; declinat ho
ste telum humi figit. Ut ubi nouis iaculis sz manus utriusq; redarmate sunt. pgunt ptra. Tu de
mum alex inictum fem cadit. ac ne mox hosti ultione ei suma gla cederet. pessimo exemplo in
tercessum est. Nam ei ad interficiendum ei educto gladio irrueret menalaus. ex occulto sagitta
pandari uulneratus ipso ipetu repressus est. Igit ab nris clamore orto simulq; ei uni ignatibus
q duobus seorsum adusum se usq; maxime quor gra coflatum ee bellum decernentibus reperte
atroianis ppessimo more intercideret. rursus globus barbaror ingruens alexandrum e medio
rapit. Iterum in ea aior dum nu hesitat pandarus procul astans multos grecorum
sagittis cofigit. Neq; prius finis factus. quam diomedes atrocitate rei motus progressusq;
comunis telo hostem prostraret. hoc mo pandarus etamis fede uiolato atq; ob intemptus
multis ad ptremum penas scelerratissime miliae luit. Ceterum corpus eius ablatum exacto pmur
igne cremant. Reliquias q; socij traditas sibi hoci in solum patrium ptulere. Interi utq; exer
signo dato manus coserunt. pugnantes summa atq; anapiti fortuna bellum ad occasum solis p
ducunt. Sz ubi nox aduentabat. utriq; reges subducta haud longe acie custodibus idoneis i
exercitus coinere. ita p aliquot dies tpe bellandi opientes milite frequente apud arma fru
stra habuere. Namq; ubi hiems aduentaret. et imbribus crebris coplen cepit campi. barbari in
t muros. at nri nullo pallam hoste digressi ad naues multa hiemis disponunt. mox biptito
tempo qui reliquus non pugne oportun erat. utraq; pax aratui insistere. dein sere fru
menta. aliaq; que tpe anni praebat. Interim aiax telamonius instructo milite. que secum
aduexerat. hus ia ni nullos de exercitu achillis igressus frigie regionem multa hostilit uastat
et capit ciuitates. ac post paucos dies preda auctus ad exercitum iuctor redit. istem ferre diebus
barbari nris p conditionem hiemis quietis nichil hostile suspicantibus parant eruptionem.
Quis hector dux atq; audendi auctor factus namq; omnes copias instructas armis cu
luce simul porta educat. ac protinus cursu pleno ad naues tende hostes iubet. At grai in
frequentes tu i curiosiq; ab armis turbari simul. et a fugientibus quos primum hostis ices
sarat. comunis arma caperent ipedir. tum cesi multi mortales iamq; fusis qui in medio i
fuerant. hector ad naues progressus igne i proras iacere. ac seuire incendiis cepat. nullo
nror ausu resistere. Qui teuti atq; improuisi tumultu ex angues genibus achillis auxi

lium renuentis tñ obuolebant. Ita repente mutatio animorum nrōs atq; hostes incesserat. ¶ Inter
ea aiax telamonij adueniēs cognito apud naues hectore magna armorum spē ibidē apparet. ac
de in molestia urgens hostem multo sudore ac postremū anauibus eē uallū detrudit. tū uā cendēti
bus acrior insistens. hectorē qui adūsus eum pmptius steterat. rectū immani saxo ac mox cō
sternatū reiciat. Sz eū cōcurrentes undiq; plurimi multitudine sua tectū bello atq; aiacis mani
bus eripiunt. feminecēq; intē muros ferunt. Male ppere ruptē adūsus hostis usum. Cetum aiax
senior ob erpta emanibus gloriā sumptis iam diomede et cum idomeneo aiace altero tritos dispsos
q; hostes sequi. ac fugientes nunc telo eminus prosternē. mō apphensos obtrere armis. prius nullī
qui in ea pte fuerat. intactus euasit. inēq iam trepida agmina glaucus hippolomij sarpedon atq;
stenopeus ad morandū hostem paulisp ausi resistere. mox uulneribus grauati locū amisere quis usis
barbari nullam spem reliquam salutis ī auctoribus neq; usquam certo ordine palentes effusiq; ruē
ad portas. coq; arto et properantū multitudīe impedito ingressu cum sup alius aliū ruere mō p
apitarent. supueñ cum supdēs duabus aiax. Tū magna uis barbarorū trepida impeditaq; intē se
cesa extinctaq;. Inquis priami filiorum. antiphus. et polites. acmon. mestorq; atq; eufemus. tirenij
dux egregij aconum. Ita troiani paulo ante uictores ubi aduentu aiacis fortuna belli mutata ē usis
duabus penas luere miliae in ōsulte. ac postq; aduenente uespera signum nrīs receptui datum est
uictores letiq; ad naues regressi sunt. Nox ad agamenones cenatū deduamē. Ibi aiax cōlaudatus a
rege domis egregijs honoratur. Neq; reliqui duces ftā gestaq; iam silencio remittunt. Quippe sīgli
extollentes utilitem memorant forcia ftā. cūsas ab eo tot frigie ciuitates. abductaq; predas. et ad
postremū in his nauibus adūsum hectorē egregiā pugnā. libataq; igni classes. Neq; aliquā dubiū.
quī ea tempestate tot egregijs ac pulcerimis ciuis fratribus spes omnis atq; opes miliae in tali
uiro sisterent. Cetū pinus duas nauū quibus illatus ignis eam pte tantū mō cōsumpsat. cpius i
breui restituit. tūq; greci rati p malam pugnā troianos ulterius nichil hostile ausuros. quieti ac
sine terrore degere. ¶ Eodem tempus iessius de foneo genitus haud alienus a priami amicitia pac
to meredis cum magnis tincū copijs aduentabat. Is in cadente iam uespa paulisp morat apud eam
insulam. que ante posita ciuitati continētī eius adiungitē. secunda circiter uigilia ingressus troia
nos campos expliatis tētorijs ibidem opiebatē. Quod ubi diomedes cum ulixe uigilias ī ea pte cu
rantes procul aiadūtere. rati troianos a priamo explorātū missos arreptis armis mox presso gradu
circūspicientes q; omnia pgunt ad eum locū. tū fangatis exuere custodibus et ob id somno pēsis
eosq; et interius progressi ipsis tētorijs regē intēficiunt. Dein nichil ultra audendū rati curruī ei
et cum egregijs insignibus equos ad naues duaint. Ita reliquū noctis insuis quisq; tabernaculis req
scentes tūsigunt. at luas principio reliquos duces quiemūt. eos fracuis ausū expletūq; ducent.
ac mox rati barbaros in cessos cede regis affore. iubent omnes frequentes apud arma agē. opinq;
hostem. Neq; multorō thracei ubi expgefacti e somno regem ī tēptum feda ac miseranda.
fraeē intē tentoria aiadūtere. et uestigia abducti curruī manifesta sunt. rapiunt arma. ac sine
ullis ordinibus ut quēq; sors cōglobauerat. ad naues euolant. Quibus procul usis nīī cōfectū ī tē
se. atq; impia seruantes eunt obuiā. Et aiacis duo ī aliquantū acrem pgressi primos thracū in ua
dunt. atq; oprimūt. Dein reliqui duces ut quisq; locum cepat. cedere singulos. Et ubi ofert ste
terant. bini aut amplius ogēgati impetu suo disoluere. Ac mox dispsos palentes q; intēficē. prius
ut nullus reliquus cedis fieret. Ac statim grigi extinctis qui adūsum ierant. signo dato ad tēto
ria eorū pgunt. At illi qui custodes castris relicti soli supfuerant. usis cū hostibus ciroe ipō mi
serandum ī modū eseminati omnibus omissis ad mœnia confugiunt. Tū undiq; uersus nīī ī struē
tis. arma. equos regias opes. et ad postremū uti qdq; fors dēdit prripuint. hac mō uictores gau
deletis cum impatore thracibus onusti preda ac uictoria ad naues digrediunt. ¶ Tū ī terim

uiuiam exuuias respectantes neq; quq; pro loco aut inter menia tu trepidarent. Barbari
rot iam adusis rebus fracti legatos induciae postulantes ad greos mittunt. Ac mox uris con
ditionem approbantibus ipso sacrificio fidem facti firmauere. ¶ Eodem fere tpe chryses i
quem sacerdotes cynthij apollinis supra memorauimus. ad exercitu ueni. Acui grias sup his q in se
recepta filia bnigne ab uris gesta erant. ob hoc que tam honorifica simul et q astinomen hitu
cognouerat. reducta secum agamenoni tradit. neq; multo pius philoteta cum his qui ptes prete ad
eum pertinuerant. lena regredit. Inualido etu tum neq; satis firmo gressu. ¶ Interea conuium
greas agentibus aiax telamonius in medium progressus docet oportere mitti ad achillem pontores
qui eum imperatoris ub atq; exercitus petierent. remittet uias. ac repeteret solitam eum suis gram.
Minime quippe aspnandum talem uirum. nunc ut maxime cum sedis rebus grea et paulo ante uic
tores. non ob utilitate si honoris merito gtiam eius peterent. Int que de pcari etiam agamenone
dare opam simul uoluntate q; agendo negocio adhiberet. Namq; tali tpe in comune ab omnibus
psulendum. pseptim procul a domo loco alienis atq; hostilibus. Neq; e aliter inter tam grauia bella
undiq; usis inimicis regionibus qua concordia tutos fore. Ac ubi fine loquendi fecit. cuncti du
ces laudare psilium uiri simulq; predicantes ad celum tollere. Saluet q tum uirtute corporis tu
ingenio uniuisos anteiret. postque agamenon docere se et ante ad recoaliandu achille multos mi
sisse. et nunc nichil aliud cordi ee. Ac mox ulixe atq; ipm aiace orare. susapierent negocia. Atq;
ad eum nomine omnium irent. Maxime quod aiax cognatione fretus impetraturus ueniam i
fratius credebatur. Igitur his operam suam pollicentibus iturum se una diomedes sponte aut. his
actis agamenon affere hostiam lictores iubet. Ac mox sublatam sup terram cu cu duo quibus ipa
tum erat suspensam retineret. gladium uagine duat. coq; biffariam excisam hostia i cospectu
uri diuiserat. collocat. Dein ferrum sanguine oblitum manu retinens inter utrumq; saci ptem
medius uadit. Interim patroclus cognito quod parabat. in psalium sup uenit ¶ At rex sicut
supra diximus transgressus ad postremu iurat. iuiolatam ase in eum diem hipodamia mansis
se. Neq; cupiditate ulla aut desiderio lapsum. Sz ira que plurima mala cofiat. his addit. eo i
usq; processisse cupere se. preterea supi etiam uidere filiae que cordi ei ee i matrimoniu dare.
decamamq; regni omnis. ac talenta quinquaginta doti adiuge. ¶ Que ubi accepe qui in
psilio erant. admirari magnificentia regis. Maxime q; patroclus qui cum oblatione tanta
opum tum precipue letus quod in tacta hipodamia affirmare. ad achillem uenit. eiq; u
unuisa gesta atq; acta refert. Dein ubi rex ea que audierat uolutat animo. ac deliberare
secum ipo occepit. supuenit cum supradictis aiax. tu igressos eos. Ac iam bnigne salutatos
sedere hortatur. uixtaq; se aiacem. ¶ Qui tempus loquendi nactus familiaritez. et ob id lite
ruis incusare. atq; increpare que i magnis discriminibus suorum nichil iracundie remisere.
potuerit q; cladem exercitus ppeti. Cum eum multi genibus deprecarent. ¶ Post que ulixes
illa quidem deorum ee ait. Eorum autem que i psilio acta eent ordine expoito. q etu agamenon
pl pollicitus. qq; iurasset. ad postremu orat. ne preces oium neue oblatas nuptias aspnaretur.
Moxq; eorum omnium que una offerebant enuiationem fecit. ¶ Tum achilles longu orones
exorsus primu omiu gestaq; actaq; sua cponere. Ac dein amonere. quantas eruumnas
pro utilitate omnium ptulerit. quas ciuitates agrestes ceperit. cuncta interim recescentibus
ipe anxius ac dies noctesq; bello intentus et cum neq; militibus suis neq; sibi ipse parceret.
appetitas nichil ominus predas i comune solitum redigere. pro quis solum oium se electum.
qui tam insigni iniuria dehonestare. solum ita cotemptum. a quo hipodamia tot laborum
precium p dotis abstraheretur. neq; in ea culpa solum esse agamenone. si maxime cete
ros greos qui inmemores bificio stumeha suam silencio pieunt ¶ Postqua finem

loquendi frat. Diomedes omittenda sunt. neq; optet puicentem meminisse transactorum.
qñ ea et si maxime cupias nequeas reuocare. Interea phœx et cum eo patroclus arcaistites
genas atq; omnē uultum iuuenis. manus ad osculari. contingē genua. rediret ī grām. atq; t
animos remitteret. cum ppter pīsentes. qui cum oratū uenissent. tū precaptue ob bñ te se meritis
reliquum exercitū. ¶ Igitur achilles presentia talium uiroz precib; etiam familiaritū ac
recordatione in noxij exercitus tandem flexus ad postremū fatiri se que uellent respondit.
Et oratu aiacis tū pmū post malā iniuriā grīs mist' conaliū ī greditur. atq; ab agamenon
ne regio more salutatur. ¶ Interea reliquis duabus fauorē attollentibus gaudio letiaq;
cuncta completa sunt. Igitur agamenon manū achillis retentans cum eo et reliquos duces ad
cenam deduē. Ac paulopus cum inter se mutarenē. rex patroclum quesiuit. ut hipodamias
cum ornamentis que dederat ad tentoria achillis deduceret. isq; nulens mandata efficat. Cete
rum p id tpis hiemis sepe grea atq; troiani singli plures ue ut fors euenat inter se sine ullo t
metu in luco thimbrei apollinis miscebantur :-

Historie belli troiani liber secundus explicat. Incipit liber tertius :-

Interim pretera hiemem dilato conditionib; in tpis bello grea cuncta que in tali ocio
milicia poscebat. intenti animo summis studijs festinabant. namq; pro uallo multitudo
uniusa uarijs bellandi gnibus pduces populosq; instructa et ob id more optimo diuisis
ad officia sua quibusq; hinc iaculis ad hastas in esse fabricantis neq; pondere aut men
sura inferioribus. Et quibus ea non erant preustis sudibus. alli ue sagittis etantes inter se iuicem
ad multum diem exercere. alij saxis utebantur. Sz inter sagittarios maxime ante ibant. ulixes. t
teucer. oyeriones. et menelaus. neq; dubium quin inter hos tam pcelleret philocteta quippe t
heralis sagittas dñs. et destinata ferendi arte mirabilis. Ac troiani cum auxiliaris et pro
tibus miliae neq; circa exercitum solicti. socordius agitare. Ac sepe sine ullo insidiarū metu. Hi
aut illi multis imolationib; timbreo apollini supplicabant. hisdem fere diebus montius appreta
tur. uniusas ppe alic ciuitates dsciuisse a priamo. atq; eius amicitiā exercari. namq; thenoris
exemplum suspectis iam p uniusos populos q; circa hospitium omnibus quis rebus simul
quia omnibus greco; uictores cognitum. a cusio multis in ea regione ciuitatum in sis beserat.
et ad postremū grauc hodium filiorū regniq; eius incesserat. ¶ At apud troiam forte quadā
die hecuba supplicante apollini achilles uolens uisere cerimoniarum morem. cum paucis militib;
supuenit. Erant preterea cum hecuba matrone plurime iuuenes principalium filiorum ei pati
honorem atq; obsequium regine tribuentes. Reliqui tali obtentu pro se queq; regratiare supplica
tureq; etiam hecube filie inupte polixena. et casandra minerue atq; apollinis antistes. nouo ac t
barbaro redimita ornatu effusis hinc atq; inde crinib; precabat. suggerente sibi polixena appa
ratum sacri eius. Ac tum forte achilles usis in polixenam oculi pulcitudine uirginis capitur. t
auctoq; in horas desiderio. Vbi animus nō lenit' ad naues discedit. Sz ubi dies paucis fluxerūt.
et amor magis ingrescat. Ac cato automedonta aperit ardrē si. Ad postremū petit ut ad hectorē
uirginis causaret. hector uero paturū se in matrimoniū sororem mandat. si sibi uniusū exerci
tum prederet. Dein achilles solutūrū se omnis bellū. polixena tradita pollicet. Tum hector aut
proditionem ab eo ofirmandam. aut filios plisthenis atq; aiacem interficiendos. alioquin d tali
negotio nichil se auditurum. ¶ Ea ubi achilles accepit. ira cōcitus exclamat. se cum cum pmum
tempus bellandi foret primo prelio interemptū. Dein ai iactatione saucius. huc atq; illuc ob
ciuans interdum tū quatinus presenti negotio interdum cet. cōsultare. Ac ubi automedon mali
animo atq; in dies magis magq; estuare desiderio. at p noctem extra tentoria aiadūtur. ne
ritus nequid adusum se aut ipsi predictos reges mollirent. patroclo atq; aiax rem cuncta

aperit. hicq; dissimulato q auxerant. cum rege cõmonant. Ac forte quodam tempore recordat
sui cõuocat. Ag agamenon et menalao negotium ut gestum erat. desideriumq animi aperit.
Aquis omnibus ut bono animo agerent. Respondent. breui quippe dñm eum. fore eius quã dõpcãdo
nõ impetrauerit. quetes eo fidem hãc uidebãt. quoniam iam summa rerum troianarũ prope occasũ
erat. Omnes namq asie ciuitates execrate amicitiam priamidarũ ultro nobis auxiliũ societatem
q; belli offerebant. Quis aduentus nrãs benigne. Redebãt. Satis sibi cẽ pãsentium copiarum. neque
auxiliorum egere. Amicitiam sine quam offerrent uoluntatesq; eorum fore gratã omnibus. Scilicet
quia fluxa fides. et animi pax spectata. Neq; tam subita mutatio sine dolo credebãt. Iamq;
exactis hibernis mensibus uer cepit. cum grui edicto prius uti omnis miles in armis ẽet. Mox signo
belli edito exercitum p campos productũ ordinant. Neq; troianis segni agebatur. Agitur ubi u-
trinq; instructe acies aduersum procesere. atq; in fra teli iactũ uentũ est. cohortatu suos quisq;
manus conserunt. in medio locatus equitibus et ob id primus congressus. Tumq; primũ reges nrãs
atq; hostiũ escensis curribus bellum incunt. adsito sibi quisq; auriga ad regendos equos. Et
primus omnium diomedes inuectus thessi equis pelidarũ regem peneũ hasta fronte ictũ interfit. De in ceteros quos obiuitẽ rex secum stipatores habuerat cõgiolatos inter se atq; aduersos
resistere partim telo eminus fundit. alios curru p medios conato hostem obterit. De in idomeneo
adhibito equis mezione agenanta trhacũ regem curru deiecit. uentiq; telo occurit. atq; ita
interfit. Et ubi hector situs in parte alia medios suos fundi accepit. dispositis satis strenuis ubi
pugnabat. accurrit auxilio laborantibus glauciam scaim ac deiphebum et polidamanta habens.
Nec dubium quin deleta aperiis regibus ea pars hostium foret. in aduentu suo hector nros ulterius
progredi ac suos fugere cohibuisset. Ita grea phibiti cede reliquos repsso gradu adusum eos q
supuenerant constitere. Ac mox cognito p uniũsum exercitũ prelio in ea parte reliqui duces
confirmati ubi quisq; pugnauerat. undiq; eo cõfluunt. densẽt utrinq; acies. et prelium renouatum est. Igitur hector ubi plurimos suos adẽ et satis uirtũ se intellexit. tollit animos. Idem
clamore magno singulos suos noĩe apellans cõfidentius in hostem pugnare hortãt. Ac pro
gressus inter agacem dicem et polixenum helios satis impigre pugnantes uulnerat. At ubi
cum achilles ea in hostem pmptum animaduertit. simul subuenire his quos aduersum bellabatur
cupiens et memor paulo ante repulse in polixenam. tendit progressusq; in medios py
lemonem paflagonũ regem impedimento sibi oppositũ cominus fundit. nõ alienũ sanguinis
priamidarũ ut phitebãt. Quippe hic etiam ex his qui affines agenoris originem propãm memo
ria repetebant. Aquo etiam amolionem genitam. postquam adoleuerat deductã in matrimo
nium dardani. Ceterum hector postquam ad se agmine infesto tendi recordatus est. i
non ultrius impetum uim expti ausus. ex acie subt fugit. Eumq; achilles insecutus. qtũ
acies hostium pacebãt. ad postremũ iaculat auriga eius interfit. Postq; hector
p aliam ptem relicto curru affugerat. Dein ereptum sibi omnibus inuitissimis omnium
dolens rursus uehementius seaire extrectoq; ex corpore auriga tele fundere obuios. ac fu
stratos cum alios inuaderet. desup procaliãs obtereret. Inter q tam trepidi cunctis fugiẽ
tibus helenus q̃situm ex occulto uulneri locum ubi nactus est. manũ achillis prouisus sagit
ta tãsfigit. Ita uir egregius cuius aduentu tritus fugatusq; hector. multi mortales cũ dua
bus extincti clam atq; ex occulto uulnerantis eo die finem bellandi fecit. Interim i
agamenon et cum eo duces [illegible] ceteram stragem ignotos nacti plurimos filios priami
interficiunt. atq; agamenon adsitum cum deiopete. archemacum. laodacum. et philenorẽ
nisi oblitus telamonis mulliũ. isthenienẽ. dorichũ. hippothoumachũ. hippodamanta. At in
alia belli pte patroclus et licus sarpedon locum in cornibus nullis propinquos pãsentibus

signo in tri se dato solitum ctamimus extra aciem processere. Moxq; telis adusum iactis ubi utq; ĩtactis est. curru desiliunt. atq; arreptis gladiis pgunt obuiam. Iamq; crebris aduersũ se ictib; cõgressi neq; uulneratus quisquam multũ diei cõsũserunt. cum patroclus amplius audendum tratis colligit in arma se se. et cauatis ocreis ingressusq; hostem complectit. manu dextra poplitẽ fucidens. Quo uulnere debilitatũ atq; erectis neruis in uahidum propulsat. corpore ruentẽq; intẽfiat. Quod ubi animaduerere troiani qui iuxta steterant. gemitũ magno clamore tollunt. relictis ordinib; signo dato arma in patroclũ ꝗuunt. S sarpedonis interitum publicam clades rati. at patroclus preuiso hostium agmine telum positum humi propere rapit. Compositisq; in armis audentius resistit. Tum ĩgruentẽ deiphebum hasta cominus tibiã ferit. atq; excedere ex acie cogit. interfecto priuis coorgatione fratre eius. multoplus aduentu aiacis fusi reliqui. cum interim hector tertius q̃ acti dentur supuenit. Ac mox ꝗusam suorum aciem pro tpe restituit. Incarpitis duabus ac plerisq; ex fuga reductis. Iam psenna eius animi tollunt̃ et prelium incendit̃. Tum uõ inclitis exutraq; parte duabus afirmato exercitu cõflugunt acies. nunc hinc nunc inde cedentibus stantes. Et ubi acies uuiniuit presidijs accurrentib; Interea utriusq; exercitus cadunt plurimi. neq; fortuna belli mutatur. Sz postquam miles p multũ diem bello intentus magẽ magẽq; fatigat̃. et diei uespere. utriusq; capientib; pugna decessum est. Tum apud troiam arcta sarpedonis cadauer cinctis dflẽtibus ac precipue feminis luctu atq; gemitu omnia opleta sunt. Quis non alij casus acerbissimi uiro. ne intritus quidem priamidarũ. pdesiderio eius cordi insederit. tũ in eo psidium et ĩfecto spes ablata credebatur. At grea in castra regressi primũ omniũ achillem reuisunt. eumq; de uulnere pacatum. ubi sine dolore agere uident. lea ad postremũ nãrare ocpiunt patrocli facta foras. de in reliquos qui uulnũ eunt. p ordinem cruiment. Iam in spectis omnibus ad tentoria sua quisq; digditur. Interim achilles regressum patroclum extollere laudibus. Dein monere uti reliquo quoq; bello memor rei quas gesserit hostibus uehementiõ ingruerit. hoc mõ nox ꝗsumitur. at luas primapio corpora suorum quisq; collecta igni cremant. Deinsepeliũt. Sz postquam dies aliquot tritu. et uulnũ qualuerunt. arma expedire. et producere militẽ placet. Sz barbari more pessimo neq; quicq̃ ꝗpositum aut aliud quam turbata atq; insidiosa capiẽtes clam atq; ante tempus egressi preliũ pũtere. Tumq; effusi ruunt mõ clamorem ĩconditũ simul et tela in hostes coniciunt. semermes et iam tum atq; ĩꝗpositos. cesi ita nrõz multi. Inquis accesilaus. bocoatus. et schedius criscorum. utriq; duces optimi. Ceterum uulnerata pars maxima. amegES. etiam et agapenor. altera echinadibus impator. agapenor archadie. Inter que tam fredia tantaq; in diuisione rerum patroclus fortunam belli adiuere agressus. dum hortat̃ suos atq; ĩstat hostibus pmtor quam bellandi mos est. telo euphorbij ictus cuit. Statimq; hector aduolans eum opprimit. ac de sup uulneribus multis cõfodit. moxq; nititur abstrahere pho. scilicet ĩsolentia gentis sue. illudere cupiens p uuiusa genera de honesta menti. Quod ubi aiax cognitũ est. relicto ubi pugnabat. ppere accurrit. Iamq; erpere cadauer occupiente̅ pturbat hasta. Interim euphorbius a menalao et aiace altero summo studio circũueniũ. scilicet auctor interempti duas morte penas luit. de in occipite uespere pliũ diuinit̃. male et cum dedecore plurimis nostroz interfectis. Sz postq̃ reducte utrũq; acies. etiam in toto miles nĩ erat. Cuncti reges ad achillem ꝗueniunt deformatũ iam lacrimis atq; omni supplicio lamentandi. qui mõ pstratus humi nunc cadauũ supiacens adeo reliquoz animos ptẽptauerat. ut aiax etiam qui solũdi causa adstiteret. nichil luctu remitteret. patrocli nec tantum moz gemitũ illũ cinctis in cusserit. sz precipue recordatio uulnerum p loci corporis pudibunda. quod exemplũ pessimũ p mortales nũ primũ proditum ẽ. nũquam ante agreas solitum. Igitur reges multis pcibus atq; omni ꝗsolationis modo. Tamen achillẽ flexum humi erigunt. dein patrocli cõpus elotum

moz iceste

mor ueste circũtegit. maxime obtegenda uulnera que multimodis impssa haud sine magno gemitu
cernebantur. ¶ His actis achilles monet uti custodes uigilias agerent. curarentq; ne hostes te
tentis circũfunus nris more solito irruerent. Ita p distributionem officia sua quisq; procurantes igni
plurimo ĩ armis pnoctant. At luces principio placet uti ex omni ducum numero quinq; in montem
idam uadarent siluam cesum. quo patroclus cremarẽt. decretũ quippe ab omnib; erat. funus eius
publice curarẽt. Fere igitur idomeneus. asclaphus. epvos. et cũ merione aiax alter. Moxq; ulixes et
diomedes busto locum demetiuntur. quinq; hastar longitudine. totidemq; in transuersum. Adiecta
inde ligni copia bustum extruẽt. impositumq; de super cadauer igne suppposito cremant. exornatum
iam decore omni precaose uestis. Id namq; hippodamia et diomedea contulerant. Quarũ diomedea ni
mium iuuen et omni affectu dilecta fuerat. Ceterum paucis post diebus refectis ex labore uigiliarum
ducibus cum luce simul exercitus ĩ campum productus p totum diem in armis agit. operiens barba
rorum accessum. qui muros aspectantes postq; nros paratos ad prelium uident. eo die certamen distu
lere. ita occasu solis greci ad naues regressi. At uix principio diei troiani rati a etiam hic ĩopositos
grecos armatos portis euolant. temere et cum audacia uti antea solui instantesq; arcu uallũ etiam
tela iacunt arbitri magis quam cum effectu nris ad euitandos tũ ictus opportis. Igitur ubi ad multũ
diem barbari intenti iaculis fessi. neq; ita uehementes animaduertunt. expte una nri irrumpunt.
mursantesq; sinistrum latus fundunt fugantq;. Neq; multo pius ex alio latere abnuentibus ĩ bar
baris ac sine ulla difficultate usis. Ita plurimis barbaros ubi uterq; terga fede cuncti ĩ bello. et ab
insequentibus proculeati ad postremum dispeunt. Inquis asius hirtacus genitus. et cũ hippotho
philaeus. hilaris. asius sesto regnantes. ¶ Eodem die uiui adiomede capiunt duodecim abauae
. xl. capti etiam pisus et euander priamide. in ea pugna grecorũ cenceus interfectus rex scitis. uulnera
tus etiam idomeneus dux noster. Ceterũ ubi troiani muros ingressi clausere portas et finis stendi
factus est nris. Spoliata armis hostilia cadauera apportataq; in flumen papitant. memores paulo
ante in patroclum insolentes barbaros. Deinceptiuos omnes uti quisq; cepat in ordine achilli of
ferunt. Isq; uino multo sopita iam fauilla reliquias in urnam collegerat. decretum quippe aio gere
bat. secũ ĩ patrium solum uti abiret. si fortuna in se casum mutaret. una quoq; eadem sepulturam cũ
carissimo sibi omnium egregi. Ita eor qui oblati erant dedua ad bustum. una etiam priami filius. i
ibiq; seorsum aliquantũ a fauilla iugulari iuxt. scilicet ĩ feras patrocli manibus. Ac mox regulos di
laniandos canibus iacat. Confirmatq; se non prius desinere. pnoctando humi quam ĩ auctorẽ tanti luc
tus sui sanguine uindicasset. neq; transacti sunt dies. cum repente nunciat hectorẽ obuiam pethesilee
cum paucis profectum. Que regina amazonũ in certum preclio an bellandi cupidĩ auxiliatũ pria
mo aduentauerat. Genus bellatrix. et obiit affinitatis indomita. species armor indita p mortales. Ig
achilles paucis fidis adiunctis secum insidiatum ppere pgit. atq; hostem securũ puorat. tunc ĩgredi
flumen occupientẽ circũuenit. Itaq; eum et omnes qui comites regulo domi huiusmoi ĩgrauant
exinprouiso interfeat. et quendam filiorũ priami cõpheusium mox erasis manibus ad ciuitatẽ reitur
nũciatum que gesta erant. ipse cum cede inimicissimi tum memoria doloris ferox spoliatũ armis ho
stem mox ostricto in unũ pedibus uiculo curru postremo adnectit. Deinde ubi ascendit. ipse autem me
dum impat. daret loca equis. Ita curru cõcito p campum quam maxime uisi potest pruolat. hostẽ
mirandum in modum circũtrahens. genus pene nouũ miserandumq;. ¶ At apud troiam ubi
spolia hectoris de sup emuris animaduerte. que grecis pcepto regis ante ora hostium ptulerant.
et ille qui excesis manibus acerbissime rei iudicium in se ipse ptulerat. rem ubi gesta erat disseuit.
tantus undiq; p totamq; ciuitatẽ usus luctus atq; clamor eduatur. ut aues etiam osternate no
cibus alto decadisse crederent. nris cum ĩ sultacione reclamantibus ac mox pritus ex omni parte
clamantibus urbs claudit. regni hitus. atq; in modum lugubrẽ funestumq; obducta fuaes au

tatis. cum sicut in tali nuntio assolet. repente cū cursus trepidantiū fieret in eundē locū. Ac
statim sine ulla certaione p diūsum fuga / nunc planctū crebri modo nūc tota silentiū exīcto.
Inter que et spes extremas multa credere cum nocte simul greccos menia inuasuros. exasuros q; ī
bem securos interitu tanti duces. Non nulli etiam pro ofirmato hr. Achillem execratū qui duce t
pentasilea priami rebus auxilio uenerat. partibz suoz adiūxisse. postremo omnia adūsa hosti
lia fincta. ablataq; opes. nullam salutis spem. interempto hectore in aio hr. Quippe is solus omniz
in ea ciuitate adūsum tot milites imperatoresq; hostium uariaq; semper victoria certauerat.
foraor quam feliaor cunctis diuabus nris. Qui fama bellandi inclita pgs nūquā tū uires ofi
lio supfuerant. ¶ Interim apud greccos ubi achilles ad naues redit. et cadauer hectoris īore t
omnium est dolor quem ob patroclī interitum paulo ante pcepant. nece metuendi hostis / et ob
id pcipua lenida circumscribīt. Ac tum uniūsis placet uti ī honorem ei quoniam abeēt hostilis
metus. certamen ludis solutum celebrareē. neq; minus tamen reliqui populi qui nō certaturi spec
tandi gaudebant. structi armis pariq; adeēnt. neq; scilicet hostis quamuis fractis rebus / solito
tamen insidiandi more irrueret. Igitur achilles uictoribz premia que ei uidebanē. maxima statui
impat. Et postquam nichil reliquum erat / reges omnes ad ofidendum hortatur. ipse medius atq; ī
ter ceteros excelsior. Tum primum quadrigis equis camelus ante omnes victor declaraē. Bigaz
premia diomedes meruit. Secundo post eum menelaus. Ceterum ad certandū / qui sagittarum
arte maxime pualebant. meriones atq; ulixes duos / erexere malos. quis religatū linū tenuissimū.
Atq; extrinsecus extentum / utriusq; capiti adnectebaē. media columba parto dependebat. cuius
ptingendi certamen maximum. Tum reliquis in cassum tendentibus / ulixes cum merione de
stinatum cōfixere. Quibz cum ar reliquis fauor attollereē. philoctetes non columbā. sed uerum
id quo religata eēt sagitta exasuum premittit admirantibz. deinde difficultatē regis fidem
promissi feliaius quam solerauis ofirmauit. ac diruptio uinculo columba cum maxima populi
aclamatione deadit. premia eximinis eius meriones atq; ulixes tulere. Achilles duplia extra
ordinem munere philoctetem donat. cursu longo certantibz oilei aiax uictor exapiuit. postque
a sedis polypetis. duplia campo machaon. singulari euripilus saltu. diopolemus disco. antilocus
uictores abiunt. premia luctandi intacta pmansere. Quippe aiax arripiens medū ulixē diat.
Qui ruens pedibz eius circumuoriē. Atq; ita ppedito obligatoq; ulixe aiax pene iam uictor ad t
terram ruit. cestibus. Reliqui quoq; manuū ēstamine. idem aiax telamonius palmā refert. cū
sui in armis postremo diomedes pualuit. Dein ubi prelia certaminis psoluta sunt. Achilles
primo omnium agamenoni deorum quod ei honoratissimū uidebaē. offert. ꝗ secundo nestoī.
¶ Idomeneo. Dein teucro. post quos podaliro. et machaoni. Dein reliquis pro merito diuabus.
ad postremum eoz socijs qui in bello ociderant. Hisq; mandatum uti cum tpe fuisset domum
ad necessarios eorum pferrent. postquam certandi premiozq; finis factus / etiam diei uesper a
erat. ad sua quisq; tentoria dissessere. ¶ At iuxta principio / priamus lugubri ueste miserabi
liter tectus / cui dolor non decus / regium nulla tanti nominis atq; fortune signa reliquā fecerat /
manibus multiq; supplicibus ad achillem uenit. Quo cum andromacha / non minor quam
in priamo miseratio. Ea quippe deformata multiplia modo astyanacta. ¶ Quem non nulli se
mandrum apellabant. et laodamanta parvulos ad modum filios ppe habentes / regi adiumentum
deplandi aderant. qui meroribz senioq; decrepitū filie polyxene humeris sustinebaē. Dein seqbanē
uehicula plena auri atq; argenti preciosq; uestis. cum super murū spectantes troiani comitatum
regis oculis prosequerenē. Quo uiso repente silentium exāminatē orit. Ac mox reges audi nosce
cause aduentus eius. procedunt obuiam. priamus ubi ad se tendi uidet. protinus in hostes
ruit. puluerem reliquamq; humi purgamenta capiti aspgens. Dein orat uti miserum fortu

nas suas precaturi scam achillem uenisse. Eius etatem fortunaq; recordatus nestor dolet.
cc ulixes maledictis insequi. et cōmemorare. que apud troiam in concilio ante sumptū bellum.
ipe adusum legatos diserat. Ex postquā achilli nūciata sunt p automedontem. adusum ire iubet.
ipe retinēs gremio urnam cum patrocli ossibus. Igitur īgressis duabus nrīs cum priamo rex genua
achillis manibus ꝓplexus. ¶ Non tu michi inquit causa huiusce fortune. si deorū quispiam qui postre
mam etatem meam cōmiserari deberet in hasce erumpnas dedixit. cōfectam iam ac defatigatā tantis
luctibus filiorum. Quippe hi fisi regno p iuuentutē cum semper cupiditatos animi quoquo modo ex
plere gestiunt. ultro michi q; pniciem machinati sunt. Neq; dubium cuiquam quin ꝓtemptui sit
adolescentie senecte etas. Quō si interitu meo reliqui huiusce modi furiosis tempabunt. me q̄q;
si uidetur exhibeo pene mortis. cui misero cōfectoq; meroribus omnis erūpnas quibus nunc ōpssis
īfelicissimū spectaculum mortalibus prebeo. cum h̄ exiguo spū simul afferens assum en ultro nichil
deprecor. ul si ita cordi est. habe in custodia captiuitatis. Neq; ē michi cequam iam superoris forme
relictum est. Quippe interfecto hectore cuncta regni cadere. Sed iam greci uniuse ob eorum male
ꝓsulta satis penarū filiorum sanguine et miseris erūnis psolui. miserere etatis. Ac deos recordat
retroq̄ animos ad pietatis. concede paruulis salutem. Noui animam parentis tui. omnes curas u
gilias q; in te tuamq; salutē impendratis. Sed illi quidem cuncta secundū sua uota proueniant. i
longeq; alit. neq; mei similis senectam tegat. Interea dum hec cōmemorat. paulatim animo defi
cere ac dissolui membris. Dein obmutescere occipit. Quod spectaculum longe miserimū omnibus
qui tum aderant. dolori fuit. Dein andromacha paruulos hectoris filios ante achillē prostrenit
ipa fletu lamentabili oraq; ut sibi cadauer quisq; intueri saltem ꝓcederetur. Inde h̄ tam misan
da phoenix cum nestore priamū sustulere. atq; ut animum recuperet hortari. ¶ Tum rex ubi in
aliquantū refouit spiritum nexis genibus atq; utraq; manu capud dulanias ubi nunc illa ē
ait. que apud grecos precipua erat misericordia. An iuxta solum priamū circūscribit. Iamq;
omnibus dolore pmotis achilles decuisse ait. filios eū suos iniquo abeo quod admiserint fiducē
cohibere. neq; ipm ꝓcedendo tanta delecti participem fieri. Ceterum ante id decenium nō ita defessū
senecta fuisse. ut suus despectui eēt. si obsedisse animos eorū desiderium rerū alienarū. neq; ob mu
lierem solum unā. si atrei atq; pelopis diuicias in hiantes raptum res more ꝓdito prexisse.
pro quis equissimū ēe. eius modi penas ul eciam grauiores pendere. Namq; ad id temp̄ grecos
secutos morem i bellis optimū. quoꝓq; hostium pugna cōficerent sepulture restituere solitos. Cō
tra hectorē supgressum humanitatis modum patroclum eripere preclo ausum. scilicet ad ludē
dum ac fedandum cadauer eius. q exemplum penis ac supliis eorum eluendum. ut grea ac
relique post hac gentes memores ultionis eius morem quoq; humane conditionis timerent. Nō
enī hellene neq; menalai grata exercitum relictis sedibus paruulisq; procul a domo cruentum
suo hostiliq; sanguine inter ipa belli discrimina huiusmōi muliera tollere. si cupe dinoscē barbari
grea ne suma rei poterentē. Quam quā iustam causam fuisse inferendi belli etiam pro muliere.
Namq; ut ipi raptu rei alienae letarentē. ita maxime doloi ēe his. qui amiserunt. Ad h̄ multa i sua
sta detestandaq; hellene impcari. ꝓfitari se ac tolli ante omnis tanta admissi penas sanguine ei
experere. Ob quam patria parentibusq; carens patroclum etiam solitudinis sue leuamē maximū
amiserit. dein ꝓsiliatum cum supradictis duabus surgit. Quis omnibus una atq; si sententia est.
Scilicet ut acceptis que alata essent. corpus ex anime concederet. Quod ubi satis placuit. sin
guli ad sua tentoria discedunt. ¶ Moxq; polixena in gressu achilli obuoluta genibus eius. spō
te seruitum sui pro absolutē cadauis pollicetur. Quo spectaculo adeo cōmotus iuuenis ut qui
inimicissimus ob mortem patrocli primo eiusq; regno ēēt. tum recordatione filie parētis
ne lacrimis temperauerit. Itaq; manu oblata polixenam erigit. predicta prius mandatisq;

cura phoenix sup priamo. s; rex nihil se luctus neq; pnitam miseriarum remissurum ait. Tum r
achilles ofirmare non prius cupitis eius satisfacturum quam mutato in melius habitu cibum r
etiam secum sumeret. Ita rex ueritus neque concessa uidebantur ipe recusando impediret. Dein oia
que q̃ imparentur. fiacenda decerunt. Igitur ubi exercitus omis pulus totusq; laut est. mox ad
uenit ipeq; et qui cum eo uenerunt alio mutatim. dein ubi fiacetas omnis tenuit. hoc modo achilles
oratio achillis. diserunt. Refer nunc iam mihi priame quid tantum causse fuerit. cur deficientibus quidem uob copis
in die militantibus. Ingrauescentibus a calamitatibus atq; exitiis hellenam ti in hodiernum retinendam
putetis? neq; uelut ofugionem infausti hominis repulerit. quam prodidisse patriam parentes et quod
indignissimũ omniũ est. fratres sanctissimos cognouerunt. Nam hi execrati fratris eius. ne i militiam
quidem nobiscum ofuerunt. scilicet nequam audire i columen nollent. et p se reditum i patriam qrẽt.
Cum igitur cum exercuerit malo omniũ ciuitatem intentuisse unũm. non deiastis? non cum detestatoi
bus extra muros proscam estis? Quid illi senes quorum filios pugna in dies confiat. Nonne ad hue p
senserunt eandem causam extitisse tantorũ funerũ? Iti ne ḡ diuinitus nobis euersa mens est. ut nullo
in tanta ciuitate repiri possit. qui fortunam labentis patrie dolens de priae publica cum exitio eius
transigat? Ego quidem etiam tue ofemplatoe atq; horum pcum cadauer restituq̃. neq; unquam
committam. ut quod in hostibus reprehendit crimen malitiae ipe subeam. ¶ Ad ea priamus renouato fle
priami responsio. tu quam miserabili non sine decreto diuum adusta hominibus urruere sic ait. Dein quippe auctorem
singulis mortalibus boni maliq; ee. neq; quoad beatum ee licitum sit cuius quam in eum inimicitias
procedere. Ceterum se diuersi partis. I. filiorum patrem beatissimũ regum omniũ habitũ. ad postremũ
s nõ somnium. alexandri natalem diem quemq; cuitam. ne dis quidem precipientibus potuisse. ¶ Namq; hecubã
feti eo grauidam fiacem p quietem edidisse uisam. cuius ignibus oflagrauisse udam. ac ofinuãte
flãma deorum delubra oarmari. omnemq; demum ad cineres cõlapsam ciuitatem in tectis immolatisq;
antenoris atq; anchise domibus. Cue denũciam cum ad priamem publicam despectare auispices pre
cinerent. int neeandum editum placuisse. Sz hecuba more feminee miseratois clam alendũ pastoribus
in idam tradidisse. cum iam ad ultimum cum res palam eet. ne hostem quidem quamuis seuissimum ut
interficeret pati potuisse tante scilicet fuisse eum pulcritudinis atq; forme que ofugio deind cenoni r
iunctum cupidine desiderium q; cepisse uisendi regiones atq; regna procul poita contingẽ. adductã
helenam urgente atq; instigante quodam numine cunctorũ cuium sis sibi etiam letae fuisse. Neq;
cuiquam cum orbari se filio alio ue osanguineo cineret non acceptum ti. solo omnium adusante
antenore. qui iniao post alex reditum filium suum glaucum quod eius comitatum secutus erat ab
diandum apenatibus suis decreuerit. Vir domi belliq; prudentissim. Ceterum sibi quoniã ita res
euerent. optatissimum apropinquare nature finem omissis iam regni gubernaculis atq; cura r
tũ se se in hecuba filiarum q; recordatione cruciam. quas post excidium patrie captiuas in certum
s. priam. cuius dni fastis manerent. Dein omnia que ad redimendum filium aduecta erant. ante ospectum
iuuenis exponi impat. Ex quis qedã auri atq; argenti fiut. tolli achilles iubet. bestis etiam q ei r
usum est. reliquis in unum collectis polixenam et cadauer tradit. Quo pcepto exingratia ne im
petrata funeris. an si qdẽ troie accideret. securis iam filie amplexus achillis genua orat. uti poli
xenam sibi sumat. sibiq; habeat. Super qua iuuenis aliud tempus atq; alium locum tractatũq;
fore. Respondit. Interim cum eo reuerti iubet. Ita priamus recepto hectoris cadauere ascensoq;
uehiculo cum his qui secum comitatu erant. ad troiam redit :- :-

Historie belli troiani liber tertius. Explicat. Incipit quartus.

Sed postquam troianis palam est regem pfecto negocio immolatum atq; i tegro
comitatu regredi. admirati laudantesq; greciae pietatem ad celum ferunt. Quippe
quis animo ita hesent. nulla spe impetrandi cadaueris. ipsãq; et qui aĩ eo fuisset

retineri a grecis. maxime ob hellene que non remitterēt recordationem. Ceterum uiso hectoris funere
cuncti ciues sociique accurrentes fletum mox tollunt. diuellentes comam fedantesque ora laniantes.
Intuma populi multitudine quisquam in seruitute sui spei bone fiduciam credere. Illo interfecto cui in
clita pgentes fama rerum militarium ī pace etiam pēlam pudicicia. ex qua haud minores quā reliqs
artibus gloriam adepti sunt. Interea sepeliuere eum haud longe a tumulo illi regis ydam. Dein ex
orto quam maximo ululatu postrema funeris pagunt. hinc feminis cum hecuba deflentibus hinc reclamantibus troianis uiris. Et ad postremum sociorum gentibus que p dies decem cōcessa bellandi requie.
ab ortu solis ad usque uesperam p troianos gesta. nullo usquam remisso lugendi officio. Interim per
eosdem dies penthesilea de qua ante memorauimus cum magna amazonum manu reliquisque ex finitimo populis supuenit. Que postquam hectorē interemptum cognouit. parta morte eius regredi domū
cupiens ad postremū multo auro atque argento ab aleē illecta, ibidem opiri decreuerat. Dein ex actis
aliquot diebus copias suas armis instruit. ac seorsum a troianis ipsa suis modo bellatoribus satisfitens ī pugnam pgit. cornu dextro sagittariis altero peditibus instructo medios equites collocat.
Inquis ipsis cē amicis ita occursum. ut sagittariis menalaus atque ulixes. et cum dextro menones ī
peditibus aiaces duo. diomedes. agamenon. et tepolemus. et cum ialmone asclapius opponerentur.
in equites ab achille et reliquis duabus pugnarē. Hoc modo instructo utriusque exercitu oppositē acies.
cadunteque sagittis regine plurimi. Neque a dextro sinu bellatum. Interim aiacem et qui cum his erant
pedites cē quos steterant cedere. ac restantes detrudere umbonibus. moxque repulsos obtruncare. Ne
que quoad delete peditum copie finis fit. Achilles inter equitum turmas penthesileā iactis ha
sta petit. neque difficilius quam feminam equo deturbat. manu oprehendēs a coma atque ita graiuter ī
uulnerata detrahens. q ubi usum est. tum uero nullam in armis iam fugā faciunt. clausisque ī
ciuitatis portis nisi reliquos quos fuga bello exemerat insecuti obtruncant. feminis tū abstinētes
manus pcentesque sexui. Dein uti quisque uictor interfectis quos ad usum iecerat regrediebatur. penthesileam miserere feminēte. etiam nunc animique audaciam. Ita breui ab omnibus in eundē locum ī
gaiusum placatumque uti quoniam nature sexusque oditionem superare cōtra ausa. In flumū reliquo
ad huc psentendū spū. aut canibus dilaniandā iacerē. Achilles interfectam eam sepelire cupiens
mox a diomede prohibitus est. Is namque p contatus circastantes quod nam de ea faciendū esset.
Consensu omnium pedibus attracta in scamandrum pāpitam. scilicet penam postreme desperationis.
atque ainitie. hoc mō amazonum regina deleta copiis quibus cum auxiliatū priamo uenerat. ī
ad postremū ipsa spectaculum dignum moribus suis pbuit. At sequenti die menon tithonis ī
atque auroe filius in gentibus indor atque ethiopum copiis supuenit. magna fama. quippe ī unum
multis milibus armatis uario genere spes etiam uotique de se priami superauerat. namque omnia circā
troiam et ultra que uisi poterant. uiris atque equis repleta splendore insignium refulgebant. Eos omnes
iugo caucasi montis ad troiam duxit. Reliquos neque numero inferiores ī posito phala duce atque rec
tore mari misit. Qui apulsi rhodum ubi aīadūtere insulam grecis sociam. nec itinere cognita incē
derentur naues ibidem opeziebantē. Ac mox diuisi ī camiram et galisum urbes opulentas. Neque mul
top rhodii phalam in aiere. quod paulo ante euersa ab alexandro sidone patria sua auxiliū ei
a quo lesus sit ferre cuperet. Quoniam exercitus pmouerēt. Confirmare haud dissimiles barbaros
uiden qui tam ī dignum facinus defenderēt. Multa preterea accensum uulgum et pro se factū
cēnt disserere: que res haud frustra fuit. phoenices namque qui in eo exercitu adeunt plurimi pre
motis querelis rodios ī cupidine uiripiandarum rerum quas secum adueuerant. phalā lapidibus
in secum necant. distributique p supradictas urbes aurum ac reliqua prede inter se disputant. In
terim exercitus qui cum menone uenerat positis castrulos p locos castris. nam in tra menia haud
facile tantum uis hominū retineri poterat diuisi quisque genere exercebantē. Neque in eadem arte sim

Mors penthesilee.

Aduentus menonis.

Argiuum ydones.

Mors phale.

plex atq; idem modus. si ut quemq; regionis sue mos assuefecerat. Ita telis in alium modum r
formatis scutorum etiam et galearum mirificis specie horrendam belli faciem p̄buerunt. ¶ At ubi
triti aliquot dies. et miles bellum cupit. simul cum luce exercitus omnis signo dato ī prelium
ducitur. Cumq; his troiani. et qui intra menia soci fuerant. Ac cē greci instructi pro tempore
opperiri debilitati aliquantū animo metu ingentis atq; incogniti hostis. Igitē ubi intra teli iac
tum uentum est. Tum uero barbari clamore ingenti ac dissono ruine mō irrūpunt. Nostri cō
firmati intra se satis impigre uī hostium sustentauere. Et postquam acies renouate atq; ī ordinē
reformate sunt. etiam hinc atq; inde tela cepere. cadunt utriusq; exercitus plurimi. Neq; finis
fit quoadmenon curru uectus adhibito secum fortissimo quoquo medios grecorum inuadit. primum
quemq; obuium fundens aut debilitās. Ita iam plurimis nostrorum interfectis duabus ubi fortu
na belli usa. neq; spes reliqua nisi in fuga est. victoriā concessere. Eo die incense teleteq; na
ues omnes forent. nimor p fugrimn laborancium ingruens hostes ab incepto cohibuisset r
tunti in mēnone bellandi uis pitiaq; et nris aduse res. Igitur greci postquam requies est. paulsi ī
ter se. ac sūma rerum diffidentes p uniusum noctem quos ī bello amiserant sepeliuere. dein cōsiliū
futuri certaminis adusum menonē ineunt. ac placet sorte eligi nomen duas cum eo bellaturi. a
Tunc agamenon menalaum excipit uliren idomeneum. sors agi cepta aiacem telamonii uo
tis omnium deligit. Ita refectis cibo corporibus reliqui noctis cum quiete transigunt. At luces p
primapio armati instructiq negocio pugnam aggrediunt. neq; segnius amenone actum. ai quo
troiam omnes. ita hinc atq; inde ordinato exercitu plium initum. tum plurimi utriusq; partis ubi
in tali certamine cadunt. aut ita grauiter prelio decedunt. In quo bello antilocus nestoris obuius
forte menoni interficit. ¶ Dorq; aiax ubi tempus usum est. inter utrumq; aciem pgressus
lacessit regem. p̄dicto prius ulixi et idomeneo a ceteris se defenderent. Igit menon ubi ad se tendi r
uidet. curru desilit cōfligitq; pedes cum aiace magno utriusq; prie metu atq; expectacione. cum
duo nr sūma ui ūbonem scuti eius telo in aliquantum forato. ais atq; sūmis uiribus ī gruens ī
pulit utrq; in lat. Quo uiso regis comites accurere. aiacem exturbare intentes. Tum ad aiacem
ubi a barbaris interceti uidet. pgit. cē et nudatum scuto hostis iugulum hasta transfigit. Ita
pt spē interfecto menone animi hostium comutantē. et greci aucta fiducia. Iam ethiopum
uersa acie nostri instantes cedunt plurimos. ¶ Tum polidamas renouare plium cupiēs cui
uentus ad postremū atq; ictus in inguina abiacē interficit. Glaucus antenoris adusum dio
medem adstans agamēnonis telo cadit. Tum uero cheres hinc ethiopas cum troianis p omnē
campum. sine ordine atq; impio fugientes multitudine ac festinatione interse implicari. cadere
et mox palantibus equis proculcari. ¶ Hinc greci resumptis animis sequi cedere. impeditosq;
dissoluere. atq; ita cōfodere laxatos. redundant circum muros campi sanguine. et oīa que r
hostis ī gruerat. armis atq; cadaueribus impleta sunt. In ea pugna priami filios atreus a echmō
ab ulixe interfecti sunt. dryaspis. byas. et corintha. ab idomeneo. ab aiace oilei. Ilioneus aī phi
lenore. Item thiestes. et telesydes. a diomede ab aiace aiace altero. antiphus. agripnus. agathon. at
q; glaucus. Et ab achille asteropeus. finis factus est. post quam grecos sicas et postremo fati
gatio incessit. At ubi ariis in castra recessum est. missis atroianis qui peterent eos q ī bello
cecidrunt humandi uenia. Ita collectos suos quisq; igni cremant. et more patrio sepeliunt. a
Seorsum a ceteris cremato menone cuius reliquias urna condita p necessarios regis remisere
ī patrium solum. ¶ At greci lautum bñ cadauer antilochi. iustis factis nestori tradūt. cum
orant ferre animo equo fortune belliq; adusi. Ita ad postremū corpora sua quisq; curantes uino
atq; epulis p multam noctem. aiacem simulq; achillem laudibus celebrant. atq; ad celum r
ferunt. atq; ad celum ferunt. at apud troiam ubi requies funeri est. non iam dolor ī cusū me

Necatur antilocus.

Mors menonis.

Necatur polidamas.

Mors glaua.

Mors priamidarū et aliorū ducum.

nonis. si metis sume rei. et ad postremũ desperatio incesserat. Cum hinc sarpedonis interitus. in
de insecuta paulopus hectoris clades. spes reliquas animis abstulissent. Neq; quod postremum
ĩ menonem fortuna obtulerat. reliquũ iam existeret. Ita cõfluentibus in unum tot adũsis cuiam
omnem exurgendi omiserunt. atq; post paucos dies grea instructi armis prodire in campum
lacessentes si auderent ad bellandum troianos. Quis dux aleẽ cum reliquis fortibus militem r
ordinat. atq; adũsum pgit. Sz prius quam ferire inter se acies. aut iaci tela cepere. barbari so
lutis ordinibus fugam fecerunt. cesiq; eorũ plurimi. aut ĩ flumen preceps dati. cum nunc atq;
inde ingrueret hostis. atq; undiq; adempta fuga cẽt. Capti etiam lycaon et troilus pria
midę. quos in medium productos achilles iugulari iussit. indignatus nundum sibi aprium. su
per his que secum tractaverat mandatum. Que ubi animadũtere troiani tollunt gemitus. e
clamore lugubri troili casum miserandum in modum deflent. recordati etatem eius admodum
in maturam. qui in primis pueriae annis cum uereundia ac probitate tum pĩapue forma
corporis amabilis atq; acceptus popularibus adolescebat. dein transactis paucis diebus solle
ne timbrei apollinis incessit. requies bellandi p induciis interposita. Tum utroq; exercitu sa
crificio ꝯsistente priamus tempus nactus ideum ad achillem super polixena cum mandatis
mittit. Sz ubi achilles in luco ea que p lata erant. cum ab ideo sepatim ab aliis recognoscat co
gnita ac apud naues suspicio alienati duces. et ad postremũ indignatõ exorta. Namq; ĩ ceary
morem proditionis clementer ortum p exercitum inuenum traxerat. Quinq; simul uti cõstantius
militis animus leniretur. aiax cum diomede et ulixe ad locum pgunt. Hiq; ante templũ resi
stunt. opientes si egrederetur achilles. simul q; uti rem gestam iuuenis referrent. De cetero etiã
deterrent ne colloquium diu cum hostibus haberet. Interim aleẽ cõpositis iam ei deiphebo
insidiis pugione cinctus achilen aggredit. ꝯfirmatos uelut eorũ que priamus polliceratur.
Moreq; ad aram quo ne hostis tolum pseniseret. adususq; ducem assistit. dein ubi tẽpus i
iusum est. deiphebus amplexus in hermen iuuenẽ quippe in sacro apollinis nihil hostile i
metuentem ex osculari gratulariq; sup his q ꝯsensissent. neq; abeo diuelli aut omittere. Que
aleẽ liberato gladio procurrẽsq; adũsum hostem p utrumq; latus geminato ictu tũsfigit.
At ubi dissolutũ uulneribus animadũtere. parte alia quam ceciderant. pruunt sese. Ita
maxima re et sup iota omnium pfecta in cauteriq; recurrunt. Quo uiso ulixes non temere
est inquit. quod turbati ac trepidi repente prosiluere. Dein ingressi luam circũspicientes i
q; uniũsa animadũtunt achillen stratum humi exanguem. atq; etiam semineca. tũ aiax
fuit. q ꝯfirmatum ac uerum etiam p mortales nullus hominũ existere potuisse. qui te uera
uirtute superet. sz uti palam ẽ tua te in ꝯsulta temeritas prodidit. Dein achilles extremum
adhuc retentans spiritum. Dolo me atq; insidiis inquit. deiphebus atq; aleẽ polixene gra
circumuenere. tum expirantem eũ duces amplexi cum magno gemitu atq; exosculati i
postremũ salutant. Dein aiax ex animẽ iam humeris sublatum luco effert. Quod ubi aiãd
uertere troiani omnes simul portis prorumpunt. eripere achillen nitentes atq; inferre ĩtra
menia. scilicet more solito illudere cadauer eius gestientes. Contra grea cognita re arrep
tis armis tendunt aduersum. paulatimq; omnes copie productę. ita utrũq; certamen brei
adoleuit aiax tradito his qui secum fuerant cadauere. Dein infensus asiũ dimantis he
cube fratrem quem primum obuium habuit interficit. Dein plurimos uti quem ĩ tri tel
lum fecerant. In quis rastes et amphimacus. repta rei priaq; duces aiax oilei et sthene
lus aduincti fundunt. multos atq; in fugã cogunt. Quare troiani cesis suorũ plurimis nusquam
ullo certo ordine aut spe reliqua resistendi dispersi palantesq; ruere ad portas. neq; usquã nisi
in muris salutem credere. Quare magna uis hominum abinsequentibus nris obtruncatẽ. Sed

Mors troili et lichaonis priamidarum.

insidie

aiacis iiba.

Verba achillis ultima.

Mors fris hecube..

Mors duum.

ubi clausis portis finis ordendi factus est. grea achillen ad naues referunt. Tunc q; reflentib;
cunctis duabus casum anti uiri plurimo militum dolore neq; uti res exposcebat tristicia cõmouẽ.
Quippe quis in animo heserat achillem. sepe ofilia prodendi execratus iusse cum hostibus. Ceterum
interfecto suimam uiriac orbatum et ademptum spei quam plurimũ. cui eggregio bellandi nebo
nestum quidem haud aliter quam in obscuro opperiri licuerit. Igitur propere ex ida apportata
ligni uis multa. atq; in eodem loco quo antea patroclo bustum extruunt. Deinpoito cadauere sb
iecto q; igni iusta funeri pagunt. aiac papue insistente p triduum ornatis uigilis. haud prius
abire destitit. quam reliqua coadunarent. Solus namq; omnium pene ultra uirilem modũ iteri
tum achillis consternatus est. Quippe cum amicissimum et sanguine iunctum sibi tunc precipue
plurimum uirtute ceteros antecedentem. cẽ apud troianos letitia atq; gratulacio cunctos iccessẽt.
interfecto quam metuendo hoste alexandri q; comentũ laudantes ad celum ferunt. scilicet cũ insi
dis tantum pfecerit. quantũ in certamine. ne auderet quidem. Interque tam leta nuncius priamo i
supuenit. euripilum thelephi exercitia aduenisse. quem rex miltis antea illectum pmis ad premũ
oblatione desponse cassandre confirmauerit. Qz inter cetera que ei pulcerima miserat. ĩ uitem quã
dam auro effectam et obiid p populos memorabilem. Ceterũ euripilus uirtute multis claris milie
Is modo cuiusq; instructus leonib; summa fama letiaq; troianis exceptis. spes omnes barbaris ĩmeli
orare. Interim grea achillis ossa urna odita adiunctaq; simul patroclo in sigaeo sepelierat. cui
sepulcrum eiam extruendum his in eo loco habitabãt. mercede max locat. Indignatissima inde gra
quod nichil in his dignum dolore iuxta admissionẽ tanti herois animaduterat. Pide tempus
pirrus quem neoptolemum memorabant genitum achille ex deidamia licomedis supuenies offen
dit tumulum. extructum iam exprc maxima. Dein paucitatis exitum patris doctusq; mirmido
nas gentem fortissimam et inclitam bellandi armis atq; animis confirmati impositoq; faciendo
operi phoenice ad naues atq; ad tentoria parentis uadit. Ibi custodem rerum achillis hippodamiaz
animaduitat. o Doveq; cognito aduentu eius in eundem locum iuncti duabus genitrẽ. uti suiz
equum hẽ deprecant. Quis bũigne respondens. nec sibi aut ignoratum cẽ omnia que diuinit
ẽfierent forti pectore pagenda. neq; cuiquam sup futuum uiuendi concessam legem. turpẽ namq;
ac detestandam uiris fortibus conditionẽ senecte. cẽ in bellib; optabilem. Ceterum sibi eo leuiorẽ
dolorem cẽ. quod non ĩ certamine neq; in luce belli achilles interfectus cẽt. Quo fortiorem ne op
tas sequidem quemquam existere. nunc ul ptm excepto uno illo hercule. addit preterea solum uirum i
dignum ea tempestate sub cuius manibus excidi troiam deceret. neq; tũ abnuere quod in fectum
a patre relictũ cẽt. a se atq; a circũstantib; pfia. Postquam finem loquendi fecit. ĩ proximũ
diem certamen pronũciatum. Duces omnes ubi tempus uisum est. solito ad agamenonẽ cenatuz
ueniunt. Inquis aiax cum neoptolomo diomedes ulixes et menalaus. hiq; inter se cundẽ locũ ce
nandi capiunt. Interim inter epulas prima iuuenis patris forta fiancora enumerare. uirtutemq;
eius cõmemorando efferre laudibus. Quis pirrus non mediocriter letatus accensusq; eniuz se oĩ
ore. Respondit. quo ne indignus patris meritis existeret. deinde sua quisq; tentoria quietum abeunt.
At postero die simul cum luce iuuenis castris egressus offendit diomedem cum ulixe. Quos salutatos
quid causse foret rogat. hiq; autem. interponendã dicium moram ad reficiendos milites cum eius i
animo equis longo itinere maris torpentib; etiam nunc menbris et obiid ne equam satis firmo
uixu aut solitis uiribus agerent. Itaq; ex eo fruia biduum int pditum. Quo transacto omnes du
ces regesq; suis quiq; militib; instructis exercitum ordinant. atq; ĩ pugnam uadunt. Inquis neop
tolemus regens medios aciem se mirmidonas atq; aiacem quem affinitatis merito parentis i
loco p colebat. Interim troiani uehemenẽ mouentur. maxime quod suis indies deficientib; auxi
lis nouũ adusum se miles pauet. cõmemorando duces. tũ euripili ortatu fama capiunt. is nãq;

Nota flas laudes

aduentus Euripili.

Aduentus pirri.

responsio pirri.

Laudant patrem.

adiunctis secum regulis. Copias suas troianis mistas porte ducat. atq; ita ordinata aac medium se se
locat. ¶ Tum primum eneas asperato examine int̃ muros manet. exercitus quippe alexandri fra
tris commissum in appollinem cuius sacris p̃apue tuebant̃. Sz ubi signum belandi datum est. manus
ostenunt. Magnaq; ui utrinq; decertatur. ¶ Tum nris festinantibus secreta domosere. arises manu
uti silentium agerentur sigeat. atq; helenum secum abducat. Aquo doctus cuncta gre. uti audierint re
fert. addit preterea ea tps troiam exadij. idq; aministris enea atq; antenore. Tum decordatione cor
q̃ enlchas edixerant. eadem cuncta congruentia q; interse animaduertunt. Dein postero egresso die utrinq;
milite ad bellandum plurimi troianorum cadunt. Sz exsoaps pars maxima. At ubi uehementius a
nostris instatur. et omni opa bellum finire in animo est. signo dato dux dna occurit. atq; in seqtur
quertunt. ¶ Tum philoteta progressum alexandrum lacessit. cum si auderet sagittarum certamine.
Ita cõsensu utriusq; ptis uiris atq; deiphebi spacium examinis diffinunt. Igitur primus alexander
in cassum sagittam contendit. Dein philoteta insectus sinistram manum hosti transfigit. Reclamans
q; dolorem dextrum oculum pforat. et iam fugientem terao in scaturis uulnere p utrumq; pedem
traiat. fugatumq; ad postremũ interficiat. Quippe herculis armatis sagittis que in fecte ydre sangui
ne. haud sine exitio corpori figebant̃. Quod ubi animaduitere barbari. magna ui utrinq; eripere a
lex̃ cupientes mltisq; suorum interfectis a philoteta negocium tũ pagunt. atq; in ciuitatem reportant
Tum aiax telamonius insecutis fugientes adusq; portas pegit. Ibi cesa uis hostium multa cũ festi
nantibus inter se troianis et singulis euadere in ter primos cupientibus magis in ipõ aditu multitu
dine sua detinerent̃. ¶ Interim multi eorum qui primi euaserunt super muros sin collecta undiq;
cuiusdemodi saxa super clipeum suasas deiecere. congestamq; quamplurimam terram. de sup uoluere.
scilicet ad depellendum hostem. Cum supra modum grauaret̃ q; egregius dux facile sauio decertans
haud segnius imineret. Deinq; philoteta eos qui in muro locati erant. comminus sagittis perurbat. a
multos interficiat. Neq; secus a reliquis res geste. atq; eo die excasa euersaq; menia ho
stium forent. ni nox ingruens nrõs abincepto cohibuisset. Qui ubi ad naues regressi sunt. leti a
philotete fauoribus et obid maxime animo fiduciam gestantes summo fauore ac laudibus ducem
celebrant. Quibus simul cum luce adiunctis sibi reliquis duabus ipsi prelium egressis hostes me
tu suo adeo terruit. ut uix se menibus defensarent. Interim neoptolemus apud tumulũ achillis a
postquam i auctorem patrne cedis uindicatum est. initium lugendi sumit. et una cum foenice a
atq; omni murmidonum exercitu comas sepulcro deponit. pnoctatq; in loco. ¶ p idem tempus fi
lij antimachi de quibus supra memoratum adiuncti priami rebus ad helenum uenerunt. eisq; ut i
amicitiam cum suis redeat deprecantur. Vbi nichil proficiunt ad suos remeantes diomedi atq; a
iaci altercatio intuere occurrunt. A quis cõprehensi producti ad naues qui nam ẽent. et rẽ obqua
uenerant omnem expediunt. Recordati patris eorum et que adusum legatos dixerat. moliq; ut
traddi eos populariibus. atq; ante ospectum barbarorum prodiri uibent. dein lapidibus in uectis a
necant. ¶ Interim alexandri funus p partem alium porte ad oenonem que et ante helene rap
tum denupserat necessarij sui uti sepeliret̃. pferunt. Sz fertur oenone uiso cadauere alexandri adeo
cõmutata ut amissa mente obstupefieret. ac paulatim p merorem deficiente animo cadaueret. Ita uno a
eodemq; funere cum alexandro ostegitur. ¶ Cetrum apud troiam ubi hostis muris infestis mag
magq; sentit. nec iam resistendi ex menibus spes ulterius est. aut uires ualent. cuncti proceres sedi
tionem adusus priamum extollunt. atq; eius regulos. deniq; acrato enea filiisq; antenoris decernũt
inter se ut helena cum his que oblata erant. ad menalaum duceretur. Quod postquam deiphebus
cognouit. traductam ad se helenam matrimonio sibi adiungit. Cetrum ingressus galium prum
ubi multa ab enea cũ timeliosa ingesta sunt. ad postremũ ex conali sententia iubet antenorẽ ad gre
cos cum mandatis belli ponendi ire. Qui pro muris signum hostendes legationis. ubi a nris recessit

Diuinacio heleni.

Mors paridis.

Mors antimachidarum...

Mors eononis

est ad naues uenit. ubi benigne salutat atq; exceptus sumum fidei beniuolentieq; erga greacam et testimonium capit. ob hanc q; a nestore quod menalaum insidijs troianorum appetitum cõsilio suo atq; auxilio filiorum seruauerit. pro quis troia euersa iam uetum pclarũ pollicerique uti dignũ memoria pro amico ouersum pfidus moliretur. tum longam exorsam oronem. Semper ait princeps troie penam ob male ofulta diuinitus ofuit oscuti. dein subiungit. laomedontis adusum herculem famosa p inscaitaq; eius atq; regni euersionem. Qua tempestate priamus parulus admodum atq; exps omnium qua gesta erant. petitu hesione regno impositus est. cum male iam inde desinente cunctos sanguinis sui in uiris insectari solitum. patrum in suo atq; appetentem alienis. Quo exemplo uelut pessima cõtagione i butos filios eius. neq; sacro neq; profano abstinuisse. Ceterum se eadem stirpe q̃ priamum greas oriunctũ animo semper ab eo discessisse. Hesionam quippe danai filium electram genuisse. ex qua ortus dardanus oligone fine iunctus erichthoniũ dederit. Eiusdem ex coitus ganimedes. et cleomestram. assaracus. atq; ex eo cypas. anchise patrem. Dein tithonium. et laomedontem genuisse. ex laomedonte hicetaonem. clitium. lapitũ. thimoetem. bucolionem. atq; priamum genitos. Rursusq; cleomestra hicetaonem eẽ genitũ. Ceterum et priamũ cunctis iura affinitatis procul cantẽ. magis in suos superbiam atq; odium exercuisse. postquam finem loquendi fecit. postulat uti quoniam a senibus legatus pacis missus eẽt. darent ex suo numero cum quis sup tali negotio disceptaret. Electi q; agamenon idomeneus ulixes atq; diometes. qui secreti ab alijs prouiciones ponunt. preterea placet uti eneas si pmanẽre ĩ fide uellet. pars prede et domus uniusq; eius incolumis. Ipi autem antenori dimidium bonorũ priami. Regnum q; uni filiorum et quem ellegisset cedere. Vbi satis tractatum uisum est. antenor ad ciuitatem dimittit. referens ad suos opoita inter se longe alia. In quis donum minerue pacem a greas. eosq; cum gratia cupere recepta helena acceptoq; aurum bellum omittere atq; ad suos regredi. Ita opito negotio antenor traditoq; sibi thalthibio quo res fidem acciperet. ad troiam uenit:

Notat causam primi exadij.

nota pfidiam.

Genelogia troianorum.

nota proditionẽ antenoris et enee et cum greas federa..

ordinatio palladij.

Historie belli troiani liber quartus expliat. Incipit liber quintus:

Antenore talthibioq; ciuitates ingressis cuncti populares socijq; cognitare properare cupiunt cupientes dignoscere que apud greas actitata eẽt. In quis antenor proximum diem relatu differt. atq; ita dimisso iuuentu discedituz. tũ in tercepulas cum talthibius interceet filios suos monere antenor. nichil his in uita custodiendũ. quam uti antiquissimam ducerent cum greas amicaam. dein singulorũ probitatem. fidem. atq; innocentiam comemorando. admirari. Ita finito quinto quietum discedituz. at luas principio omnibus iam in concilio spectantibus audire siquis mod tantis malis fieret. cum talthibio ipẽ uenit. Neq; multo post eneas. dein priamus cum residuis regulis. deniq; ubi ea que a greas audierat dicere uisus est. hoc modo disseruit. Graue troiani principes uosq; socijq; graue bellum nobis extitisse adusum greacam. Grauius uero multoq; duriusq; mulieris causa hostes effectos quã amicissimos. q uũ apelope orti affinitatis etiam iure nobis iuncti sunt. Namq; si pta ꝓsumatim et mala attingere oporteat. enim ciuitas nũ depsh eriũs ad requiem emersit. unquam ne nobis d fuere fletus? Aut socijs in minute calamitates? Quũ non amici? parentes? propinq? filij dni q; in bello amissi? Et ut exme reliquorũ luctum memoriam recenseam. Quid namq; Glauco filio tolerui? cuius interitus q̃ q̃ acerbus michi. non tam ita dolori fuit. q̃ tempus illud quo adiunctũ alexandro ad raptum helene comitatũ sui prebuit. Sz pro sacetas. futuris tamen saltem parcendum ac consulendum est. Grea homines custodes fidei. ac iuratis punapes beniuolentie officiorum. Testis his rebus priamus. qui in ipo strepitu discordiaz fructum tũ mite corum tulit. Neq; in inferendo bello qequam prius temptatum ab his. quã pfidiã in ipa le

ratio anthenoris.

gationē insidias q; a nr̄is expti sunt. In qua re dico enim q; sentio. priamus eius q; filij ꝗ auctores
in his etiam antimachus qui recēs amissis libis iniquitatis sue penas luit. hec omnia in grecia r-
gesta helene scilicet eius mulieris quam nec grecia quidem reapere gestiunt. Retineat igī ī cui-
tate ea femina! ob quam populi amia! etiam aut non infesti huic regno? Nonne sponte sup-
plices ut iam recapiant rogabimus? Non omnimō satisfaciamus lesi iam tociēs p nos? Nō ī futuzū
saltem recōciliabimus tales uiros? Ego quidem abiro hinc iam. et discedam longius. neq; cōtiam
ulterius intēsim malis nr̄is. fuit tp̄s quo manere in hac ciuitate iocundum erat. socij. amici. pro
pinquorum salus. patria denique incolumis attinuere. nunc dico michi cēt. Nunc quid horum
non in minutum aut in totum sublatum nobis est? non feram me cum his morari. quorū opera
cincta michi cum patria cadere. Et eos quidem quos ī bello fortuna eripuit. ut cūq; iam sepeliu
mus. cadentibus ultro ueniam. deorum are atq; delubra. sanguine humano pstelis infecta r-
sunt. Ih etiam āmissim? Quippe quis maiora supplicia post mortem karissimorū q̄ in ipa amis-
sione luenda sunt. Que ne accidant. Nunc saltem prouidete. Auro atq; huiusmōi alijs p̄mijs
redimenda patria est. O Dulte in hac ciuitate dites domus. singuli pro facultatibus. in medū cu-
lam. postremo offerētur hostibus. Quod mox interitu nō ipōrū futurū est. templorū etiam si nec cēt
erit ornamentis pro incolumitate patrie utendum est. Solus suas opes int custodiat priamus.
solus diuicias paucores ciuibus suis teneat. his q̄ q̄ cum helena erepta sunt incubet. ipē uideri r
quem ad finem utendum putet patrie calamitatibus. Nos uicti iam sumus malis nr̄is. Hec atq;
alia cum lacrimis disserente eo cuncti simul gemitum edunt. tendentesq; ad celum manus ab
nuere tot adiuisis rebus. primū singuli ul inter se omnes finem miseriarum deposcunt. ad postremū
uno ore patriam redimendā clamant. In quis priamus dilaniatus caput fletu quam miserabili r
non solum iam odiosum. uerum suis hostem effectum. Quippe cuius non amicis antea. nō ppin
quus. non denique qui uis eius inuenire posset. qui ex ūnis suis ingemiscere nūmq; optasset. Ih r
nunc demū. Verum uiuis alexandro atq; hectore agi cepta. Sz q̄ quoniā pta reuocare nulli
p̄cessum cēt. p̄sentium habendam rōnem spemq; futuris adhibendam. se namq; omnū q̄ hēt r
ad redemptionem patrie potestatem dat. Quam rem antenori agendam pmittere. Ceterū se r
quoniam iam odium suis eēt abire cōspectu. consentientem his que interse decernerēt. Et
separato rege placet ut antenor ad grecos redeat exploratum uoluntatē certam adiunctq; ei
eneas ipa spōte redisceditur. Sz media ferme nocte helena clam ad antenorē uenit. suspicens
tradi se menelao. Et ob iram derelicte domus metuēs. rogatq; eum orat. Vti inter ceteta sin
quoq; apud grecos cōmemorationē faceret. ac pro se deposcerēt. Ceterum ut cognitū est post
alexandri interitum inuisa ei apud troiam fuere omnia. desideratus ad suos reditus ac luas
initio quibus impatiens erat ad naues ueniunt. decretum cuiusq; cunctis nūtiant. Itaq; cū
quis ante ad confirmanda que tempus monebat. secedunt. Vbi cum multa de re publica ac
sūma rerum disserentur. uoluntatemq; helene docent. ueniamq; orant. Et ad postremū cō-
firmant inter se proditionis pactione. Dein ubi tp̄s uisum est. cum ulixe et diomede ad
troiam ueniunt. cohibito aiace abenea scilicet nequa insidijs opprimerētur. talis uir quem
solum barbari non secus quam achillem metuebant. Igitur postq̄ duces greae in ciuitate cōsp
ecti sunt. cuncti aures tollunt spe animos. existimantes finem belli atq; discordiarū. Itaq; pro
pere senatus hītus. ubi nr̄is p̄ntibus decernitur primū omnū antimacum ex omni frigia
exulandum. scilicet auctorē tanti mali. dein sup conditione pacis tractari ceptum. Interq; stre
pitus repente ex pgmo ubi rex priamus erat. clamorq; ingens editur. Quare turbati qui ī
consilio erant. foris prosiliunt credentes insidias solito a reglis more fieri. Itaq; in templū mi
netur propere gradiunt. At paulopus ex his qui ex aiace discenderant cognosciē. alexandri filios

Mors filiorum pandie.

quos ex helena susceperat casu de super cimere extinctos. hisq; erant duo coruthus. atq; ideus. Qui osi-
lio dilato duces nri ad antenorem abeunt. ubiq; accepti epulis pnoctant. ¶ Preterea cognoscunt ab
antenore oditum odam oracilum troianis maximo exitio ciuitatiq; fore. si palladiu q in templo min-
ue eet extra menia auferetur. Namq; id antiquissimu signum celo lapsum. qua tepestate iluc te-
plum minerue extruens prope suimu fastigiu pueñat. Ibiq; int opa cum nec dum tegium sup posi-
tum eet sedem siu occupauisse. Idq; signum ligno fabre factum ee hortantibus dem nisi un secum
ad ea omnia enitterent facturum se que cuperent. Redet. atq; his pdiat publice se i consilio super
equalitates eorum qua postulatum eent exercatus distruzu. scilicet. Neq suspicio siu apud barbaos
operitur. Ita compoito negocio cum luce siml antenor ac reliqui proceres ad priamum uadunt. nri
ad naues redeunt. Dein ubi iusta pueris facta sunt. p ideus supradictos duces accitu uen. Quis
psentibus lampus ceteriq; quoq osilium pualebat multa disserere. atq; direre. ea que ante gesta i
eent temere. et in osulta no pse. Quippe qui otempti despecti q; aregulis arbitrio alieno agereet.
Ceterum quod arma adusum grecos tulisse. ut non sponte factum. Namq; sub impio alieno age
rent expectandum his atq; exequendum ee nutu eius qui teneat. obq dignum ee grecos data ue
nia osulere his qui semp auctores paas fuerant. Ceterum a troianis ob male osulta satis penarum
exactum. Dein multo hinc atq; multo inde hito sermone ad postremu domo pmioq agi cepium. tum
diomedes quinq; milia talentoq auri ac totidem argenti optat. preterea tritia centena milia talentoq
eaq; p annos decem. Tum silenao hito cunctis antenor non grecorum more agere eos adusum se i
ait. sz barbaro. Namq; cum iposibilia postularet. palam facere pretexto paas bellum eos istruere.
Ceterum auri tantum atq argenti ne tu prius quam in auxilia conducta dilacerareet ciuitatiu fu
sse. Quod si pmanere in eadem suatica uellent supee troianis. uti dausis portis incensisq; int dro
hedificaps ad postremum idem cum patria exitium peteret. Contra diomedes no ciuitate unz cosidera
tum tantum in aris uenimus. uerum adusum uos dimicatum. Quo arta siue etiam nuc bellare i
animo est. panti grea. siue ut ais ig dabitis iluum non prohibebimus. Quippe grecis affectis in
uita quoquomo ulasa hostes suos finis est. tum panthus in proximu diem ueniam deliberandi
orat. ita nostri ad anthenorem abeunt. atq; inde in edem minerue. Interim cognosatur i appari
tu re diuinaq portentum ingens. namq; aris opsita sacroq osueta mox subiect ignis no oprehendere neq; osumere uti antea. sz aspnati. Quare turbati populares simul uti fidem nunq no
scerent. ad aram apollinis cofluunt. atq; ibi suppositis extoq partibus ubi flama admota est i
repente cuncta que in erant distrubata. ad terram decadunt. Quo spectaculo paussis atq attoni
tis omnibus subito auis aquilla sdore magno imittit sese. atq extoq partem eripit. Moxq; i
supuolans ad naues greaq pgit. Ibiq; raptum omittit. Id uero barbari non tam leue aut in
obscuro sz palam pnuaosum arbitr. Interim diomedes cum ulixe dissimulantes que gerebant. ob
ambulare in foro arcuspicantes laudantesq; pclara opum ciuitatis eius. at apud naues auspicio
tali motis omnis ais calchas uti bonum animum gerirent. oratur brevi quippe dominos fore
eorum que apud troiam eent. Ceterum hecuba recognita placatum deos egredit. ac preaque
minerua atq apollinem. Quis tu tona multa uictimas optimas admouet. Sz in adolendo q
sacrarus reddebant. eodem modo restigui ignes ac repente intin uisi. Interim quieti soliati cas
sandra deo plena uictimas ad hectoris tumulu transferri inferriq; impat. dos quippe aspernan
tur sacrifica indignatos obmussum paulo ante scelus i apollinem. Ita trauris qui i molati
erant ad rogum sicuti impatum est aportatis moxq; igni sbiecto osumunt cuncta ¶ Inde
ubi iam uesperat. domu dissessum est atq; eadem nocte anthenor clam i templu minerue
ueni. ubi multis pabus ui mustis theano que ei templo sacerdos erat spulit. ubi palladiu
sibi traderet. hitum. namq; magna eius rei premia. Ita pfecto negocio ad nros uenit. hisq;

Verba anthenoris.

Responsio diomedis.

Nota portenti.

De theano sacerdote minerue.

promissum offert. Id graci uelo obuolutū bene quo ne intelligi aliquoquam posset. uehiculo t
ad tentoria ulixis p necessarios fidosq; suos remittunt p necessarios fidosq; suos remittit. at luas
primapio postquam senatus coactus. et nri ingressi sunt. Anthenor uelut uxiandiam grecorum
metuens ueniam orare eorum que adusum eos pro patria execratus disseruisset. Dein ulixes nō se t
his moueri neq; indignari. si q finis intuetando non adhiberetur. O Maxime cum opportunū ad
naugandum tps breui pretuolet. tum multo inuicem hito sermone ad postremum binis milibus
talentorum auri atq; argenti rem deadunt. Quod ut ad suos referrent. gra ad naues abeunt. t
Ibi oductis duabus cunctis dicta gestaq; exponunt. palladium ablatum p anthenorem docent. t
dein ex omniuz sententia reliquus miles rem cognosat. obque placet uniusis mitti mineruae t
donum quam honorantissimum. ¶ Tum acte ad eam rem helenus cuncta que clam gesserant t
non secus quam si affuisset. ordine exponit. additq; finem iam aduenisse troianorum rerū. t
Quippe quo maxime sustentaretur summa ciuitatis eius paladium fuisse. Quo ablato exitium in
gruere. Ceterum donum mineruae fatale troianis ee equū ligno fabre factum forma ingenti. cui
magnitudine muri soluendi eent annitente atq; aministry anthenore. Dein recordatus parente
priamū residuosq; fratres fletum edit miserabile osternatusq; p dolorem atq; obstupefactus
mute. tum pariter collectum eum refectumq; animi ad se duat. custodesq; addit. beritus nequa
p eum hostibus que gesta erant. patefierent. Quod ubi helenus psensit priamum uti bonum
animū gereret. orat. secum sui secretoz q; namq; se cum eo q post patrie excidium multis tempe
statibus in greca monstrū. Itaq; uti heleno placerent. multa materies que apta huiusmoi fabri
ce iudebatur. p epium atq; aiacem. oleri adnecta. Interim firmatores pacte paci ad troia eunt.
decem lecti duces. diomedes. ulixes. idomeneus. aiax telamonius. nestor. menones. thoas. philote
ta neoptolemus. atq; eumelus. Quos ubi in foro animadutere populares. leti animos tollunt.
finem iam crūnaz credentes. Itaq; singuli plures ue uti quisq; occurrerat. bnigne adeunt sa
lutantes gratulantesq; exosculantur. Tum priamus pro heleno orare grecos. multis adhibitis
precibus comendare carissimū sibi. et inter ceteros dilectū magis. propter prudentiam. Dein ubi
tempus uisum est. Conuiuū publice ceptum in honore duaum fratreq; paci. antenore deseru
ente greas. atq; omni mō benigne exhibente cuncta. At luas initio senes omnes in edē minue
quemunt. Inquis antenor refert. missos super a greas conditoribus pdicte paci decem lectos
uiros. Quos ubi in dua in senatum placuit. et textre in uicem date atq; accepte sunt. de
cernunt inter se uti proximo die campi medio atq; more omniū aras statuant. Inquis fide
paci uiris iuranti religionibus firmarent. Quis pfectis diomedes atq; ulixes iurare occipiūt.
p mansuros se in eo qd sibi cum anthenore quemisset. testesq; in eam rem iouē sumū. terramq;
matrem. solem. lunam. atq; oceanum fore. Dein exasis in partes duas hostis que ad eam rem
amoti erant. Ita ut pars ad solem residui ad naues spectaret. p medū transeunt uti. anthenio
in eadem uba placitum confirmat. ¶ Ita pfecto negoio ad suos quisq; abeunt. Ceterum barbari
anthenorē sumis efferre laudibus. aduenientemq; singuli qi dein uenan. Solū quippe omnium
credere auctorē paci eius. adsate q; cum greas amicae. Ita sopito iam exinde bello passim uti
quisq; partium uoluerat. nunc grea cum troianis. rursusq; hi apud naues amice egē. Interim ubi
fedus interueniat. cuncti barbaroz sociq; qui in bello residui erant gratulantes interueniu pa
paci ad suos discedunt. Ne opientes quidem premia tantoz discriminū atq; crūnaz. scilicet t
ueniu nequa pacti fides apud barbaros dissoluerē. ¶ Interim apud naues uti heleno pla
cuerat equus tabulatis extruē p epvon fabricatorem eius opis. cuius editio in ĩmensum.
Ima que sub pedibus erant. rotis int̄ poitis suspendunt. scilicet q a tractatu atractu mot
facilior foret. bn offere donum mineruae maximū omniū sermone agitabat. Ceteru apd

troiam auri atq; argenti pdictum pondus p anthenorem atq; eneam summo studio in edem minue portabatur. et greas postq̃ auxilia soaor dimissa cognitum est. impensius barbaroꝝ interfectos aut uulneratos quo magis sine ulla discordiarum suspicione apud hostes fuere. ¶ Dein equum conpactum a fabre ofirumq; ad muros mouent. erat mũitatũ troianis ut cum religione susapperent. minerue scilicet sacrum dicatũq;. Quare magna uis hominũ portis egressa summa letitia sacrificaoq; donum excipit. attrahitq; propius menia. Sz postquam magnitudinem opis ĩpediri p portam ingressum aĩadũtere. osilium destruendoꝝ de sup muroꝝ capiunt. neq; quisquã secus ptali studio decernebat. Jta ĩuiolatum multis tẽpestatibus muroꝝ opus neptuniq; ut phibebatur atq; apollinis maxima monumẽta nullo delicto. cuuum manibz dissoluunt. Sz postquã maior pars operis eius deiecta est. osulto agreas interessum ofirmantibz non se passuros intra menia dua equum. prius quam predicti pondus auri atq; argenti susaperent. Jta intermisso opere semiruptisq; menibus ulixes cunctos ciuitatis eius artifices ad reficiendas naues oduat. a opsita dein unusa classe ubi cuncta nauigij instructa. et premium psolutum est. iubẽt nũs p agerent incepta. Jtaq; destructa muroꝝ parte tum in cole cuncsq; induxere equũ. feminis inter se atq; uiris certatim ad trahere festinantibz. Jgitur greci ubi cuncta nauibus imposita sunt in censis omnibus secedunt. ibiq; noctẽ operiunt. fessis dein uino multo atq; somno barbaris que utq; p letitiam securitatẽq; paas intercuerat. multo silentio ad ciuitatẽ nauigant. seruantes signum quod igni elato. sinõ ad eam rem clam positus tulerat. moreq; omnes p quã intrauerat menia diuisis inter se ciuitatis loas ubi signum datum agnouere. cedere eos quos foris obiecerat. atq; obtruncare passim p domos atq; uias loca sacra profanaq;. Et si qui presensernt prius quam armari. aut aliquid p salutes caperent. oppriimere prorsus nulla req es strages atq; funerum. palam et more suorum liberi parentes q; magno ĩspectantũ gemitũ necarentur. moreq; ipi qui spectaculo carissimoꝝ interfuerant. miserandum ĩ modũ ĩtirent. neq; segniꝰ p totam urbem incendis gestiunt. positis prius defensoribz domini enee atq; anthenoris. ¶ Interim priamus re cognita ad aram iouis ante edificialis cõfugit. osultq; ex eo loco ac reliqua deoꝝ templa. in quis cassandra in edem minerue. Sz postquam uiuusos qui in manus ueneram fede atq; multos obtrũcauere occupiente luce domũ in qua helena erat i egrediunt. ¶ Ibi menelaus deiphebum quẽ post alexandri interitũ helene matrimonium intercepisse supra dicum. Ex ectis p̃mo auribz. brachiisq; ablatis. Dein naribus. ad postremũ trũcatum omni expte fedatumq; somno crucatũ necat. ¶ Postque priamũ neoptolemus sine ullo etatis honorisq; dilectu retinentes utraq; manu arma iugulat. Letetzũ cassandram oilet aiax ex sacro minerue captiuam attrahit. hoc mõ osumptis cũ ciuitate barbaris delibe racone iuta sup his qui deoꝝ matris auxiliũ uite imploraueratẽ. decretũq; ab omnibus uti p tum auulsi necarentẽ. tantus dolor iniurie et ob id studium extinguendi troiã nois ĩ cessat. Jta cõphensi qui crucatum edicti nri subtẽfugerant. trepidantẽ ac uite peccoꝝ ĩterficiuntur. Dein more belli ptempla ac semiustis domos ppliato rerum omniũ. Et p dies plurimos neq; hostium cuaderet studium inqrendi. Interim ad cõseruandas auri atq; argenti maciem opportuna loca destinantẽ et alia ob preciosam uestem. Jgitur sacretis troiani sanguinis tenuit. et u urbs incendis oplanata est. initiũ soluente p pdam militae capiunt. primo a feminis captiuis puerisq; ad huc ĩ bellibus. Jtaq; ex his prima omniũ helena sine sorte menelao oceditur. ¶ Dein polixena suadente ulixe p neoptolemũ achilli inferias missa. agamenoni cassandra datur. post quam forma eius captus quin palam desiderium fatereẽ. dissimulare nequiuerit. Aetram et climenam demophonte et acamas habuere. Reliquoꝝ sors agi cepta. atq; neoptolemus i andromacha adiunctis postq̃ id euenerat filijs eius in honorem tanti uiras. Vlixi hecuba ob

exadium troie 2m

Nota de upheb fedissima.

Nota mirabilis regis priami

oceditur helena menelao.

uenit hactenus nobilium feminarum cessere seruitia. Alius quem sors stringerat predam. aut
ex captiuis quantum pro merito distribuebat habuere. ¶ Interim super palladium ingens cer
tamen inter se duabus exortum. aiace telamonis expostulante id munus sibi pro his que in singlos i
uniuso qz uirtute atqz industria contulerat. Quare coacti pene omnes simul ut ne ledere animus
tanti uiri. cuius preclara facinora uigiliasqz pro exercitu in animo retinebant. concedunt aiac. re
tinentibus solis omnium diomede atqz ulixe. Sua quippe opera id ablatum. cum insinuantibz aiax non
labore aut uirtute eorum rem gestam. antheno cum namqz stemplacione comunis amicae abstulis
se. Tum diomedes honori eius uercandia sceles certamine destitit. ¶ Igitur ulixes cum aiace summa
ui stendere inter se. atqz in uicem industrie meritis expostulare. annitentibus ulixi menelao atqz a
gamenone obreseruata paulo ante opera eius helenam. Namqz post captum ilium aiax recreda
tus eorum que tantis tempestatibus propter mulierem expti pressiqz erant: primus omnium infica
cam iusserat. Iamqz approbantibus osilium aiacis multis bonis menelaus amorem quigi etiam i
tunc retines singulos ambiendo orantoqz. Ad postremum pferebat. uti intercessu ulixis helena i
columis sibi tradere. Ob q uelut iudice ambor meritis spectantes qui etiam nunc bellum in manibz
h atqz hostiles multe nationes circumstiperent. nullo dilecto uiroz forcium spretisqz aiacis tot
egregis fauoribus. ac frumenti qd ex troia aduexerat p totum exercitum distribuere ulixi palladium
tradunt. Quare cuncti duces qui memores uirtutum aiacis. nichil preferendum ei censuerant. Omnqz
secuti grum ulixis impugnauerant talem uirum studio in partes discedunt. ¶ Interim aiax indi
gnatus et ob id ictus dolore animi palam atqz in ore omnium ulcionem se sanguine eoz quis i pu
gnatis eet exactuum tenuerat. Itaqz ex eo ulixes agamenon ac menelaus custodiam sui augere.
et quo tutiores cent summa opa in uigilant. At ubi nox adeuit discedentes uno ore omnes lacerare i
utrumqz regem nequ abstinere maledictis. ¶ Quippe quis magis libido residuumqz in femina. quam
summa mulieae pecora forent. At illas principio aiacem in medio exanimem offendunt. p quirente
qz mortis genus animadutere ferro interfectum. ¶ Fuit ortus p duces atqz exercitus tum ltus
ingens. ac dem sedicio breui adulta. cum ante iam palamedem uirum domi belloqz prudentis
simum nunc autem inclitum tot egregis pugnis. at utrosqz insidiis eoz circumuentos ingemescent.
Ob que supradicti reges uerti neq uis ab exercitu parauere. intr clausi firmatiqz p necessarios ma
nent. ¶ Interim neoptolemus adiecta mari ligna aiacem cremat. reliquiisqz urne aurea odiis i
roetheo sepeliendis procurat. breuiqz tumulum extructum osecrat in honorem tanti uiri. Que si
ante captum ilium acidere potuissent. pfecto magna expte promote res hostium. ac dubitatum
de summa rei fuisset. ¶ Igitur ulixes uerit imm offensi exercitus clam mari effugit. atqz ita pala
dium apud diomedem manet. Ceterum mox abstensu ulixis hecuba quo seruitium morte solueret.
multa ingerere maledicta imponiqz infausta omnia in exercitum. Quare motus miles lapidibus
obruitur necat. sepulcrumqz apud abundi statuit. apellatiqz cynossema ob lingue protuam
impudentemqz petulanciam. ¶ Idem tempus cassandra deo repleta multa in agamenon adui
sa prenunciat. insidias quippe ex occulto cedemqz domi p suos spitum. preterea uniuso exer
citui pfectum ad suos a i comodum exitialemqz. Interque antheno cum suis greecos orare oite
rent uns. atqz urgente naufragii tpe i commune osuleterent. preterea omnes duces ad se epu
latum deducti. ubiqz singulos q maximis donis replet. tu greci enee suadent. uti i gratam
secum nauiget. ibi namqz ei similem cum ceteris duabus uis regniqz sancte potestate fore neop
tolemus filios hectoris heleno cedit. pter reliqui duces aurum atqz argenti quantum singulis i
uis est. Dem osiho hito decernitur uti p triduum funus aiacis publice suspiceret. Itaqz exac
tis diebus octi reges coma tumulo eius deponit. atqz ex in stumeiis agamenonem fratrez
qz agere eosqz non ateri. sz plistenidas et ob id ignobiles apellare. Quare coacti simul ut i

Mors aiacis telamonij.

Cauba lapidat.

odium sui apud exercitum p absentiam leniret. orant uti sibi ire in aspectu eorum sine noua ac
cerent. Itaq; assensu omnium primi naugant deturbati expulsi q; a duabz. ¶ Cetera aiacis
filij acantites glauca genitus atq; eurisaces extremessa trucio traddit. de in grea uezitu ne p
moram i tenuentu hiemis que iam ingruebat naugando excluderent. deductis in mare naues
remigibus reliquisq; nautias instrumentis aplent. atq; ita cum his que singuli preda multoz annoz
quesiuerant. escedunt. ¶ Eneas apud troiam manet qui p grecorum pfectorum cunctos ex dardania
atq; ex proxima pene insula adit. orat. uti secum anthenoze regno exigerent. Que postquam puerso
de se nuncio antenori cognita sunt. regredienz ad troiam impfecto negocio aditu prohibet. Ita coactus
cum omi patrimonio Atroia naugat. deuenit q; ad mare adriaticum multas interi gentes barbaras
pene uictus. Ibiq; cum his qui secum naugauerat ciuitatez apellatam corcyram in elenam. Cetera
apud troiam postquam fama plata est. anthenore regno potiri. tu cuncti qui bello residui nocturna
ciuitatis cladem euaserant. ad eum afluunt. breuiq; ingens coacta multitudo tantus amor erga an
thenorem atq; opinio sapientie incesserat. fitq; princeps amicitie eius rex arbenoz oenideus. ¶ hec
ego gnosius dictus comes idomenei oscripsi oratione ea quam maxime inter diuersa loquendi genera
consequi ac oprehendere potui litis poemias acadmo danaoq; traditis. Neq; sit mirum cuiquam si quamuis
grea omnes diuso tu inter se sermone agunt cum ne nos quidem unius eiusdem q; insule simili lingua. sed uaria pmisciq; uocam. Igitur ea que in bello euenere greas ac barbaris cuncta sacra. ppessius
q; magna ex pte memorie tradidi. de anthenore eiusq; regno que audiera retuli. nunc reditu nostro
narrare libet :- :- :-

Historie belli troiani liber quintus. Explicit. Incipit liber sextus :-

POstquam impositis que singuli bello quesierant escendere. ipsi solutis anchoralibus
puenere ad egeum mare. ubi multa imbribz uentisq; et obseruente mari indigna
expti. passim uti sors tulerat dispalantur. Inquis locoz classis turbatis p tem
pestatem officijs nauterum et inter se implicatis. ad postremum fulmine comminu
ta. aut incensa est. at rex locoz aiax postquam natando euasere naufragium
enixus est. Reliqui p noctem tabulis. aut alio ex naufragio leua in effluitates. ubi ad euixa de
uenere. cherradibus scopulis apulsi peunt. ¶ Eos namq; recognita nauplius ultum ire aipiens
palamedis necem p noctem igni clato ad ea loca deflectere tamquam ad portum cogebat. ¶ p idem
tempus oreax nauplii filius palamedis fi cognito grecos ad suos remeare. argos uenit. Ibi aegia
len atq; clitemestra falsis nunciis adusum maritos armat. pdiat ducere eos secum uxores ex tro
ia prelatas his. preterea addere ea quis mobile suapte natura ingenium muliebre magis adusus
suos incenderet. Itaq; aegiale aduenientem diomedem p aures aditu prohibet. clitemestra pegisthi
adulterium sibi cognitum agamenonem insidijs capit eumq; interfiat. breuiq; denupta adultero i
ergonem ex eo edit. Interim taltibius horestem agamenonis filium manibus egisti ereptum. Idome
neo qui apud corinthum agebat tradit. eo diomedes expulsus regno et teucer. prohibitus sala
mina atelamone. scilicet q fratrem insidijs circumuentum non defendisset oueniunt. ¶ Interim a
octheus cum aethra et climena filia eius ab atheniensibz trapunt. demophoon atq; achamas
foris manent. ¶ Ceterum ubi plures eorum qui mare insidiasq; suorum euaserant. apud corin
thum fuere. osalium hnt. uti uinci in se singula aggrederent regna. bello aditu ad suos patefi
cerent. Eam rem nestor prohibet. suadens temptandos prius animi aios neq; committendum. uti
p sedinonem grecia omnis intestinis discordijs conuipretur. ¶ Neq; multopius cognosat diomedes
in aetolia abhis qui p absentiam eius regnum infestabant eo non ne multum moes afflictari. ob q p
fectus ad ea loca omnes aduectores iniuste repit interfiat. metuq; omnibus circuloas i recto finale
a suis receptus est. ¶ Inde p omnem grecam fama orta suos quisq; reges accipiunt summa

De litore venetorum

Mors agamenonis :-

quos

reditus regum i patria solu..

mbis qui apud troiam bellauerant uirtutem. neq; in resistendo cuiusquam uires idoneas existimã
tes. ¶ Ita nos quoq; cum idomeneo rege cretam patriam solum sima gratulacione cuiũ remea
uimus. Demuli horestes transactis pueriae annis officia uiri exequi cepit. orat idomeneum
uti secum ex ea insula quam plurimos mitteret. cuperet namq; se athenas nauigare. Itaq; collec
to numero eorum quos idoneos credebat athenas uenit auxilium ab his cõ aegisthum orat. ¶ De in ora
culum adit. Responsum refert. uti matrem et cum ea aegisthum interficiat. equum fore. uti regnum
patrium recuperet. huiusmoi numine armatus cum predicta manu ad strophium uenit. ¶ Is nãq;
focensis cuius filia in matrimonium egisth denupserat indignatus q sprete priore ouugio clitemestraz
supduxerat. et regem omnium agamenonẽ insidijs interfecerat. ultro ei auxiliũ adũsũ summas
simum obtinerat. Ita cõspiran interse cum magna manum micenas uenerũt. ¶ Statiq; aegi
sthus aberat. primo clitemestram interficiunt. multosq; alios qui resistere ausi erant. Dein
cognito aegisthum aduenisse. insidias ponunt. eumq; circũueniunt. Inde p omnẽ argiuo
rum populum dissensio animoz exorta quo ad diuersa interse capientes. ad postremũ in
partes discederent. ¶ P idem tempus menelaus appulsus cretam cuncta sup agamenonẽ
regnoq; eius cognouit. ¶ Interea p omnem insulam postquam cognitũ est helenam r
euenisse multi undiq; uirile ac muliebre sexus ofluunt. ambientes dignoscere. cuius gra
oris pene omnis ad bellum ospiruisset. ¶ Ibi inter cetera menelaus refert teucrũ expul
sum patria ciuitate apud cyprum salaminam nomine odidisse. ¶ Multa etiam apud
egiptum miranda refert. et canopi gubernatoris sin. qui ibi morsu serpentis interiit.
extructum magnificum monumentum. ¶ De in ubi tempus uisum est micenas nauigat.
ibi multa aduersum horestem mollius. ad postremum multitudine populariũ cohibit. ab eo
quod ceperat negocio destitit. ¶ Inde placet cunctis horestem sup eo facinore causam dicere
apud athenienses. ubi areopagitarum iudicium seuerissimũ p omnem greciam memorabat. ap
quos dicta causa iuuenis absolutũ. ¶ Erigona que ex aegisto editi erat. ubi fratrẽ absolutum
intelligit. uicta dolore in modico laqueo interiit. ¶ Menestheus liberatum horestem patricidij
crimine purgatum q; more patrio cunctis remedijs que ad obliuionem huius moi facinoris adhibi
solita erant. Dicenas remittit. Ibiq; regnum ei ocessum. Dein transacto tempore accitu idome
nei cretam uenit. Neq; multo pius menelaus ubi multa ĩ patruũ senere p eum ingesta q sibi
p dissensionem popularium multis modis pcitanti. ipse etiam insidiatus ẽt. Ad postremum
interecessu idomenei utq; conciliatus inde lacedemoniã discedit. Ibi menelaus sicut ouenerat
hermionam ĩ matrimonium horesti dispondit. ¶ P idem tpr ulixes cretam appulsus ẽ. dua
bus foeminarum naubus mercedis pacto acceptis. Namq; sua secum socijs atq; omnibus que ex tria
habuerat p inde telamonis amisserat. Sciret infesti obiliatam p eum filio necem. Dix ipse
liberatus industria sua p cõtinũ q; idomeneo. quibus exactis in tantas miserias deuenisse. erro
ris initium narrare occipit. Qo pacto apulsus. zimarum multa iñ p bellum quesita preda nauiga
uerat. appulsusq; ad lothophagos. atq; aduũsus fortunam deuenit in sicaliam. ubi p ciclopa et r
lestrigona fratres multa indigna exptus. ad postremũ ab eorũ filijs antiphate et poliphemo plurimos
sociorum amisserat. Dein p misericordiam poliphemi ĩ amicitiam recept filiam regis circen postq;
helpenoris soci eius amore deperibat. Rapere conatum. ubi res cognita est interuentu parentis r
puella ablata p uim exactis peoli in insulas deuenit ad circen. atq; inde ad calipso utriq; regnum ĩ
sularum. Inquis morabatur. et quibusdam illecebris aiog hospitũ ad amorẽ sui illicentes. Inde lib
ratus pueniit ad locum eum. in quo exhibitis quibusdã sacris futura defunctorũ animis dignosce
rentur. ¶ Postque appulsus sirenarũ scopulis. ubi p industriã liberatus sit. ad postremum in
ter scillam et charibdim mare seuissimũ et illatas sorbere solitum plurimas nauium cum socijs

oracula osulit.

clades egisth.

Mors canopi.

Mors Erigonis.

narratio ulixis.

amiserit. Itase cum residuis in manus phoenicū p maria p̄dantium incurrisse. atq; ab his p mūtas
reseruatum. ¶ Igitur ut uoluerat acceptis a rege nrō duabus naubus. donatq; multa preda. ad
alanoū regem p feracum remittit. Ibi ob celebritatē noīs p multos dies brīgne acceptus. cognosat
penelopā a triginta illustribus uiris diuisis ex loas ī matrimonium postulari. Hiq; erant acacāto e
chinadibus. leucadia. ithaca. obq̄ multis precibus pstiuder regi ut secum ad uindicandū matrimo
nij iniuriam naugarent. Sz postquam deuenere ad eum locum. paulispper occultato ulixe ubi
telemachum rem que parabat edocuere domū ad ulixem clam uenimus. Ibi uino multo atq; e
epulis repletos iam procos ingressi interficiunt. dein p ciuitatem ulixem aduentasse ppl'ibus
cognitum est. aquis brīgne et cum fauore exacceptis cuncta que domi gesta erant. cognosat. aut
supplicijs meritos aut donis affiat. de penelope eusq; pudicicia et p̄clara fama. Neq; multop̄
precibus atq; hortatu ulixis alcinoei filia nausica telemacho denubit. ¶ P idem tempus idomeneus
dux noster apud cretam interiit. traddito p successionem meriono regno. et laerta tenuio postquā
filius domum redijt. finem uite. Telemacho ex nausica natum filium. ulixes ptolipetum apellat.
¶ Dum hec apud itacham agunt. neoptolemus apud molossos naues quassatas tempestatibus refi
cit. atq; inde postquam cognitum est ab acasto expulsum regno pelea. ultum ire iniurias aui a
cipiens. primo exploratum quam fidissimos et incognitos illis loas crisippum et acatum tessiliā
mittit. hiq; cuncta que gerebant insidiasq; ei paratas p achastum. ab ascandro nō alieno pe
lei cognosaunt. Is namq; ascandrus iniquitatem tirani euitans ad agrum pelei cōcesserat. notisq;
ad eo eius domus. uti inter ceteras originem etiam ex nuptiarū pelei cum thethide chironis filia chri
sippo atq; acato nauigarit. ¶ Qua tempestate multi undiq; reges acciti domū chironis inter ipsas
epulas nouam nuptā magnis laudibus uelut deam celebrauerant. parentem eius chironam apel
lantes nereā ipsamq; nereidam. ut quisq; eorum regum qui conuiuio interfuerant. choro modulisq;
carminū pualuerat. Ita apollinē ne liberum ne. et ex feminis plurimas musas agnominauerant. dū
ad id tpis quinum illuc deos appellatum. Itaq; ubi cuncta que euoluerant cognouere. ad regem
redeunt. ei singula p ordinem narrant. obque coactus neoptolemus ad uso mari et multis regionis
eius, phibentibus classem exornat. Escendituq; ipse. Dein senicta hiemis multū mari fatigat. ap
pulsusq; ad sepiarum litus. quod propter saxorum difficultatem nomen huiusmodi quesiuerat. omnis
fere naus amittit. bis ipse cum his qui in eodem naugio fuerat liberatus. ibi pelea auū reperit i
occultatum spelunca abdita et tenebrosa ubi senex nū atq; insidias acasti euitans assidue nepo
tis desideria naugantes. et si qui forte eo appulsi essent speculari cōsueuerat. ¶ Dein ubi cuncta
domus fortunarumq; edoctus est. oculum aggrediendi hostis inire occipit. Cum forte cognosat
filios acasti menalippum et plisthenen uenatum pfectos. dein uenisse ad ea loca. Itaq; mu
tata ueste rorum simulans iuuenibus offert se. hisq; cupitum suum interitum refert. obque
iūctis hisq; uenando. ubi seorsum a ceteris menalippum uidet. eumq; ac paulopus fratrē eius ī
secatus interfit. Mo quorum inquisitionem seruus quidam cyrmas nomine p quam fidus pro
fectus in manus iuuenis deuenit. Cōprehensusq; acastū afore nunciat. atq; ita occidit. ¶ Itaq;
neoptolemus mutata phrygia ueste tāq; filius priami nestor qui captiuus cum pirro ad ea loca
nauigauerat acasto obuiā uen. eiq; quam cēt. et neoptolemū in spelunca fatigatū naugio sōnoq;
iactat. obque anxius acastus opprimere quam iniuriosissimū cupiens. ad spelunca pgit. atq; ipse
adit athenide que ad ea loca quesitum pelea uenerat. re cognita reprimit. Dein cuncta que aduersus
domum achillis inique et aduersum fas gesserat enūtans in crepitū. ad postremū interaesu suo ma
nibus iuuenis liberat. psuadens nepoti ut ignosceret potius. neq; sanguine ultrius ulcisci cupet.
ea que ante tesserant. ¶ Itaq; achastus ubi se pt̄ spē libitum animaduert. sponte ī loco cuncta
regni neoptolemo tradit. Inde iuuenis cum auo ac thetide reliquisq; qui secum nauigauerant a

Mors ydomeney..

Mors laertis..

Mors menalipi et fratris..

Insidie..

summam regni adeptus in ciuitatem uenit. Ibi acceptis popularibus quique uicta ĩ habitantes ⁊
sub imperio eius agebant benigne et cum gratulatione exceptus amorem sui ostendit. Hec ego
cuncta a neoptolemo cognita memorie mandauj. accepi ab eo qua tempestate hermionam menelai
ĩ matrimoniũ suscepit. ab eo etiam de reliquis menonis cognitũ michi. uti tradita ossa eius ⁊
apud paphum. his qui cum pallante duce menonis mari ad troiam profecti. ductore interfecto ⁊
ablataque preda ibidem morabantur. Utque himera quam non nulli matrono nomine hemeũ appella
bant sorore menonis adinuestigandum oedipi fratris. eo profecta postquã reliquias repit. et inde
intercepta pdam menonis palã ei factum est. utrũque recipere cupiẽs. interfecit phoeniam
qui in eo execratu plurimi fuerunt optionem rei omniũ seorsum fris accepit. plataque sanguis
affectione. recepta urna phoeniceã naui reuehit. delata dein ad regionem eius phalionen no
mine sepultusque fratris reliquiis nusquam oparuerit. Cuius opinio exorta ẉptita est. Seu
p̃ oceasum solis cum mane hemera ex aspectu hominũ excesserit. siue sup modum dolore af
fecta fraterne mortis ultro pceps ierit. Vel abhis qui in colebant ob eripienda q̃ secũ habuerat
ciramuenta interiecit. hec de menone eiusque sorore cõpta michi p neoptolemũ. pque pro
fectus circiter anno post nomine publico cum duobus aliis ad oraculum appolinis remediũ pstitum
uenio. namque nulla certa causa. ex in prouiso tantarum locustarum insulam meã inuasere. uti
cuncta fructuũ que ĩ agris erant corũperent. Itaque multis precibus supplicisque responsum ⁊
editur. Diuina ope animalia interitura insulamque prouentu frugum breui redũdaturam. dein
nauigare cupientes abhis qui apud delphos erant prohibem̃. Importunũ namque et pniaosum
tempus et lycopheo ⁊ netiveus. qui una ad oraculum uenerant cõtemptui habentes. escendunt
nauem medioque fere spacio fulmine icti interiere. Interim uti diuinitus pdictũ erat eodẽ ictu
fulminũ sedata uis mali himeraque et regio omnis repleta frugibus. Pidem tempus neop
tolemus ofirmato iam cum hermiona matrimonio adelphos ad appolinẽ gratulatum qd ĩ auc
torem patrine cedis alexandrum iudicatum cẽt profiscitur. relicta in domo andromacha eiusque fi
lio laodamanta. qui reliquus iam filiorum hectoris supfuerat. Sz hermiona post abscensũ uiri
uicta dolore animi. neque pelicatũ captiue patiens parentẽ suum menelaum accitum mittit. cui ⁊
multa oquesta supiniuria prelate sibi auiro captiue mulieris psuadet. uti filium hectoris necet.
Andromacha re cognita instantis piculi iam subterfugit. auxilio popularium liberata. Qui miserat
fortunas eius ultro menelaum ostimelis proseqti uix apnice iuri retenti sunt. Interi orestes
adueniens rem cunctã cognosat hortatur menelaũ uti incepta pageret. Ipse volens preptum sibi
a neoptolemo hermionẽ ĩ matrimoniũ. Inde insidias aduenienti parare decepit. Itaque primo ex ⁊
his quos secum habebat. quam fidissime specialiter de aduentu neoptolemi delphos mittit. Quis
cognitis menelaus euitare huiusmodi facinus cupiens spantam concedit. Sz illi qui pmissi erãt
regressi neoptolemũ delphis eẽ negant. Quare coactus orestes ipse ad iquisitionẽ uiri profectus.
alio quam iterat die reuenit. ũ sermo hominũ ferebatur. Negocio infecto Dein post paucos dies fama
pferitur interemptum eẽ neoptolemũ. cumque sermone omnium circũuentũ ĩsidiis orestis p pplm
disseminatur. Ita uuienis ubi de primo palam est recepta hermiona que sibi antea desponsa est. a
micenas discedit. Interim peleus cum thetide cognito nepotis interitu adinuestigationem eius
profecti cognoscuntque in his loca. Interim ubi uisus orestes negabat. Eius res p populos haud
credita ad eo psumpta. antea iam opinio de orestis insidiis cunctorũ aures ĩ heserat. Ceterum
thetis ubi hermionẽ oresti uinctã uidet andromachem partu grauidam ex neoptolemo molos
sos mittit. dolum orestis eiusque iniqis dintrimento partu uerita. Pidem tps ulixes ter
ritus crebris sõnis que adusus. omnis undique regionis eius int̃ptandi somnia pitissimos
oduat. Isque refert inter cetera uisum sibi septus simulacrũ qdam ĩter humanũ diuinũque

Prodigium

De neglecta religione.

.i. adulteriũ.

Insidie.

Mors puri.

multum forme p laudabilis ex eodem loco repente edi. Ad conplectendum summo desiderio cupiens sibi porrigentique manus responsum abeo humana uoce sceleratam huiusmodi iunctionem. Quippe eius sanguinis atque originis. Namque ex eo alterum alterius opem interuitarum. Dein p contrariam sibi uehementius cupientique eis eius rei pdiscere. signum quodam mari editum interuisum uenire. Idque sedes ipsius eius in se iactum utrumque diuisurisse. Quam rem cuncti qui aderant uno ore exitialem eius pronunciant. Addunt que caueret abinsidiis filij. Ita suspectus patris animo thelemachus agris quibus cephalania erant. relegatus additis ei quam fidissimis custodibus. preterea ulixes secedens in alia loca abdita semotique quantum poterat. somniorum uim euitare nitebatur. Ip idem tempus telegonus quem circe editum ex ulixe apud eam insulam educauerat. uti adoleuit adinquisitionem patris profectus itacham uenit. gerens manibus quodam hastile cui summitas marine turturis osse armabatur. Insigne scilicet insule cuius inquam genus erat. Dein edoctus ubi ulixes ageret. adeum uenit. ibi p custodes agri patrio aditu prohibitus ubi uehementius pstat. eduerso repellitur. clamare occipit indignum fanus phiben se a parentis complexu. Ita credito telemachum adinferendam uim regi aduenisse. acrius resistitur. Nulli quippe copiam ee alterum iam ulixi filium. At iuuenis ubi se uehementius et p uim repelli uidet. dolore elatus multos custodum interficit. aut grauiter uulnerat. Atque postque ulixi cognita sunt. existimans iuuenem a telemacho imissum egressus fonis lanceam quam obtutelam sui gerere solebat. ad usum telegonum iaculat. Sed postquam huiusmodi ictum iuuenis cui quodam subterfugit. ipse in parentem insigne iaculum emittit. felicissimum casum uulneris cote platus. ubi ictu eo ulixes conuadit. gratulari cum fortuna sibique optime secum quod p uim actum extraneo hominis interemptus. patriadus scelere telemachum carissimum sibi liberauisset. Dein reliquum adhuc retentis spiritibus iuuenem paucam. quis nam et ex quo ortus loco? si omni bellique inclitum ulixem iacere filium interficere ausus eet. tum telegonus cognito parentes ee utique maui dilanians caput fletum edit quam miserabilem. maxime disauuatus obillatum p se patri necem. Itaque ulixi uti uoluerat nomen suum atque matris. Insulam quoque in qua ortus erat. et ad postremum insigne iaculi ostendit. Ita ulixes ubi uim ingruentium somniorum predictumque ab inferis patribus ante exitium animo recordatus est. uulneratus abeo quem minime credidierat. triduo post morte obiit. senior iam proueteque etatis. neque tamen ualidus.

aduentus telegonis

geniis

Nota ulixis :-

V I R I V AD :-

Historie Belli troiani liber sextus. Explicit :-

PRIMUS liber electionem educet iuniorum ex quibus loc ul' quales milites probandi sint. aut quibus armor gnibus exercatus imbuendi. ¶ Secundus liber veteris militiae continet morem. ad quem pedestris institui possit exercatus ¶ Tertius liber omnium artium genera quae certaminis proelio necessaria videntur. exponit ¶ Quartus liber universas machinas quibus ul' oppugnantur civitates ul' defenduntur enumerat. naval' quoq; belli praecepta subnectit. In omni autem proelio non tam multitudo et virtus indocta quam ars et exercitium solent praestare victoriam :-

ⁿ omnemq; x^or libror in quibus ferme totum opus istud.

ⁿ instrui.

ROmanos omnes gentes sola armorum exercitatione vicisse. .i. Ex quibus regionibus tirones legendi sint. .ii. Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones. .iii. Cuius etatis tirones eligendi sint. .v. ¶ Qua statura iuniores probandi sint. .vi. Ex vultu et positione corporis agnosci in eligendo qui meliores possint esse tirones. .vii. Cuius artis tirones ul' eligendi ul' respuendi sint. .viii. Quando tirones signandi. .ix. ¶ Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos esse tirones. .x. ¶ Ad usum natandi exercendos tirones. .xi. ¶ Quem admodum ad scuta uimina ul' ad palos antiqui exercebant tirones. .xii. Non cessim si puncti ferire docendos tirones. .xiii. Armatim vocandos tirones. .xiiii. Tirones exercendos ad missilia iaciendi. .xv. Sagittis diligenter tirones imbuendos. .xvi. Ad iaciendos lapides fundis exercendos tirones. .xvii. ¶ De exercitio plumbatae. .xviii. Quem admodum ad ascendendos equos tirones exercendi sint. .xviiii. ¶ Ad portandum pondus exercendos tirones. .xx. ¶ Quo armorum genere usi sunt antiqui. .xxi. De munitione castrorum. .xxii. In quibus locis istruenda sint castra. .xxiii. Quali spe munienda sint castra. .xxiiii. Quo genere munienda sint castra. .xxv. Quem admodum muniendi castra. cum hostis imminet. .xxvi. Quem admodum exercentur tirones. ut in acie ordines et intervalla custodiant. .xxvii. Quantum spatium ire ul' redire debeant. ul' quociens in mense exercere. cum educuntur milites ambulatum. .xxviii. ¶ De virtute rei militaris romanaeq; virtutis :-

ⁿ Quali vel quam spe munienda sint castra.

prologus ad totum opus.

ANtiquis temporibus mos fuit bonarum artium studia mandare litteris. atq; in libros redacta offerre principibus ¶ Quia neq; recte aliquid imperatur. nisi principatum fierent imperatori. Neq; quemquam magis decet ul' meliora scire ul' plura. quam principem. cuius doctrina omnibus prodesse subiectis. Quod octavianum augustum. ac bonos de hinc principes libenter habuisse frequentibus declarant exemplis ¶ Sic regnantium testimoniis crevit eloquentia. dum no culpat audacia ¶ Hac ego imitatione compulsus. dum ysacrio clementia uram ausibus litterarum magis ignoscere posse quam ceteros. tanto inferiorem me antiquis scriptoribus esse uix sensi. licet in hoc opusculo nec uberum ystinuitas sit necessaria. nec tamen ingenii. si labor diligens ac fidelis. si ea q̃ apud diuersos historicos ul' armorum disciplinam docentes dispersa in uoluta celantur. pro utilitate romana proferant in medium. ¶ De delectu igitur atq; exercitatione tironum p quosdam gradus et titulos antiqua ysuetudine conamur ostendere. Non quod tibi imperator iuncte uidentur in cognita. si vero q̃ sponte pro R. p. salute disponis. agnoscis olim custodisse romani imperii editores. et in hoc parvo libello quicqd de maximis rebus semperq; necessariis requirendum credis inuenias. Nulla enim alia re uidemus populum romanum orbem subegisse terrae. nisi armorum exercitio. disciplina castrorum. usuq; militiae ¶ Quod e adversus gallorum multitudinem paucitas romana valuisset. Quod adversus numantinorum procritatem brevitas potuisset audere. Hispanos quidem non tantum sed et uiribus corporum nostris praestitisse manifestum est ¶ Affrorum vel' atq; diuitias semp impares fuimus ¶ Grecorum artibus prudentiaq; nos uinci nemo dubitauit. Si adversus omnia profuit tironem solertem eligere. uis ut ita dixerim armorum docere. cotidiano exercitio volumine. quecaiqz euenire in acie atq; plus possint omnia in castrorum meditatione praescere. seruire indesinenter uindicando.

ⁿ hic incipit primum capitulum :-

ⁿ Flauii vegetii remigii viri illustris comitis al' comitis ad primum valentinianum imperatorem augustorum xv^m epitoma rei militaris.

Scientia enim rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit quod se bene didicisse gaudet. Et enim in certamine bellorum exercitata peritia ad victoriam promtior est. quam rudis et indocta multitudo exposita semper ad necem.

ut apparuit de troianis qui barbari ad bellum in oppositi ibant.

Rerum ordo deposcit ut ex quibus provinciis vel nationibus tirones eligendi sint. prima parte tractetur. Constat quidem in omnibus locis et ingenuos et strenuos nasci. sed tamen et genus gentem precedit in bello. et plaga celi ad robur non tantum corporum sed animorum etiam plurimum valet. Quo loco ea que advertissimis hominibus approbata sunt. non omittam. Omnes nationes quæ vicinæ sunt soli nimio calore siccatis amplius quidem sapere. sed minus hic sanguinis habent. ac propterea constantiam atque fiduciam cominus non habere pugnandi. quia metuunt vulnera qui exiguum sanguinem se habere noverunt. Contra septentrionales populi remoti a sole ardoribus insultiores quidem. sed tam largo sanguine redundantes sunt ad bella promptissimi. Tirones igitur de temperatioribus legendi sunt plagis. quibus et copia sanguinis suppetat ad vulnera mortisque contemptum. et non possit de ea prudentia que et modestiam servat in castris et non parum prodest in dimicatione consilius.

al litteram hic. oferre fere valet.

Sequitur utrum de agris an de urbibus utilior tiro sit. requiramus. Numquam credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem que subdiuo et in labore nutrita. sol patiens. umbre negligens. balneorum nescia. delicias ignara simplicis animi. pro gloria. duritiæ ad omnes laborum tolerandam membris. cui gestare ferrum. fossam ducere. onus ferre consuetudo diuturna est. Interdum tamen necessitas exigit ut urbanos ad arma compelli. Qui vero nomen dederit militiæ. primum laborare. decurrere. portare pondus. et solem pulveremque ferre discant. paruo victu utantur. et rustico. Interdum subdiuo. Interdum sub papilionibus commorentur. Tunc demum ad usum armorum erudiantur. et si longior expeditio exigit sanguis plurimum detinendi sunt. propter cui habendi acuitatis illecebras. ut eo modo et corporibus eorum robur accedat et animis. Neque in diuinandum est per urbem conditam romanos exercitate profectos semper ad bellum. Sed tamen nullis voluptatibus et nullis deliciis fingebantur. sudorem cursu et campestri exercitio collectum natatu iuuentus abluebat interdum. idem bellator. et idem agricola. gratia tam mutabat armorum. Quod usque adeo verum est. ut animi quidem conuiuato victoriam constet esse oblatam. Ex agris quoque supplendum robur papie videtur exercitus. Nescio enim quomodo minus noxie timet. qui minus deliciarum novit in vita.

Nunc qua etate milites legi queunt. exploremus. Et quidem si antiqua consuetudo seruanda est. Inapientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat. Non enim tantum celerius. sed etiam perfectius imbuuntur que discuntur a pueris. Deinde militaris alacritas saltu et cursu ante temperandus est. quam corpus etate pigrescat. Velocitas enim est quæ percepto exercitio strenuum efficit bellatorem. adolescentes enim eligendi sunt sicut ait salustius. nam simul ac iuuentus belli patiens erat. in castris per laborem et usum militiam discebat. Deliuus enim est in exercitatus iuuenis causetur etatem mundum aduenisse pugnandi quam doleat preterisse. habeat is etiam spatium uniuersa discendi. neque enim prius aut leuis aut uidere armorum. siue equitem siue peditem sagittarum imbiles. siue scutatum armature numeros omnesque gestus docere. ne locum deserat. ne ordines turbet. Vt missile et destinato ictu et magnis uiribus iaciat. Vt fossam ducere. sudes scienter figere. noverit tractare scutum. et obliquis ictibus uenientia tela deflectere. plagam prudenter uitare. audacter in ferre. hunc taliter instructum tironem pugnare adiuuis quoslibet hostes in acie non est formido sed voluptas.

Procreationem tironum ad incomoda scio semper exercitam. ita ut senos pedes vel certe quinos. et denas uncias inter alares equites. vel in primis legionum cohortibus probare

tur. si tunc erat amplior multitudo. et plures milicam sequebantur armata. Nec dum enim aetatis pr florentiorem adduxerat iuuentute. g necessitas exigit non tam stature tironem hre quam uirtus. et ipso omero teste. non fallit qui tideum minorem quod corpore si fortiorem armis fuisse figit:-

Sed qui delectum acturus est uehementer intendat. v. ex multis ex oculis ex omni oformatione membrorum eos eligat. qui iple ualeant officium bellatoris. Namq; non tantum i hominibus. si etiam in equis et canibus uirtus multis declaratur indiciis. sicut tertissimorum hominum disciplina comprehenditur. quod etiam in apibus mantuanus auctor dicit ee seruandum. Nam duo sunt genera. hic melior insignis. et ore. Et utilis clarus squamis. ille horridus alter desidia. latisq; trahens i glori alueum. Sit g adolescens martio operi deputandus. vigilantibus oculis. erecta cuice. lato pecto re. humus musculosis. ualentibus digitis. longioribus brachiis. uentre modicus. exilior clunibus su et pedibus non superflua carne distentis. sed neruorum duitia collectis. Cum h in tirone signa depehendis non magnopere proceritatem desideres. Utilius est enim fortes milites ee quam grandes:-

Sequitur ut cuius artis ul eligendi ul penitus repudiandi sint milites indagemus. piscatores aucupes diuitarios. lintrones. omnesq; qui aliquid tractasse uidebuntur ad geneas pertinens. longe arbitror pellendos a castris. fabros ferrarios carpentarios. macellarios. et cerdones aprouimq; uenatores quemit socare militie. et h est in quo totius rei. p. salus uitae. v. tirones non tantum corporibus sed etiam animis pstantissimi deliganter. Viri regni et romani nois fundamentum in prima delectorum examinatore osistunt. Nec leue h putetur officium. aut passim quibuscuiq; mandandum. quod apud ueteres incerta et uaria genem ututu in stratio papue ostat ee laudatum. Iuuentus enim cui defensio prouinciarum cui bellorum est committenda fortuna. et genere si copia suppetat et moribus debet excellere. Honestis enim idoneum militem reddit. uerecundia dui prohibet fugere. fiat ee victorem. Quid enim prodest si exercear ignauus. si pluribus stipendiis moreer i castris. Nuquam exercatus profee tpr belli cuius in probandis tironibus claudicauit electio. Et quantum i usu expimentisq; cognouimus. hinc tot ubiq; ab hostibus illate sunt clades. dum longa pax militem mauosius leg. dum honestiores quiq; ciuilia sectantur officia. dum indicti tirones pro gra aut disimulatione probantur tales sociant armis quales dni hre fastidiunt. A magnis g uiris magnaq; diligencia idoneos eligi conuenit iuniores:-

Sed non statim punctis signorum inscribendus est tiro delectus. verum ante exercitio pretium. ut utrum uie tanto opi aptus sit uere possit agnosci. et ueloctas in illo requirenda uidetur et robur. et utrum armorum disciplinam edisceere ualeat. utr habeat ofitentiam i militarem. pliq; e quamuis non in probabiles uideantur in spe. tm expimentis oprobant indignis. Repudiandi g minus utiles. et i loco eorum strenuissimi sb rogandi sunt. In omni enim officio non tam multitudo prodest. quam uirtus. Signatis itaq; tironibus p cotidiana exercitia armorum est demostranda doctrina. Sz huius rei usum dissimulatio longe securitatis ab oleuit. Quae iuenias qui doere possit. quod ipe non didicit. De historiis ergo ul libris nobis antiqua osuetudo repetenda est. si illi res gestas et euentus tantum scripsere bellorum. ista q nunc querimus tmq; nota liqnt. Lacedemonii quidem et athenienses aliq; grecorum in libris retulere cpla. quae acta uocant. si nos disciplinam militarem. pp. R. debemus inquirere. Qui ex puissimis finibus imperium suum pene soli regionibus et mondi ipius fine distendit hec necessitas opulit uolutis auctoribus ea me in h opusculo fidelissime dicere que cato ille censorius de disciplina militari cosc sit. q cornelius celsus. que frontinus pstringenda dixerunt. q paternus diligentissimus uiris militaris asserto in libros redegit. q augti tiani adrianiq; constitutionibus cauta sunt. Nichil enim michi i auctoritatis assumo. sed horum quos supra retuli que dispersa sunt uelut in ordinem epitomata conscribo:-

iplere

Gregorium

Ter erit maculis uro squalentibus edens:-

Qm est posterior pa ne quia musculus il pulpa q; sint et ut coxam femori-

Tideus oeni regis filius in aduersentes sagitta menalipum fratre occidit. deyphilem adrasti filiam habuit i iugum. ex qua natus dyomedes. hic cum polinice certare uolens ab adrasto prohibitus est a quodam menalipo sagitta ad necem usque saucius eo admoto ut defigens uelut canis rabidus dentes cerua eius infixit et sic dii bestialitatem eum denotauerunt. occubuit.

Quilibet ignarus et rudis cum ad incipit exercere diatim tiro:- expeditus eruibus.

Stratus ciuis romanus fuit audax nimis qui exiens urbem apud yspanos. adusus. v. p. pugnam cepit.

Aliquando domini sunt scelerum et spurcos amant et eosdem eligunt:-

Nota diuersos autores de militari disaplin

hic autor arrogantiam pmit.

PRimus q̃ meditationum auspiciis tirones militarem edocendi sunt gradum. nichil enim magis in itinere ul'in acie custodiendum est. q̃ v omnes milites incedendi ordinem seruent. Qd aliter non pō fieri nisi ut assiduo exercitio ambulare celeriter et equaliter discant. periculū enim ab hostibus semper grauissimū sustinet diuisus et inordinatus exercitus. Militari q̃ gradu. xx. milia passuum horis .v. dum teritur estiuis efficienda sunt. pleno a' gradu qui citatior est. totidem horis xxiiij milia pagenda sē. Quicq̃ addideris iam cursus est. cuius spatium non pō diffiniri. s; ad cursum papae a' sufficiendi sunt iuniores. v maiore ī petu in hostem procurritur. ut loci opportunitas ē usus aduenerit. celerius occupēt. uel adūsarius idem facere uolentibus p̃occupent. vt ad explorandum alacriter pgant. alacrius redeant. ū fugientiū facilius tergia ēprehendant. Ad saltum etiam quo ul' fosse transiliunt ul' impediens militē aliqua altitudo supatur exercendus est miles. ū cum eius modi difficultates euenerint. possit sine labore trāsire. Preterea in ipō ēflictu ac dimicatione tellor bellator cum cursu saltuq; ueniens pstringē oculos mētēq; decurrit. priusq; plagam infligit. quam ille ad cauendus ul' adresistendus certe se preparet. De exercitio gnei pompei magni salustius cōmemorat. cum alacribus saltu. cum ueloabus cursu cum ualidis uectu certabat. Neq; enim ille aliter potuisset par cē sertorio. nisi seq; et milites suos frequentibus exercitis p̃paraisset ad bella :-

pompeius ōtra sertorium bello exiuit et suorum appamiu et ordine miliae erat illi par -

Natandi usum estiuis mensibus omnis equaliter debet tiro condiscere. Non enim semper pō tibus flumina transeunt. Sz cedens et insequens natare cogit frequent' exercitis. Se pe repentinis imbribus ul' nimbis solent exundare torrentes. Et ignorantia nō solum abhoste. s; etiam ab ipsis aquis discrimen ī curit. Idcoq; romani ueteres quos tot bella et cōtinuata pricula ad cēm rei militaris eruditerāt artem. campum martiū uianū tibi delegerē. in quo iuuentus p' exercitiū armorum sudorem puluerem q; diluerent. ac lassitudinē cursus natandi labore deponerent. Non solū autem pedites s; etiam equites ipōsq; equos ul' liuas quos galiānas uocant ad natandum exercere p comodum ē. nequid ī pitis cum necessitas ī cūbit. euenat :-

Diuitias ēgnlatiajs que sunt lautitie abi deliciā maxie ex iacte et intestinis :-

Antiqui fiat inuenit in libris h genere armor exercē tirones. scuta de numine in modū cratium rotunda texebant. ita v duplum pondus illa cratis habet. quam scutum publicū hē ōsueū. Et q; clauas ligneas duplias eque ponderis pro gladiis tironibus dabant. Eoq; mō nō tantum mane s; etiam post meridiem exercebant ad palos. Palorum enim usus non solum militibus s; etiam gladiatoribus plurimū prodest. Nec umquam aut arena aut campus in uictum armis uirū pbauit. nisi qui diligenter exercitatus docebat ad palum. Singulis autem tironibus singuli pali defigebant interrum ita ut mutare non possent. et vj. pedibus eminerent. Contra illum palum tamquam contra aduē sarium tiro cum ante illa et clauā uelut cum gladio se exercebat et scuto. ū nunc q̃ caput aut faciem peteret nunc alaterubus minaretur. Interdum ēstenderet poplites et cum sucidere recederet. assultaet insiliret quasi presentem adūsarium. sic palum omni ī petu. omni bellandi arte temptaret. Inqua meditatione seruabat illa cautela ita ut tiro ad inferendum uulnus insurgeret. neq̃ parte ipē pateret ad plagam :-

gladiatores .i. solis gladiis dimicantes et sic ōsueuerūt rome gladiatores ludū ēficē.

Preterea non cesim s; punctim ferire discebant. Nam cesim pugnantes non solum facile uitē. s; etiam deuicere romani. Cesa enim quouis impetu ueniat non frequenter interficit. cum et armis uitalia defendant et ausibus. At cē puncta ad duas uitias adacta mortalis est. Necesse est enim ut uitalia penetret. quicq̃ ī ingitur. Deinde cum cesa infertur. brachiū dextrum latēq; nudat. pūcta autem tecto corpore infert et adūsariū saucat aī quā uideat. Idoq; ad dimicandum h̄ papae gnē usos ōstat cē romanos. Duplū autē ponderis illa cratis et clauā idco dabant. ū ē ūa et leuiora arma tiro sumpsisset. uelut grauiore pondere labatus seuiorē alacriorq; pugnaret :-

gnē q' armatura uocāt. et campi doctoribus tradit. imbuendus est tiro

Preterea illo exercitij gnē q' armatura uocāt. et campi doctoribus tradit. imbuendus est tiro

qui usus ul' expte seruatur. ¶ Constat enim etiam nunc in omnib; plus armatum meliusqu pugnare quã inexercitos. ex quo intelligi debet quantum exercitatus miles inexercitato sit melior. cum ñ matum ut aiq; erudit reliquos cõtubinales suos bellandi arte pcedant. Ita autem seuere ap maiores exercitij disciplina seruata. ut et doctores armoz duplicibus remunerent annonis. et milites qui parum in illa plusione profecerant. pro frumẽto ordeum cogerent accipere. Nec ante eis ĩtra co reddebat annona. quam sub pnta pfecti legionis tribunoz ul' pncipũ experimentis dati ostendi sent coram legionib; se omnia q̃ erant in militari arte oplé ¶ Nichil enim firmius infelicius-ue laudabilius est. R. p. in qua habundant milites eruditi. non enim uestius nitor ul' auri argenti i gemarumq; copie hostes aut ad reuentiam mitt aut ad gratiam inclinant. si solo timore subiguntur armorum ¶ Deinde in alijs rebus fiat aut cato si quid erratum est pot postmodum corrigi. plioz delicta emendatom non recipiunt. cum pena statim sequat erroriem ¶ Nam aut offestim peunt qui ignauie impteq; pugnauerunt. aut ĩ fugam usi victoribus ultra pares ee non audet :-

SED ad inceptum reuitor. Tiro qui cum claua exercet ad palum. astilia q̃q; ponderis gra uioris quam uera futura sint iacula. adusus illum palum tãquam adusus hominem iactare opellit ¶ Inqua re armoz doctor attendit ut magnis uirib; astile contorqueat. ut festinato ictu ul' in palum ul' iuxta dirigat missile ¶ Et enim exercitio et laceritis robur accrescit. et iaciendi pitia atq; usus adquitur :-

SED prope tertia ul' quarta ps iuuenum que aptior potest repi. ul' arcubz ligneis sagittis q; lusorijs illos upos excenda est semper ad palos ¶ Ut doctores ad hanc re artifices eligendi. et maior adhibenda solertia. ut aciem scienter teneant. ut fortiter ĩpleant. ut sinistra fixa sit. ut dextra cum rõne ducat. ut ad illud q̃ ferendus est. oculus pãt animusq; consentiat. Vt siue in equos siue interiam rectum sagittare doceant ¶ Quã arte et disciplina opus est diligent. et cotidiano usu exercitaq; seruari ¶ Quantum autem utilitatis bos sagittarij ĩ plus habeant. et cato ĩ libris de disciplina militari euidenter ostendit. et claudius pli bus iaculatoribus institutis atq; pdictis hostem cui pmus impar fuat superauit ¶ Affricanus qd scipio cum adusus numãtinos qui exercitum. pp. R. sbiugum misant eet ace certaturus alit se superiorem futum ee non credit. nisi in omnibus centuriis lectos sagittarios mislauisset-

AD lapides iõ ul' manibus ul' fundis iaciendos exercere diligent conuenit iuniores ¶ Fundarum usum primi baleariorum insularum hitatores et inuenisse et ita pite exercuisse dicunt. Vt matres puulos filios nullum abũ stingere sinerent. nisi quem ex funda destinato lapide percussissent. ¶ Sepe enim adusus bellatores cassidibus contrifactis loricisq; munitos teretes lapides de funda ul' fustibalo destinati sagittis sunt omnib; grauiores. ai mẽbris integris letale tri uulnus importent et sine inuidia sanguinis hostis lapidis ictu intereat ¶ Omnibus autem uetin plus funditores militasse nullus ignorat ¶ Que res iõ a iuuenibus tironibus frequenti exercitio discenda est. qr fundam poterit nullus est labor. et interdum euenit ut in lapidosis loco offictus habat. ut aut mons sit aliquis defendendus aut coll' ab oppugnatione castellorum siue ciuitatum. lapidibus barbari fundisq; pellendi sint :-

PLumbatarum quoq; exercitatio quas martio barbulos uocant. est tradenda iuniorib;. Nam ĩ illiro dudum due legiones fuerunt q̃ sena milia militum habuerunt. que quidẽ telis his scienter utebant. et fortit martio barbuli uocabant. p hos longo tpr strenuissime ostat omnia bella offecta usq; adeo diocletianus et maximinus cum ad ĩpium peruenissent. p merito uirtutis hos martio barbulos iouianos atq; herculianos censuerunt appllandos. eosq; cãcis legionibus ptulisse dicunt ¶ Quinos autem martio barbulos inseritos scutis portare cõsuer. Quos si oportune milites iecerint prope sagittarioz scutata unitam uident officium. Nam hostes

nota optimam seriem.

nota magnanimitatẽ romanoz.

ex duo

de re apio claudio.

hanchesij littoris minoriis et maioriis.

equoscq; cōsauciant. priusquam nō modo manu ad manū. sed ad ictum missiliū potuīt
peuenire:-

stipen idem est q premiū
uel expensa.

NOn tm autem a tironibus. sz etiam a stipendiariis militibus salitio equoru distincte
est semper exacta. quem usum usq; ad hanc etatem. licet iam cum dissimulatē
peuenisse manifestum est. equi lignei hieme sb tecto estate ponebantē in campo.
Sup hos uiniores primo l. iherines dum ostuetudo proficeret. deinde armati cogebantur
ascendere. Tantaq; cura erat ut nō solum a dextris sz etiam a sinistris ptibus. et insilire
et desilire odiscerent. cuaginatos etiam gladios ul contos tenentes. hoc enim assiduama
meditatione faciebant. s. ut in tumultu plij sine mora ascendēt qui tam studiose exce
bantur in pace:-

Pondus quoq; baiulare usq; . lx. libris. et it facere gradu militari sepissime co
gendi sunt iuniores. quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet an
nonam pariter et arma portandi. Nec h credatur ēe dificile. si usus accesserit.
Nichil enim est q non meditatio facilimum reddat. Quam rē antiquos milites fuisse
uirgilio ipō teste cognosca potē qui ait. Non secus ac pateris acer romanus in armis. In
uisto sub fraste uiam cum cāp et hostem. ante expectatum positis stat imagine cuspis.-

virgilius tercio georgicorum.
hospitis tantum comprimit ac
cet omnia secum armentaq;
affert agit teamq; laremq;
arma q; anicetumq; canes
crissumq; pharetram.

opatio.

UOcus exigit ut quo armorum gne instruendi ul muniendi sint tirones. referre
temptemus. sz in hac pte antiqua penitus ostuetudo deleta est. nam lz exemplo
ghotorū et balanorū chunorūq; equitum arma profuerunt pedites tm ostat ēe nu
dates. Alburbe odita usq; ad tempus dni grani et catafractis et galeis muniebatē pedestis
exercitus. Sz cum campestris exercitatio inteuenente negligentia desidiaq; cessaret. grauiaq;
uideri arma cperunt q uiro milites indiebant. Item q; ab imperatore primo postulant catafrac
tas. deinde cassides se debere refundere. sic detectis corporibus pectoribus et capitibus cū q cōgl
si sunt ostra gothos. milites nri sagittariorū multitudīe sepe dete sunt. Nec post tot clades q
usq; ad tantarum urbium excidia peuenerunt. cuiquam cura fuit ul catafractas ul galeas pe
ditibus reddere. Item fit ut non de pugna sz de fuga cogitent. q in atie nudi exponūtē ad uul
nem. Quid. n. miles pedes sagittarius sine catafracta sine galea. qui cum arcu scutū tenē
non potē fugat. Quid ipi diaconarij atq; signifer qui sinistra manu astas gubernant ipō
lio faciant. Quorū et capita nudata ostant et pectora. Sz grauis pedita loricā uidēt et ga
lea. fortasse caro meditanti fortasse caro q arma tractanti. Ceterū cottidianus usus non
laborat. etiam si onosa gestauerit. Sz illi qui laborē in portandis ueteribus munimentis
armorū ferre nō possunt. detectis corporibus et uulnera sustinere coguntē. et mortē. et q ē
grauius capi. aut certe fugē et rem p^cai^z. pdē. Sic dum exercitium laborē q declinat. cum
maximo dedecore truncantē ut pecudes. bn enim ap antiquos mur dicebatē pedestris e
exercitus. n q pilate legiones pt scuta ī catafractis galeisq; fulgebāt. usq; adeo ut sagitta
rius sinistra brachia ferreis manicis munirent. pedites autem scutati pter catafractas
et galeas etiā ferreas ocreas in dextris cruribus cogerentē accipere sic erant muniti illi qui
in prima atie pugnantes principes in secunda astati. in tertia triarij uocabantē. sz triarij gen
tibus poitis solebant inter scuta subsidere. ne stantes uulnerarentē uenientibus tel. et cū necessitas
postulasset tamquam requiem uehementius insisterent hostes a quibus ostat sepe factū ēe
victoriam. cum astati et illi qui priores erant intrisset. Erant tm ap ueteres pedites q
dicebantē leuis armature funditores et ferentarij qui preaque in cornibus locabantē et aq
bus pugnandi sumebatur exordium. Sz hi et uelocissimi exercatissimi eligebantur. Nec
erant admodū multi qui cedentes si plij necessitas cōpulisset. inter principia legionū recepi

triarius est super tres ul postrius
uexillum aut tercio loco astantē
i exercitu.-

ferentes diriones in uexillis.

solebant. ita ut acies in motu consisteret. Usq; ad presentem prope etatem consuetudo permansit. ut omnes milites pileis quos pannicos uocabant expellibus uterentur. Qz propterea seruatum est. ne grauis galea uteretur in prelio hoi qui gestabat aliquid semp in capite. Missilia autem quibus utebantur pedestres exercitus. pila uocabantur ferro subtili tygono profixa uncias noue semipedali q in sauio fixum non possit abscidi. et loricam scient ac fortiter directum facile perrumpit. Cuius generis apud nos iam rara sunt tela. Barbari autem scutum pedites hi papie utuntur. quas bebras uocant et binas etiam ac ternas in plus portant. Sciendum preterea q cum missilibus agitur. sinistros pedes in anteriores milites habere debent. Ita enim uibrandis spiculis uehementior ictus est. Sz cum ad pilam ut appellant uenitur. et manu ad manum gladiis pugnatur. tunc dextros pedes in ante milites habere debent. ut et latera eorum subducantur ab hostibus. ne possint uulnus accipere. et proximior tentur sit q plagam possit inferre. Instruendos igitur ac protegendos omni arte pugnandi quocumq; in armorum antiquorum genere consuetudo esse tirones. Necesse est enim ut dimicandi acriorem insumat audaciam. qui munito capite ul pectore non timet uulnus.

Castrorum quoq; munitorum debet tiro edisere. nichil enim neq; tam salutare neq; tam salutare necessarium inuenitur in bello. Quippe si recte constituta ita sunt castra: inter ualum securi milites dies noctesq; pagunt. in si hostis obsideat qui ac si muratam ciuitatem in ul qm munitam uideantur ubiq; portare. Sz hoi rei scientia prorsus intercedit. Nemo enim tam diu deductis fossis profixisq; sudibus castra constituit. Sic diurno ul nocturno supruentu equitum barbarorum multos exercitus samus frequenter afflictos. Non solum autem considentes sine castris in ista ita pacantur. Sz cum in acie cum aliq ceperint cedere. munimenta castrorum quibus se recipiant non habent. et more animalium multi cadunt. Nec prius moriendi finis sit. quam hostibus uoluntas defuerit persequendi.

Castra autem presertim hoste uicino tuto semp facienda sunt loco. ut lignorum et pabuli et aq suppetat copia. Et si diuinus commorandus sit. loca salubritas eligatur. Cauendus etiam ne mons sit uicinus aut altior locus. qui ab aduersariis captus possit officere. Considerandum ne torrentibus in undam consueuit campus. et hoc cum uim inde patiatur exercitus. Pro numero autem militum ul impedimentorum muniendum sunt castra. ne maior multitudo consistere in pugnam. neue pauciores in angustiis ultra q oportet cogantur extendi.

Interdum autem quadrata interdum trigona interdum semirotunda prout loci qualitas aut necessitas postulauit castra facienda sunt. Porta autem que appellatur pretoria aut orientem spectare debet. aut illum locum qui ad hostes respicit. aut si iter agitur. illam partem debet attendere ad quam est profectuus exercitus. Intra quam prime centurie. hi est cohortes papiliones tendunt. et dracones. et signa constituunt. Decumana autem porta que appellatur p pretoriam e. p quam delinquentes milites eduuantur ad penam.

Castrorum autem diuersa triplexq; munitio e nam si nimia necessitas no permit cespites arciadunt etiam et exillis uiue muro instruunt. alter tribus pedibus sup terram. ita ut inante sit fossa tequa leuata sunt cespites. Deinde tumultuaria fossa sit lata pedes nouem et alta pedes bij. Sz ubi uis acior imminet hostium. Tunc fossa ambitu conuenit minime castrorum ita ut. xij pedes lata sit et alta sublinea sicut applant pedes noue. Supra autem sepibus hinc inde factis que de fossa leuata fuerit tria cogitur et cresat in altum iiij pedes. sic fit ut sit. xiij. alta. et. xij. lata supra q sudes de lignis fortissimis q milites portare consueuerunt pfigunt. ad quod opus ligones rastra qualos aliaq; utensilia gna hec euenit semper in pmptu.

Sed fiale est absentibus aduersariis castra munire. Verum si hostis incumbat tunc omnes

cespes est terra cum herbis auulsa ul frustres aut burgultum.

equites et media pes peditum ad propulsandum impetum ordinantur in acie. Reliqui post ipsos ductis fossis mununt castra et per bonem indicium que centuria prima. que secunda. que tertia omne opus opleuerit. per hec a centurionibus fossa inspiatur ac metiuntur et iudicium in eos qui negligentiores fuerint exercitatur. Ad hunc igitur usum ostituendus est turo ut cum necessitas postulauerit sine perturbatione et celeriter et caute possit castra munire.

§. opp. et c.

Nichil magis prodesse ostat in pugna. quam assiduo exercito milites in acie dispositos ordines seruent nec ultra quam expediat aut oglobent agmen. aut laxent. Nam et a costipati prohibentur spatia pugnandi et sibi in uicem impedimento sunt tanciores atque inter luctantes aditum prumpendi hostibus prestant. Necesse est autem statim metu uniuersa ofundi si in terrea acie ad dimicantium egra hostis accessent. producendi sunt igitur semper turones ad campum per matutale ordinem in acie diuigendi ita ut primo simplex extensa sit acies. neque sinus. neque habeat cuneatus. ut equali legitimo quasi spacio miles distet a milite. Tunc precipiendus ut subito duplicent aciem. ita ut in pro impetu is ad quem respondere solent. ordo seruet. Tertio precipiendus ut quadratum aciem repente constituant. Quo facto in trigonum quem cuneum uocant. Acies ipsa utenda est. quia ordinato plurimum proficit ofuciut in bello. Iubet etiam ut instruant orbes. quo gnte cum uis hostium intrumpent aciem. resistant ab exercatatis hostibus militibus ofuciut. ne omnis multitudo fundat in fugam. et graue discrimen imminet. Hoc si iuniores assidua meditatione percipiant. facilius in pa dimicatione seruabunt :-

Cetera et uetus ofuetudo pmansit. et diu angusti atque adriam constitutionibus precauetur. ut per in mense tam equites quam pedites educant ambulatum. Hoc enim uno hi exercatus quasi nosant. decem milia passuum armati instructique omnibus tel pedites militari gradu ire ac redire iubebant in castra. ita ut aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque duuisi per turmas armatique per tm itineris pagebant. ita ut ad equestre meditatorum iter dum sequntur. interdum cedant et recursu quodam impetus repetant. Non solum autem in campis sed etiam in cluiosis et arduis et periculosis locis et descendere. et ascendere utraque acies cogebat. ut nulla res casus prorsus ignorantibus pugnantibus posset accidere quam non ante boni milites assidua exercitatione didicissent :-

epilogno predictorum.

Hec fidei ac deuotionis meum in parte diuinis auctoribus qui rei militaris disciplinam litteris mandauerunt. in hunc libellum enucleatim ogessi. ut in delectu atque exercitatione tironum siquis diligens uelit existere. ad antique uirtutis imitationes finale corobarare possit exercitum. Neque enim degnauit in omnibus martius calor. nec effecte sunt res. quam lacedemonios. quam athenienses. quam masos. qua samnites. quam pelignos. que ipsos pgenuere romanos. Non ne epiri armis plurimum aliqui ualuerunt. Non ne macedones ac tesali superatis psis usque ad indiam bellando pnetrarunt. Dacos a ac maesos et traces intm bellicosos semper fuisse manifestum. ut ipsi marte fabule apud eos natum esse ofirment. longum est si uniuersarum prouinciarum uires enumerare ostendam. cum omnes in romani imperii ditione ofistant. si longeua securitas pacis homines. prim ad delectationes oci. prim ad cuiusque tuisduerit officia. Ita cura exercitii militaris primo negligentius agi. postea a dissimulari. ac postremum omnino in obliuionem pducta cognosat. Nec aliquis hoc superiore etate accidisse miret. ai per primum punicum bellum. xxuii exercitui armorum pax. ita romanos illos ubique uictores oco et armorum desuetudine enerauerit. ut secundo punico bello annibali pares esse non possent. Tot itaque ofuibus tot diuabus exercitibus amissis. Tunc demum ad uictoriam peruenerunt. cum usum exercitiorum militare odiscere potuerunt. Semper ergo eligendi et excedi fuit iuniores. Utilius est ostat erudire armis suos. quam alienos merede oduce.

In quot genera diuidat res militaris. Quid inter legiones et auxilia interesit. Que ci

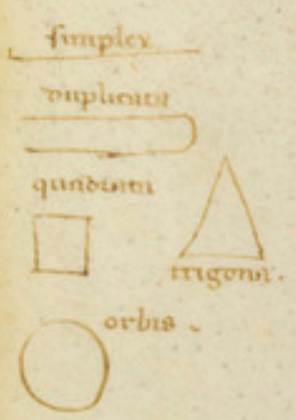

ex hauriri fecit legiones. Quotenas ligiones antiqui ad bellum duxerunt. Quem admod' le
gio ostituatur. Quot cohortes in una sit legione. Item quot milites ī una cohorte sint. Nomīa
et gradus primapiorum legionis. Nomina eorum qui antiquos ordines ducebant. De officijs p
fecti legionis. De officio pfecti castrorum. De officio pfecti fabrorum. De officio tribuni militū. De
uexillis et centurijs equitum legionariorum. De turmis militum legionariorum. Quem ad
modum legionum acies instituant. Quem admodum triarij ul' centuriones armē. Cōsta
pugna grauem armatōis stare pro muro. Nomina militum et gēdus insartis eorum aduersis fer
benda. Preter corporis robur notam ul' oputandi artem in turmbus eligendam. donatiu pā
tem dimidiam telent apud signa milites sequestrare. In legione ita fieri promotiones ut p
omnes cohortes transeant qui promouent. Quid inter tubicines et cōnicines et classicē intersit
De exatiōe militū exempla ad hortacionū exercitij militaris de alijs artibus tracta. Enumātō
ferramentorum ul' machinarum legionis. De exatiione militū exempla ad exortiōnē exātij
militaris de alijs artibus tractū. Numātō ferramētorum ul' machinarum legionis.

prologus 2' libri.

INstituta maiorum partis armatē plenissime clementiam uam pitissimeq; retinē
otinuis declaratur uictorijs ac triumphis. Siquidem ī dubitata approbatio artis
sit rei sp effectus. Verum tranquillitas tua impator in uicte altiori osilio q̄ mes
poterat terrena capere. ex libris antiqua tesiderat. cum ipsam antiquitatem factis recen
tibus antecedat. Sed h̄ litteris breuiter oprehendere maiestati uē non tam discenda quam re
cognoscenda paperet. certauit sepius deuotio cum pudore. Quid enim audatius quā dño
ac principi gnis humani domitori omnium gentium barbarū aliquid de usu ac disciplina
minuere bellorum? nisi forte iussisset fieri q̄ ipē gessisset. et rursum tanti ī pratoris nō obedire
mandatis plenū sacrilegij uidebatē atq; picli. Igitur itaq; modo ī parendo audax fais fi sim
dum metio uideri audatior si negassem. Ad quam temeritatē pcedens me indulgentie uē lōi
tas aiauit. Nam libellū de delectu atq; exatiione turmū tribū tumq̄ famulus obtuli. nec tñ
culpat abcessi. nec formido iussis aggēdi opus ai spōtaneū cessit ī pune.

PEs igitur militaris sicē latinorum eggius autor criminis sui testatē exordio. armis osta
et uirtutibus. Hec in tres diuiditur ptes equites pedites classes. Equitū ale dicantē. ab eo
q̄ ad similitudinē alarum abutraq; pte protegant acies. q̄ nunc uexillationes uo
cantē. uelo q̄ uelis h̄ ē flāmul utuntē. Est a genus equitum qui legionarij uocantē. propterea
q̄ conscri sunt legionī. Ad quorum exemplū ocreati sunt equites ostituti. Classis item duo grēa
sunt. unum liburnarum. alterum lusitarum. Equitibus cōpi. Classibus mara ul' flumina pedi
tibus. colles. urbes. plana et abrupta seruantē. Ex quo intelligē magis. r. p. necessarios pedites. q
possunt ubiq; prodcē et maior nūs peditū sumptu et expensa minōē nutritē. Exercitus ex
re ipsa atq; opere exercitij nomen accepit. ut ei nūq̄ liceret obliuisci quod uocabatur. Verum
ipī milites in duas diuisi sunt ptes. hoc est in legiones et in auxilia. et auxilia sonis ul' fedē
tis gētibus mittebantē. Romana autem uirtus pcipue ī legionū ordinatē pollet. legio aut
ab eligendo appellata est. q̄ uocabulum eorum tesiderat fidem atq; diligentiam qui milites p
bantur. In auxilijs minor. in legionibus longe amplior osueuit militū nūs ascribi.

DEinq; acies grea. dardani falanges habuere. ut in una falange armatorum octo milia
centerent. Galli atq; celtibi plesq; barbaricē nationes cateruis utebantē ī prelio. i
Inquibus erant sena milia armatorum. Romani legiones hūt Inquibus singulis sena
milia interdū amplius osueuerunt militare. Quid amē inter legiones et auxilia intēcē.
uideatur expediam. Auxiliares oducuntē ad plium ex diuersis locis et diuersis muneribus ue
nientes. nec disciplina inter se. nec notitia. nec affectiē osentiunt. alia instituta. ali' int

§ classes. i. acies strictim incedentes ad instar naui gantium.

§ nota differentiam.

eos est usus armorum. Necesse est autem tardius ad victoriam pervenire qui discrepent ante quam dimicent. Denique cum in expeditionibus plurimum prosit omnes milites unius præcepti signum ut non possint parvæ vissa oplere. qui ante pariter non fuere. Tum vero ipsa si solempnibus diversisque exercitiis prope cotidie volverentur. ni mediocriter iuvant. Nam legionibus semper auxilia tamquam leves armaturæ in acie iungebantur. in his plurandi magis ad minicalum erat quam principale subsidium. Legio autem propriis cohortibus plena cum gravem armaturam. h. est ferramentarios sagittarios funditores balistarios cum proprios et sibi impositos equites legionarios ipsorum matrum teneat. et cum uno animo pariqs osensu castra muniat. aciem instruat prelium gerat ex omni parte perfecta. nullo extenseris indigens adiumento quantilibet hostium multitudines superare osuevit. Documentum est magnitudo romana. quæ semper cum legionibus dimicans tantum hostium vincit. et quantum ipsa voluit. ut rerum natura permisit:-

§ omendat legionem

§ prima causa

§ 2a causa.

Legionum nomen in exercitu permanet hodie. sed per negligentiam superiorum temporum robur infractum est. Nam cum utilitis premia occuparet ambitio. et per gratiam promoverentur milites qui promoveri osueverant per laborem. Deinde contubernalibus opletis stipendiis pretestimoniales ex more dimissis non alii substituti. Preterea necesse est morbo aliquantos debelitari. atque dimitti aliquantos deseri ut diversis casibus intercidere. ut per annis singulis imo singulis pene mensibus imperitorum locum iuniorum turba succedat. quam minus copiosius exhaurietur exercitus. Est et alia causa cur attenuatæ sint legiones. Magnus in illis labor est. et militandi gravioria arma plurima munia. seviorque disciplina. Ad militantes plerique in auxilio festinant militiae sacramenta papere. Ubi et minor studio et matinora sunt premia. Cato ille maior cum et armis invictus esset et osul exercitus sepe duxisset plus se. v. p. credidit profuturum. si disciplinam militarem oferret in litteris. Nam iuniis etatis sunt quæ fortiter fiunt. quæ vero pro utilitate. v. p. scribuntur eterna sunt. Idem fecerunt alii opluries. sed precaque frontinus scribens divo et trajano. abeis est oprobatis horum industria horum instituta horum præcepta in quantum valeo strictim fideliterque signabo. nam cum easdem expensas faciat et diligenter et negligenter exercitus ordinatus. non solum priribus sed etiam futuris seculis prodesse. si provisione maiestatis tue imperatoris augusti et fortissima dispositio reparetur armorum. et ostenderetur dissimilitudo precedentium :-

§ Vnex ē annes.

In omnibus auctoribus invenitur singulos osules adversum hostes copiosissimos non amplius quam binas duxisse legiones additis auxiliis sociorum. Tanta et in illis erat exercitatio tantaque fiducia. ut cum in bello duae legiones credentur posse sufficere. Qua propter ordinatorum legis antique fi normam militaris iuris exponam. Que descriptio si tibi obscurior aut impolitior videbitur. non michi sed difficultati ipsius rei ovenit imputari. Attento itaque animo sepius relegenda sunt. ut memoria intelligentiaque valeant oprehendi. Necesse est enim invicta rem publicam esse. cui imperium militari arte præcepta quantos voluerit faciat exercitus bellicosos.

Diligenter igitur lectis iunioribus animis corporibus postantibus in exercitiis cotidianis. iuxta ut eo amplius insui iussu auspiciisque invictissimi principis legio formatur. Nam iuvenes in cute punctis milites scripti cum matricalis inferuntur. et iurare solent. et id militiae sacramentum dicuntur. Juvant autem milites per deum et xm et spiritum sanctum et per maiestatem imperii que sedem deum generi humano diligenda est et colenda. Nam imperium augusti nomen accepit. tamquam patrem et corporeli deo fidelis est postenda devotio. et impendendus perpetui famulatus. Deo enim ut privatus ut militaris servit. cum fideliter eum diligit qui deo regnat. Juvant autem milites per maiestatem imperatoris. se omnia strenue facturos quæ præcepit imperator. nunquam deserturos militiam. nec morte recusaturos pro romana re publica.

Sciendum iam est in una legione decem cohortes esse debere. Sed prima cohors reliquas

et numero militum et dignitate precedit. Nam genere et institutione littarum uiros i
electissimos querit. Hoc enim suscipit aquillam. q̃ papuum signum est semp ĩ romão
exercitu. et totius legionis insigne. Hĩ imagines impatorum suscepit. hĩ diuina et pãna sig
uenerãt. Hĩ pedites mille. c. v. Equites loricatos. c xxxv. et appellat̃ cohors milliaria
hĩ capt est totius legionis. ab hac aim pugnandus est. prima acies incapit ordinari. Secda
cohors hĩ pedites. dlv. Equites loricatos. lxvj. et appliat̃ cohors quinquagentaria. Tercia
cohors similit̃ hĩ pedites. dlv. Equites. lxvj. Sz in hac cohorte tercia ualidiores probari i
moris est. qz in media atie consistit. Cohors quarta. hĩ pedites. dlv. Equites. lxvj. Qui
ta cohors hĩ pedites. dlv. equites. lxvj. Sz quinta cohors strenuos desiderat milites. quia
sicut prima ĩ dextro ita quinta in sinistro ponit̃ cornu. hĩ. v. cohortes in prima atie ordinã
tur. Sexta cohors hĩ pedites. dlv. Equites. lxvj. in ipa quoqz enucleati ascribendi sunt
uiriores. qz in secunda acie p̃ aquilam et imagines. cohors. vj. ta. gsistit. Cohors. vij. hĩ pe
dites. hĩ pedites. dlv. equites. lxvj. Cohors octaua. hĩ pedites. dlv. Equites. lxvj. sz
et ipa aiosos desiderat uiros. quia in secunda acie gsistit ĩ medio. Cohors nona hĩ pedi
tes. dlv. Equites. lxvj. sz et ipa aiatos desiderat uiros. quia in secunda acie gsistit in
medio. Cohors decima hĩ pedites. dlv. equites. lxvj. et strenuos ipa ul' bonos gsueuit i
acipere bellatores. quia in secunda acie sinistrum possidet cornu. his. x. cohortibz legio ple
na fundatur. Que hĩ pedites. vj. milia c. Equites. v cc xxxij. Minor itaqz nũs armatorũ
in una legione eẽ non debet. Maior a' interdum eẽ gsueuit. sinõ trã unam cohortẽ sz etiaz
alias militarias fiiũt uissa suscipere :-

Antiqua ordinatione legionis exposita principalium militum et ut proprio ũto
utur. principiorum nomina ac dignitates sz pãtes matriculas indicabo. Tribunus
maior p epistolam sacram impatoris iudicio destinatur. Minor tribunus pre
uenit ex labore. Tribunus autem uocatur ex tribu. quia p̃ ẽ militibus quos ex tribu p̃mus
romulus elegit. Ordinarij uero dicunt̃ qui in p̃lio qz primi sunt ordines ducunt. Augustiles i
applicantur qui ab augusto ordinarijs uincti sunt. Flãmales tamquam secundi. augustales i
qui a dino uespasiano ꝗ legionibus addit. Aquiliferi qui aquilam portant. Imaginarij
qui impatoris imagines fer̃. optiones ab optando appliati quod aiacedentibz egritudine ꝓpedins.
hi tãquam ad optati eorũ atqz uicarij solent uniuersa curare. Signiferi qui signa portant.
quos nunc diaconarios uocant. Tesserarij qui tesseras p tribunis mili
tum nuntiant. Tessera autem dicitur p̃ceptum ducis quo ul' ad aliq opus. ul' ad bellum i
mouetur exercitus. Campigerij hĩ est ante signarij. ĩ sic noiati quia eorũ opa atqz utute exercitus i
gens crescit in campo. Medicores qui precedentes loc̃ eligunt castris. Bñficiarij aut̃ ab eo i
appellati quod promouent̃ bñficio tribunorũ librarij q̃ in libros referant rõnes ad milites
ptinentes. Tubicines. cornicines. et buccinatores. qui tuba ul' ereo cornu ul' buccina committere i
plium solent. Armature duplares qz binas consecuntur annonas. Simplares qz singulas. os
sores qui in castris ad podismum demetiunt̃ loca. Inquibus tentoria milites figunt ul' ho
spitia in ciuitatibus p̃stent. Torqti duplares. Torquati simplares. quibus torquis aureus
solidus ututis premium fuit. q̃ qui miusset. preter laudem interdum duplas gsequebat̃ anno
nas duplares duas. sinquiplares unam semis gsequebant̃ annonam. Candidati semiplares. Can
didati duplares hi sunt milites principales qui preuilegijs muniuntur. reliqui munifices ap
pellantur. qz munera facere coguntur :-

Etus tamen gsuetudo tenuit. ut exprimo principe legionis promouere̅t cen
turio primi pili. qui non solum aquile p̃erat. verum etiam uij centurias hĩ est

§ Tessem significat mulea. bñficia
. pascit mũsicat ludit nũcit ꝗz cetr.
. Quadrat et hospitibus tessem sig fnẽ.

ꝗ ornamentũ colli ĩ probitatis
ĩsignũ quorum primus nul
nil torquatus qui singu
lari cornmũ gallii p̃uicit

cccc. milites in prima acie gubernabat. hic tanquam cap̄ totius legionis merita obseqbatur et cōmoda. Et primus astitis duas centurias. i. cc. homines ducebat in acie secunda. quem nūc ducenarium uocāt. princeps autem prime cohortis centuriam et semis. h̄ est. c. l. homines gubernabat. ad quem in legione prope omnia que ordinanda sunt ptinent. Item sedis astat semis et centuriam. i. cl. hoīes regebat. Tristius prior. c. homines gubernabat ad quem in legione prope omnia que ordinanda sūt sic. x. centinē prime cohortis aquinq; ordinarijs regebanē. quibus magne utilitates et magnus honor est a ueteribus ostitutus. ut certi milites ex tota legione omni labore ac deuotione ostenderet et ad tanta premia puenire. Erant etiam centuriones qui singulas centurias curabant. qui nunc centenarij nominanē. erant decani denis militibus ppōn. qui nūc caput ostubnij uocāt. Sed cohors hēbat centuriones. v. ꝯs. m. m̄ usq; ad decimam cohortem. In tota autem legione erant et centuriones. clv:-

SEd legati in primis exostitibz adeeratis mittebantur. quibus legiones et auxilia unuisa obtempabant in ordinatione pacis. ul' necessitate belloz. In quoz loē nunc illustres uiros ostat magros militum sbstitutos a quibus nō tantum bine legiones. sz etiā plures numero gubnabanē. ppius a' iudex erat pfectus legionis. hnīs comitiue primi ordinis dignitates. qui absente legato tamquam uicarius ipius potēstem maximam retinebat. Tribuni ul' centuriones ceterq; militares eius pcepta seruabant. vigiliarum sine profectionis tessera ab eodem petebatur. Similes crimen aliquod cōmisisset auctoritate pfecti legionis a tribuno deputebaē ad penā. Prima omnium militum. ite equi milites uestes equoz annona ad curam ipsius ptinebat. disipline uis et seuerites exercitacio non solum pditum sz etiam equitum legionariorum pcepto eius cotidie curabaē. Ipe autem custos diligens sobrius legionem sibi creditam assiduis operibz ad omnem deuotionem formabat et industriam. sacris ad pfecti laudem subiectorum redundare uirtutē:-

ERat etiam castrorum pfectus licet inferior dignitate occupatis tri non mediocribus causis ad quem castroz poitio uallis et fossē estimatio ptinebat. Tabnacla ul' case militum cum ipedimentis omnibus nutu ipius curabanē. preterea egri ostubnales et medici a quibus curabanē. expense etiam ad eius industriam ptinebant. vehicula. sagnarij nec nō etiam ferramenta quibus materies secanē ul' cedituir. quibusq; apuntur fosse. ostrexē uallū aq; ductus. Item ligna ul' stramina. aretes. onagri. baliste. ceterq; genera tormētoz ne deeēt aliqn procurabat. Is post longam probatamq; militiam pitissimus omniū legebaē. ut recte uiueret alios quod ipse cum laude fecisset:-

HAbet preterea legio fabros. tignarios. instructores. carpentarios. ferrarios. pictores. reliq; q artifices. ad hibernorum edificia fabricanda. ad machinas. turres ligneas. et ceteraq; q bus ul' expugnanē ad ūsariorum ciuitates. ul' defenduntur propie preparatos. q arma. uehicula. ceterq; gna tormentoz. ul' nona facerent. ul' quassata reparent. habebant. etiam et fabricis. scutinas. loricas. arcuias. hoc enim erat cum precipua ut quoq; exercitui necessarium uidebatur. nūquam deeēt in castris usq; adeo. ut etiam cuniculaios haberent. qui ad morem bestiorum ducto sōterris cuniculo muriq; int̄ fundamenta pfossis. ī prouisi ciuitatis ad urbes hostiū capiendas. Horum iudex propius erat pfectus fabrorum:-

DEcem cohortes hē diximus legionem. sz prima erat militaua. in qua sensu. gnie. lictis forma. ūtuteq; pollentes mittebanē. huic tribunus pōerat armorum. scienta uirtute cōporis morum honestate precipuus. Reliq; cohortes pro ut primipi placuisset. a tribuis ul' appōitis regebanē. Tanta autem seruabaē regendi milites cura. ut non solum tribuni ul' prepōti ostubernales sibi creditos sb oculis suis iubent cotidie meditari. sz etiam ipi armorū arte pfecti. ceteros ad militarē proprio cohortarenē exemplo. Tribuni auē solitudo tribunali laudis

§ ppli sunt qui et 2m quosdā senēses.

§ cuniculus est subtanea via.-

bantur industria cum miles nitidus veste armis bñ munitus ac fulgens exercitij usu et disciplina eru ditius incedit :-

PRimum signum totius legionis est aquila. quam aquilifer portat. dracones etiam p singu las cohortes a draconarijs ferunt ad pelium. Sz antiqui qui screbant in acie commisso bel lo celenter aciesq; turbari atq; confundi. ne hoc possit accidere cohortes in centurias dimis serunt. et singulis centurijs singula uexilla ostituerunt. ita ut ex qua cohorte ul quota eet centuria ĩ illo uexillo littis eet ascriptum q intuentes q legentes milites in quanto uis tumultu a otubernalibus suis aberrare non possint. Centuriones in super qui nunc centenarij uocant nimiũ bellicosos loricatos transuersis cassidum crisis ut facilius noscerent litteris habebant singulas gubnare iusserunt centurias. quatenus nullus error existeret cum cuncti milites sequerent non solum uexillũ suum. sed etiam centurionem qui signum habebat ĩ galea. Eursus ipse centurie ĩ contubernia ul binalia ĩ diuise sunt. v. x. militibus sub uno papilione degentibus unus qi pee decanus. qui cap otubniy nominatur. Contubernium autem manipulus uocabat. a eo q iunctis manibus pariter dimicabat.

QVem ad modum inter pedites centuria ul manipulus applat. ita inter equites turma dr. et hẽ una turma equites. xxxij. huic q pẽ decano nominat. Centum. ni. x. pedites a uno centurione sub uno uexillo gubnant. ci. xxxij. equites a uno decurione sb uno uexillo gu bernantur regunt. Preterea sicut centurio eligendus est magnis uirtibus. ptere statuere qui astas pr ditium nl missiha pite iaculet et fortit. qui dimicare gladio et scutum tenere peritissime nouerit q omnem artem didicerit. armature uigilans. sobrius. agil mag ad frangenda ea que ei impnt quã ad loquendum paratus. otubernales suos ad disciplinam retineat. ad armoz exercitiũ cogat. et bñ uesti ti et calati sint. ut arma omnium defricent ac splendant. Si eligendus est decurio qui iume equitum pponat. Imprimis habili corpore ul loricatis et armis decentius armandatus omnibus ci tima admiratõ possit equũ ascendere. equitare fortissime. conto scienter uti. sagittas certissime mittere. turmales suos. i. sub cura sua equites positos erudire ad omnia q equestre pugna deposcat. eosdem cogere loricas suas ul catafractis contos et cassides frequent ut tegerent cum pl'imũ lori cis hostibus armoriũ splendor imperat. Quis credat militem bellicosum. cum dissimulanter. si rui ac rubigine arma fedantur. Non solum aut equites sz etiam et ipsi equos assiduo labore gaudent edomari. Itaq; ad decurionem et tribunus et exercitationis tum hominum quã equoz pertinet cum :-

NVnc qualiter instruenda sit acies si pugna imminet. declaretur breuis legionis exẽ plo. Q si usus exegerit. possit mittere ad plies. Equites loco ĩ cornibus. acies ped tum a prima cohorte incipit ordinari in cornu dextro. Huic cohors secunda iungitur. Tertia cohors in media acie collocat. Huic annectit ĩ ordinem. Quinta uero cohors sinistrũ suscipit cor nu. sz ante signa et circa signa. nec non etiam prima acie dimicantes primipes uocabant. h est ordinari ceteriq; primipales. h erat gratis armatum. qua habebant cassides catafractas. oc ocreas scuta gladios maiores quos spatas uocant et alios minores quos semispatas nominant plumbatas quinas positas ĩ scutis quas p ĩpetu iaciunt. Item bina missilia. unũ manus fro tan gulo uncinat noue. alt pedum. v. et semis. q pilum uocant nunc dicit spiculm. ad cuius ictum exercebant precipue milites. quod arte et uirtute directum et scutatos pedites et loricatos equites sepe tristiebant. Aliud minus ferro triangulo uncinatum. v. hastile pedum trium et semis q tẽ uiralium nunc uernitum dicitur. prima acies principum. Sed alitorum armis talibus tecetur ĩ structa. Post hos erant ferentarij et leuis armatura quos nunc exculatores et armaturas dnis scutum qui plumbatis ul gladijs et missilibz iacuta sunt. sicut nunc prope omnes milites uidentur armati. Erant iacuta sagittarij cum cassidibus catafractis et gladijs sagittis et arcubus. Erant hi

b bernalia cum mansiones sunt decana uiuentium

c ferentarij sunt primi pedites facientes in fulcum hostes tri tela ul missilia

Trigulari eo quod uagant triangulares.

Manubalista trihie uno pede arcubalista duobus pedibus nixis

ditores. qui ad fundas uel fustabulos lapides iaciebant. Sunt trigulari qui ad manu balistas uel arcubalistas diligebant sagittas. Secunda acies similiter armabat iqua osistentes milites astati uocabantur. Sz in secunda acie dextro cornu cohors sexta ponebatur. cui iungebat. bij. octaua cohors medium aciem tenebat. nona comitante. decima cohors in secunda acie sinistrum semper obtinet cornu :- :- :- :- :-

POst omnes autem acies triarij cum scutis catafractis et galeis ocreati cum gladijs semispatis plumbatis binis missilibus locabant. qui genu posito obsidebant. ut si prima acies uinceretur abhis qi de integro repari pugna possit repari uictoria. Omnes ani signarij uel signiferi quamuis pedites loricas minores accipiebant et galeas. ad terrorem hostium ursinis pellibus tectas. Centuriones uero habebant catafractas et scuta et galeas ferreas. sed transuersis et argentatis cristis ut celerius agnoscerentur a suis :-

Illud autem faciendum est et omnibus modis retinendus est. Comisso bello prima ac secunda acies stabat immota. Triarij quoq; residebant. ferentarij ante armatos et sculatores. sagittarij. funditores. hi est leuis armatura aduersarios prouocabant ante aciem precedentes. si hostes fugare poterant sequebant. si eorum uirtute ac multitudine premebant et retrahebant ad suos. et post eos stabant. Excipiebat autem totum plum grauis armatura q tamquam murus ut ita dicam ferreus stabat. et non solum missilibus sz etiam gladijs cominus dimicabant. et si hostes fugasset non sequebatur grauis armatura ne aciem suam ordinationem q turbaret. et ad dispersos recurrentes hostes fratiuus i cõpositos eos oppriminere. sed leuis armatura cũ funditoribus sagittarijs et equitibus fugientes sequebant inimicos. hac dispositione atq; cautella siue praelio legio uincebat. aut si perirent in columis seruabat. q legionis ius est frale nec fugere nec sequi :-

SEd ne milites aliqui in tumultu prelij a contubernalibus suis aberrarent diuisis cohortibus diuersa insignia signa praeferebant q ipsi nominant oligna sicut etiam nunc moris est fieri. Preterea in adiuso scuto uniuscuiusq militis litteris erat nomen ascriptum. addito et exercitus et cohortis et centuria. Ex hic igitur apparet legionem bn institutam et inuinctissimam ciuitatem. et q omnia prelio necessaria sec ubiq; portarent. nec metuerent repentinum hostium superuentum. q etiam in medijs campis subito fossa se uallo q munirent q omne genus militum et omne genus armorum. Si quis igitur pugna inualida publica superari barbaros cupit. ut diuinitatis nutu dispositione i prisci iuuenti repentur. ex uiribus legiones uotis omnibus petat. Intra breue autem spacium temporis iuniores diligenter electi et exercitati cotidie non solum mane sz pmidie omni armorum disciplina ut arte bellandi ueteres illos milites qui orbem terrarum integrum subegerunt. frale coequabunt. Nec moueat quod olim est consuetudo mutata que nocuit. si hi fehatatis ac prouisionis est penitus tua. ut pro salute r. p. et noua excogitet et antiqua restituat. Omne opus difficile uidet ante quam tempter. Ceterum si exercitati et prudentes uiri de lectiui pponant. celeriter manus bell' apta poterit aggeri et diligenter institui. Quid uis .n. efficit solertia. si operentes non tenegent expense :-

Scole autem dicunt uie p quas milites ibant una cohorte ad aliam.

SEd quoniam in legionibus plures scole sunt q litterati milites quaerunt ab his q tirones probant in omnibus quidem spectatur magnitudinem. corporis robur alacritatem animi quaerit exploratur. Sz in quibusdam notarum pita calculandi expendiq; usus eligit. Totius .n. legionis ro siue obsequiorum siue militarium numerum. siue pecunie cotidie ascribit. actactis maiore ppe diligentia quam res annona q ut ciuilis politias annotatur. Cotidianas etiam in pace uigilias. Item exercitum suum agrias de omnibus centurijs et co

tribunis uicissim milites faciunt. ut nequis contra institutum pregrauet. aut alicui pstetur i
munitas. Nomina eorum qui uices suas fecerunt breuibus inserunt. quando quis comeatum
acceperit. ul'quot dierum annotatur i breuibus. Et enim difficile comeatus dabat. nisi causis
iustissimis approbatis. Nec aliquibus milites institua deputabantur obsequijs. Nec priuata eisdem
negocia mandabant. Siquidem i ognitu uideret. i pris militem qui uestem et annona publica pa
scebatur. utilitatibus uacare priuatis. Ad obsequia tm iudicum ul'tribunorum nec non etiam prin
cipalium deputabant milites qui uocabant accersiti. hx est addita post quam fuisset legio opleta
quos. nunc supernuatuos uocant. Fascicula ut ista. tm. i. lignum fenum aqua stramen i legitimi mili
tes in castris prebabant munifices enim abeo appellantur. q hec munera faciant:-

Illud iro ab antiquis diuinitus institutum est. ut ex donatiuo q milites ofecant dimidia pe
sequestraretur apud signa. ibidem ipis militibus seruaret. ne p luxum aut iannum rerum i
opationem ab ipis militibus ofuibenalibus possit absumi. plrq enim homines et pauperes
precipue tantum erogant quantum hre potuerint. Depositio autem ista pecunie ab ipis con
tubernalibus docet accomodata. Nam cum publica sustentet annona. ex omnibus donatiuis au
getur eorum pro medietate castrense peculium. miles deinde qui sumptus suos fecit apud si
gna depositos. dum deserendo nichil cogitat magis diligit signa. pro illis i arte fortius dimicat.
more humani ingenij ut pro illis habeat maximam curam in quibus suam uidetur positam
ce substantiam. Deniq. x. folles. h est. x. facci pro cohortes singulas ponebant i quibus h
mao ofdebatur. addebatur i facco undecimus in quem tota legio priuata aliquam oferebat
sepulture. o. cam ut siquis ex ofubenalibus defecisset in illo undecimo facco ad sepulturam ip
sius promeret expensa. h ro apud signiferos. ut ne diet i cophino seruabat. Et iro sigfer
non solum fideles sed etiam litterati homines eligebant. qui et seruare deposita et starene si
gulis reddere rationem:-

Non tantum humano ofilio. sz etiam diuinitatis istinctu legiones romanas arbi
tror ofstitutas in quibus. x. cohortes ita sunt ordinate. ut omnium unum corpus
una uideat ce ofunctio. Nam qi i orbem quenda p diusas cohortes et diusas sco
las milites promouent. ita ut ex prima cohorte ad gradum quepia promot. uadat ad. x. co
hortem. et rursus ab ea crescentibus stipendijs cum maiore gradu p alias recurrat. Ideo primi
pili centurio postquam in orbem omnes cohortes p diusas administrauit scolas. in prima co
hortis arce ad hanc pueniet palmam inqua ex omni legione infinita comoda ofequitur. Siuit
primiscrinius in officio pfectorum ptorumq ad honestum questuosumq militie puenit fines. Ita
legionarij equites cohortes suas ofubinij affectice uenabant. Cum naturaliter equites apedibus
soleant discrepare. p hanc o testationes i legionibus et omnium cohortium et equitum peditumq fuat
una ocordia:-

Habet preterea legio tubicines. cornicines. buccinatores. tubicines. ad bellum uocant mili
tes. et rursum receptui canunt. cornicines et buccinatores erant ornamentum totius legionis
in ingressu ofecti et eius reditu. Cornicines quocies canunt. non milites. sz signa
ad eorum obtempant nutum. o quocies ad aliq opus exitum sunt soli milites tubicines canunt
quotiens mouenda sunt signa cornicines canunt. Quotiens autem pugnat et cornicines et
tubicines pariter canunt. Classicum nunc apllat q buccinatores p cornu dicunt. hoc insigne
uidr impij. qr classicum canitur in pce pnte. ul'cum i militem capitalia aiadiuat. quia
hoc exim pris legibus fieri necesse est. Siue o ad uigilias ul'agrarias faciendas siu ad op
aliquod ul'in excursione campi exeunt milites. Tubicine uocante opant et rursum tubi
cine admouente cessant. Cum autem mouent signa aut ubi iam mota figenda sunt.i-

omeatus. i. supernuacui non dabant comi
sed obsequijs principum aut maiorum mili
i ipi portant i castra fiscularium.

o lectores tyronum dicunt munifices
qui dabant munera ul'etiam qui
accipiebant

pius tesaurarius.

nestatez uel
ilitatem.

stodiae e
gsa.

commanos canunt. Quo ro in omnibus exercitibus et processionibus custodiē: ut ipsa pugna facilius obtemperent milites. siue eos pugnare. siue stare. siue sequi uel redire precepint duces. siquidē ro manifesta sit semp motio telere fieri. q neqo fracendus uidetur i prelio.

Legionis ordinatē digesta ad exercitum teutum. Vt sic iam dictum est exercitus nomē accepit. Iuniores quidē et nouu milites mane ac pmidiē ad omne genus exercebantur armorum. Veteres autem et eruditi sine intermissione semel in die exercebantur armis. Neq enim longitudo etatis aut armorum uis artem bellicam tradit. Sz postquā uoluerit stipendia in exercitatis miles semp est tiro. armaturā q festis diebus exhibet in cto. nō tm armaturā qui sub campi tectore ē. Sz omnes equaliter contubernales cotidiana meditatione discebāt. Nam et uelocitas usu ipo adquirit corporis. et saeuna feriendi hostem seqz protegendi. presertim si gladius comminus dimicet. Illud uero maius est ut seruare ordines disant. et uexillū suū i tantis pmistionibz i ipa prolusione comitant. nec int doctos aliquis error existit. q multitudinis sit tanta offusio ad palum quoqz uel sudibus exercri p comodum est. cum lata uel pedes aut capo petere puncta uel crim odiscant. Sale quoqz uel fice parte assuescant. Insurgere trepidantes i clipeum rursumqz subsidere. Nunc gestiendo prouocare cum saltu. nē cedentes in tergo resile missilibus. et iam palos ipos ferire de longe meditant ut et ars dirigendi et dextre ictus possit accrescere.

Sagittarij uero uel funditores scopas h est frutcum uel stramina fasces pro signo ponebāt. ita ut sexcentis pedibus remouerent a signo. s ut sagittis uel certe lapidibus exfustibalo destinatis signum sepius tangerent. Propterea sine trepidatione in acie facile facebant. quod ludentes in campo fecerant. Semp assuescendus est i ut semel tm funda circa caput roteret. cum ex ea emittit saxum. Sz et manu sola omnes milites meditabant libratim saxa iactare. qui usus patior credit. qz non tesiderat fundam. Missilia quoqz uel plumbatas iugi ppetuoqz exercitio dirigere cogebant. usqz adeo ut tpe hiemis de tegulis uel sandolis quasi tecent. cete de cannis ulua uel culmo portis tegerent. equites et quedam uelut basilica ad pedites i quibz tempestate uel uentis aere turbato sbtecto armis erudiebatur exercitus. Ceteris autem etiam yberni diebus. si niues tanti pluuieqz cessarent exercere cogebant in campo. ne int missa osuetudo et aios militū debilitaret et corpora. Siluam cedere portare. ona. trisilire fossas. natare i mari. siue i fluminibz. Gradu pleno ambulare uel currere i armatos cum saranis suis frequentissime queit. ut cotidiani labouris usus i pace difficilis non uideat i bello. Siue g legio siue auxilia fuerit exercant assidue. Nam quemadmodum bn exercitatus miles plu cupit. ita formidat indoctus. Postremo sciendū est i pugna usum amplius prodē. quam uires. Nam si doctrina cesset armorum. nichil pagan distat a milite :-

1 rusticus a indoctus a pagus quod est villa :-

Athleta uenatore. aurriga propter exiguā mercedem. uel certe plebis fauorem cotidiana meditatione artes suas aut seruare. aut augere osueuit. Militem cuius est manibus seruanda res publica studiosius oportet saeuiam dimicandi usumqz rei bellicae uigibus exercitis custodire. cui oting non tantū gloria victoria. Sz amplior etiam preda. quam ad opes ad dignitates ordo militiae et i pris uidituū osueuit euehere. Artifices scenia abexercitis non recedunt pro laude uulgi. Miles sacramento lectus ab exercitio armorum uel nouellus uel uetustus cessare non debet. Cui pugnandū est pro salute propria et libertate cōi presertim cum antiq sit. prudēsqz sua omnes artes i meditatione osistere :-

2 Athleta qui pugnator uel miles fortis ad letum.

5 probat milites exercendos p loc amnorum

5 virtus et enim ut aie aerio laus omis i operatione aut exercitatione osistit.

Legio autem non tantum militū uiro sz i genere fermentorum uincere osueuit. primus omnū instruit iacul. que nulle lorice nulla possunt scuta sufferre. Nam p singulas centurias singulas carrobalistas hze osueuit. quibus multi adtrahendū et singula oruberia ad armandum uel dirigendū. h est uni cum homines deputant. Nam he quanto maiores

fuerunt tanto uelocius ac fortius tela iaculantur. Non solum autem castra teffundunt. Verum etiam in campo post aciem grauis armature ponunt: ante quam impetum nec equites loricati nec pedites scutati possunt obstare. ¶ In una autem legione. lv. cartobaliste esse solent. ¶ Item. x. onagri: hoc est singuli per singulas cohortes in carpentis bobus portantur armati. Si forte hostes ad pugnandum uenirent uallum: in sagittis et saxis possint castra defendi. Scaffas quoque de singulis trabibus ex aqua tas cum longissimis funibus: et interdum et ferreis catenis secum legio debet portare: quatenus contextis iisdem sicut diximus monosilis supiectis et tabulatis flumina sine pontibus qua uadari nequeunt tam a peditibus quam ab equitatu sine periculo transeunt. ¶ Habent ferros arpagones quos lupos uocant: et falces ferreas confixas longissimis contis. Item ad fossam operam faciendam bidentes: ligones: palas: rastra: alueos cophinos quibus terra portetur. Habent quoque dolabras: secures: ascias: serras: quibus materia ac pali dedolantur: atque secantur. Habent preterea artifices cum omnibus ferramentis qui ad oppugnandas hostium ciuitates: testudines musculos arietes cataias uineas ut appellant: turres etiam deambulatorias faciant. Verum ne singula enumerando plura dicantur: omnia que in quoque belli genere necessaria esse creduntur: secum legio debet ubique portare: ut in quouis loco fixerit castra: armatam faciat ciuitatem:

Quibus modus esse debeat ipsius exercitus. Quem ad modum sanitas gubernetur exercitus. Quanta cura prouidenda sint atque seruanda pabula uel frumenta. Quem ad modum oporteat prouidere. ne sediciones milites faciant. Signorum militarium quanta sit gratia. Quanta sit seruanda cautela: cum uicinis hostibus moneatur exercitus. Quem ad modum flumina que maiora sunt transeantur. Quem ad modum castra debeant ordinari. Que et quanta obseruanda sint in eligendo utrum supuenientibus et insidiis an publico debeat in arte obligi. Quid oporteat fieri siquis de suetum a pugna exercitu habet uel turbare. Que ipso die procurandum sint cum publica committitur pugna. Inuestigandum quid sentiant milites pugnantium. Quem ad modum idoneus locus eligatur ad pugnam. Quem ad modum acies debeat ordinari ut in obliquo reddatur inuicta. Ratio podismi quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri. De equitibus ordinandis. De subsidiis quo per aciem collocantur. In quo loco primi duces stare debent. in quo sedes. in quo tertius. quibus remediis utrum uel uel hostium resistatur in acie. Quot generibus pugna publica committatur et quomodo etiam qui inferior numero et uirtutibus est. ualeat optinere. Viam abscedendi hostibus dando ut deleantur facilius fugientes. Quem ad modum ab hostibus recedatur. si consilium pugne displicuerit. De camelis et catafractis equis. Quomodo quadrigis falcatis uel elefantis in acie possit obsisti. Quid fieri debeat si uel pars fugerit uel totus exercitus. ¶ Regule bellorum generales.

Athenienses lacedemonios et macedones rerum peritos ipsa loquantur annales. Verum apud athenienses non solum rei bellicae sed etiam diuersarum artium uigebat industria. Lacedemonios autem peritia fuit aura bellorum et primi temporum experimenta pugnarum euentibus colligentes artem prelioru scripsisse firmantur. usque eo ut rem militarem quam uirtute sola uel certe felicitate conseruari creditur optinere ad disciplinam pariter studia reuocarit. ac magnorum armorum quos tacticos appellauerunt iuuentutem suam usu exercitatemque pugnandi perpetuo edocere. O. uiros summa admiratione laudandos qui eam precipue artem edisceret uoluerunt sine qua alie artes esse non possunt. ¶ Horum sequentes institutis romani martia opis precepta et usu retinuerunt et litteris prodiderunt que per diuersos autores libroque dispersa in parum uicem mediocritatem nimium abbreuiare uisum. ne uel fastidium nascerentur explicitis uel plenitudo fidei deceret in pius. Quantum autem in plus lacedemoniorum disciplina profuerit ut omittam cetera xanthippi declamatur exemplo. qui attilium reguli romanumque exercitum sepe victorem cum cartaginensibus non uirtute sed arte solus ferret auxilium prostratis exercitibus cepit ac domuit. u

uictorium

Nota emendatione diuplice militum

unoq; congressu triumphas bellum omne ofcat. Nec minus annibal petitus italiam la
cedomonii doctorem quesiuit armorum. Cuius monitis tot ofules. tantasq; legiones. ifeliz
numero ac uirtutibus interemit. Qui qui desiderat pacem. pparet bellu. qui victoriam capit. mili
tes imbuat diligenter. Cui sedos optat euentus dimicet arte no casu. Nemo audet prouocare. ne
mo auderet offendere. quem itelligit supiorem ee si pugnet :-

Primus liber tironum delectu exercitumq; de promisit. sequens legionis institutom
disciplinamq; edocuit militarem. Hic tertius classicum sonat. Ho enim illa pmissa
sunt. ut ista inquibus pitia examinu et victoriae summa ofistit disciplinae ordine cu
stodito et intelligere ee celerius et amplius adiuuaret. Exercitus dr tam legionum quam etiam
auxiliorum. nec non etiam equitu ad gerendu bellu multitudo collecta. Huius modus quezitus
armorum amagis. Nam ai Serxi et Darij et mitridatis aup pompei i emathia ceterorumq; regu
qui in mutabiles armauiant pps exempla zelegunt. euidenter apparet nimiu copiosos exercitus
magis propria multitudine quam hostium uirtute depressos. Iam pluribus caibus sb uacet amplior
multitudo mutinentibus promole sua semp est tardior. In longiore autem agmine etiam apauias
superuentum assolet pati. In locis autem asperis ul fluminibus transeundis, pptez impedimtorum
moras sepe decipit. Preterea ingenti labore mutosis aualibus equisq; pabula colligunt. Fei qq; i
frumentarie difficultas que in omi expeditione uitanda est. ato maiores fatigat exercitus. Na
quantolibet studio pparetur annona. tanto maturius defiat quanto pluribus erogatur. Nq de
niq; ipa nimie multitudini aliqu uix sufficiat. Quod si cau aucs uitezit tergum. necesse est mul
tos cadere de multis. et illos qui effugerunt. ut semel territos. postea formidare ofliciu. detes
autem qui remedia difficultatu exprimentis didicerunt. non ta mutosos quam eruditos armis
exercitus hre uoluerunt. Itaq; in leuioribus bellis unam legione mistis auxiliis. h e. x.
milia peditum et duo milia equitu crediderunt posse sufficere qua manu ptores. ul ut i
minores duces ad expeditom sepe ducebant. Quod si magne hostium copie diceret
consularis potas. cum. xx. milibus peditu. et quatuor milibus equitu tagp comes maior
mittebatur. Quod si infinita multitudo ex gentibus ferocissimis rebellasset. te nimiane
cessitate cogente duo duces. et duo mittebant exercitus. Cum ei moi pcepto ut prouideant i
nequid res. p. detrimeti capiat. cosules amiu. alter denique cum diuisis regionibus ee diuisos
hostes. a pp. R. auuris, ppe omnibus pugnaret. Ho sufficiebant militu copie. qi utilius iu
dicabant. non tam grandes exercitus hre quam ples armis exercitatos. Illa tu rone se
uata. ne unqua aplior multitudo sotaliu auxiliaiorum eet castris. qp ciuiu romanorum :-

Nunc qp max prouidendum est quemadmodu
sanitas custodiat exercitus admonebo hoc est locis. a quis tpe mediana exercitio
locis ne in pestilenti regione iuxta morbosas paludes. ne aridis et sine opacitate arboum campis aut collibus. Ne sine tentoriis estate milites comorentur. ne i
egressi tardius et calore solis et fatigatione itineris contrahant morbu. sz potius in
estate loci cepto itinere ad destinata pueniant. Ne seua yeme iter p niues ac pru
nas noctibus fraiant. Aut lignorum paciant in opiam. aut minor illis uestiu suppe
tat copia. Nec sanitati enim nec expeditioi idoneus miles est qui algore opellitur. i
Nec pnitiosis palustribus aquis utat exercitus. Nam male aque pte uenenoso simul
pestilentia bibentibus gnat. Iam uo hoc ciu eg otubnales optimis abis refitiant.
ac mediorum arte aurent primapium tribunorumq; et ipius cotis. qui maiore fustiet
potestatem iugis qi diligentia. Male enim cum his agr. quibus necessitas et belli
iambit et morbi. Sz rei militaris pti plus cotidiana armorum exercitia adsuetudo

al' electione diligenter factum.

al' quid sit exercitus.

al' exercitu al' exercitum

militum putauerunt prodeē. quam medicos: Itaq; pedites hinc in tempestate imbribus l'
nimbis sbtracto reliquis diebus exercere ī campo uoluerūt. Sī equites non solum ī pla
nis si etiam ī abruptis et fossarum hiatu difficilimis semitis seq; et equos suos assidue
exercere nisserūt. ut nichil his in necessitate plij accidere possit incognitū. Exq; ītel
ligitur quanto studiosius armorū arte tractandus sit semp exercitus. cum ei laboris ꝯ
suetudo et in castris sanitatem. et in ꝯflictu possit pstare victoriā. Si autūnali estuo
q; tempore diutius in ēdem locis militū multitudo ꝯsistat. Ex ꝯtagione aquarū et odo
ris ipsius feditate uitari haustibus et aere corrupto pnitiosissimos nascatē morbus. qui
prohiberi nō poē aliter nisi frequenti mutatiōe castrorū :-

Ordo postulat ut de comeatu pabulo frumentiq; dicatē. Sepiusq; enī penuria q̄
pugna ꝯsumit exercitū. et ferro seuior fames est. Deniq; reliquis cāibus poē in
tempore subueniri pabulatio et annona. in necessitate remedium non hītē nisi
ante ꝯdantē. In omni expeditione unū est et maximum ꝯsilium. ut ibi sufficiat victus. hostes
frangat īopia. Ante ig̃ quam īcohoētē bellum de copiis expensisq; solers debet ēē tractatus.
ut pabula frumētum. ceteraq; annonarie spēs quas a prouincialibus ꝯsuetudo deposcat. matur̄
exigimē. et īopportunis ad rem gerendā ac munitissimis locis amplior semp modus q̄ suffiē
aggregetur. Quod si tributa deficiunt. pro rogato auro ꝯpanda sunt omnia. Neq; eī diu
carum seruarum possessio est. nisi armorū defensione seruetē :-

Frequenter enim necessitas geminatē.
et obsidio sepe fit longior quam putasis. Cum adusariī etiam ipi esurientes circū
sidere non desinant. quos fame sperant ēē uicendos. Preterea quecquam īpeore
ul'quamq; fruge uinoq; hostis inferens bellum aduersū sui potest occupare. non solum p
admotis p edita possessoribus si etiam coactis sunt p electos pscutores ad castella idonea et i
armatorū fmata psidis ul' ad turrissimas conferendum est ciuitates. urgendi q; prouinciales.
ut aū irruptionem seq; et sua menibus condāt. Repatio etiam murorū tormentorūq; omniū
ante curanda est. Nam si semel hostes puenerīt occupatos. metu uniūsa turbantē. et q̄ ex
aliis urbibus petenda sunt. inclusis itineribus denegantē. Sz fidel aureorū custodia. et erogā
tio moderata ꝯsueuit sufficere pro copia. maē si abinuicem procaritē. Ceterum seu pūmonia
est tū seruare cum deficat. In expeditionibus arduus peripitū magis militū quā p dignitates
ab antiquis pbebantē annone. ita ut post necessitatem eisdem redderetē. A. B. p Hyeme lignorum
et pabuli estate aquarum uitanda est difficultas. Frumenti uero et aceti ul'uini nec non
etiam salis omni tempore necessitas declinanda. ita ut urbes atq; castella ab his militibus qui i
minus prompti inueniūtē in arte armis. sagittis. fustibal'. fundis. etiam et saxis bonagris. ba
listisq; defendantē. Precipue quoq; uetētē ne adusariorū dolo atq; p uiris decapiatē p uin
cialium īcauta simplicitas. Frequentius enim comitiorū pacisq; simulatio credul q̄ arma i
nocuerunt. qua rōne fimē collecti patiantur hostes. dispersis uō crebris supuenientibus facile
uincuntur :-

Interdum mouet tumultum. tum ex diusis locis collectis exercitus. et cū pugnare
nolit uasa se simulat. cur nō ducitē ad bellum. q̄ hi papue fiaunt qui īsedibus
otiose delicateq; uixerē. Nam aspritate insoliti laboris offensi. quam īexpediione
necesse est sustinere. Preterea metuentes prelium qui armorū exercitia declinantē. adeō mōi
precipitantē audatiam. Cui uulneri multiplex mediana ꝯsueuit opponi. dum adhuc se
perniti sunt. et īsedibus suis tribunorū ul' uicariorū nec non etiam primipilū in omē disciplī
nam artissima districtate teneantur. Nichilq; aliud nisi deuotionē moderatiōē custodiant.

¶ proinde ad finem non sit
oprusa fuerint :-

¶ Vt de castris peteri et affirmij
ī ylerda.

campi cursionem uti ipi appellant inspectionemq; armor cotidie faciant. Null' comeatib; uacent ad
nomen ad signa obseruare non desinant. Ad sagittas iaciendas ad missilia dirigenda ad iactandos la
pides ul' funda ul' manu ad armature gestum aduocates iactandos pro similitudine gladior punctim
et simq; feriendo. multo die usq; ad sudores sunt frequentissime retinendi. Cursu etiam et saltu
ad transmittendas fossas nichomin' imbuendi. seu mare fluui' uianus est sedibus. estuo tpr
ad natandum cogendi sunt omnes. Preterea siluam cedere. uiei pdumos et abrupta facere. mat'ia
dedolare. aprire fossam. occupare aliquem locum. et ne a contubernalib; detrudant'. scutis iuuce obuia
tibus imiti. Ita exercitati et eruditi in sedibus milites romani. siue illi legionarij siue auxiliares
siue equites fuerint cum ad expeditiones ex diuersis euenerint locis. emulatione uirtutis plium
magis necesse habeant optare quam otiu'. Nemo cogitat de tumultu. qui fiduciam de arte ul' uiri
bus gerit. Cui autem deest e' attentus in omnibus legionibus siue auxiliis ul' uexillationib; atri
bunis uicariis primapibusq; siqui turbulenti ul' sediciosi q; sunt milites. non pro iudicia suggerere tu.
si procerum ueritate cognoscit. Eosq; prudentiori consilio segregandos a castris ad agendum aliquid q
ipsis prope uideat' optabile aut ad castella urbesq; de puter' muniendas atq; seruandas. tanta sb
tilitate ut cum abiaunt' uideantur electi. Nusquam. N. ad otiumatam pari consensu multitudo prorup.
si uicatae' pauci. qui uicior scelerum q; impunitate spant peccare cum plimis. Qp si ferri media
nam necessitas extrema persuasit. melius est more maior in actores criminu' uindicari. ut ad omnes t
metus. ad paucos pena pueniat. Laudabiliores tri duces sunt quor exercitum ad modestia labor ruz
sus instituit quia illi quor milites ad obedientiam supplicior formido compellit:-

Multa quidem sunt discenda atq; obseruanda pugnantibus. Siquidem nulla sit negligentie
uenia. ubi de salute certat' si inter ceteraa nichil magis ad uictoriam proficit. quam monitis ob
temperare signor. Nam cum uoce sola inter plior tumultus rei multitudo non possit. et ei pro
necessitate rerum plura exprimenda atq; facienda sint. Antiquus omniu gentium usus inuenit. qm
q solus dux utile iudicasset p signa. totus agnoscere et sequere' exercitus. Ita igitur constat esse
gnia signor. uocalia. seminocalia. muta. Quorum uocalia et seminocalia capiunt' auribus. muta
uero referunt' ad oculos. Uocalia dicunt' que uoce humana pronuntiant'. sicut in uigiliis et in prelio
pro signo dr' ut puta uictoria. palma uirtus. deus nobiscum. triumphus in pris. et alia qaiq; uolue
rit dare is qui in exercitu hr' maxima potestatem. Sciendum tri est ista uocalia cotidie tere' uariari
ne excusu signi uariam hostes agnoscant. et exploratores inter nos uersent' i pune. Seminocalia
sunt p tubam aut p cornua. aut buccinam dant'. Tuba que directa est appliat'. Buccina qi se
met circo circulo flectit'. Cornu q ex suis agistibus argento nexu tempato arte spiraq; cinentis
flatus emittit auditum. Nam in dubitatis p hi sonis agnoscit exercitus utrum stare ul' p gredi.
an retro regredi oporteat. utrum longe psequi fugientes. an receptui canere. Muta signa sunt aquile
dracones uexilla flamule tuffepin. Quocumq; eni hoc ferri iusserit ductor eo necesse e signu
um suum comitantes milites pgant. Sunt et alia multa signa que dux belli i equis aut
indumentis et in ipis armis ut dignoscat' hostis papit custodiri. Preterea manu aliquid ul' fla
gello more barbarico. ul' certe mutata ueste qua utit' sigat. Que omnia in sedibus itineribus. in
exercitatione castrensi uniusi milites et sequi et intelligere assuescant. Continuus. n. usus necessari
uidr. i pace eius rei. que i pli offusione seruanda sit. Item mutu et comune signu est. quoci
ens profiscente turba exercitu pulus ad similitudine nubium surgit. hostiumq; prodit aduen
tum. Similit si diuise sunt copie hostiles turme p noctem flamis. p die fumo significat socios.
q aliter non pot' nutiari. Aliqui i castellor aut urbium turribus appendunt tentor qbz aliqui
erectis. aliqui tepoiis. iudicant q geruntur:-

Qui rem militarem studiosius didicerunt. asserunt plia in itineribus qp i ipa arte

Q notu p pdictor

Q peccat' amultis i bltum est

Ve fcat cesar deiecto apud ylerdam petreio

Q est antiqui oi gentu i uenerunt usum:-

periala

picula solere ꝗtingere. Nam in ꝗflictu armati sunt omnes. et hostem cominus uident. et ad pugnan
dum animo uenium p̄parati in itinere minus armatus minusq; attentus est miles et supiuentus im
peri uel fraude repente turbat̄. Ad omni cura omniq; diligentia prouidere dux debet. ne profiscens
paciatur incursum. uel fraude ac sine damno repellat illatum. p̄mum itinera omnium regionū iq̄b;
bellum geri pleniſſime debet hic p̄scriptis. Ita ut locorum int̄ualla non solū passuum nūo sz etiam
uiarum qualitates pdiscat ꝗpendia. diuerticula. montes flumina ad fidem descriptam ꝗsideret. usq;
adeo ut sollerciores duces itinaria prouinciarū in quibus necessitas geri non tū amotata. sz etiam
picta huisse fizmet̄ ut nō solum ꝗsilio mentis uerum aspectu oculorū uiam pfecturis eligeret ad
hoc a prudentioribus et honoratis ac locorum gnaris sepatim debet uniusq; pquirere et ueritatem
colligere ꝑ plibus. preterea sub pciulo eligendarū uiarum duces idoneos sciencesq; p̄ipere eosq; ci
stodie manipare. addita pene ostentatione uel premij. Erunt enim utiles cum intelligent nefu
giendi sibi copia supeē et fidei premium. ac pfidie parata supplicia prouidendum quoq; ut sa
pientes exercitatq; queant̄. ne duorum autem trium error discrimen parat uniusq;. Interdū aut̄
ꝗpita simplicitas rusticitas pla promittet. et credet se sare que nesat. Sz cautele caput est ut adq̄
loca uel quibus itineribus sit profecturis exercitus ignorē. Tutissimū namq; ꝗ expeditionib; cre
ditur facienda nesciē. Obhuiceres minotauri signum ꝗ legionib; huerunt ut quēadmodū ille ꝗ
timo secretissimo labinto abditus phibet̄. ita duci ꝗsilium semp eet occultum. Securum it̄ agitur
q̄ agendum hostes minime suspicant̄. Verum quia exploratores altrinsecus missi profectionē su
spitionibus uel oculis deprehendunt. et interdum transfuge proditoresq; non desinit. quē admo
dum occurri ꝗgruentib; ꝗdeat intimet̄. Dux cum agmine exercitus profecturus fidelissimos argu
tissimosq; cum equis probatissimis mittat. qui loca p q̄ iter faciendum est ꝗ progressu et a ꝗgo
dextra leuaq; plustrent. ne aliquas aduersarij moliantur insidias. Cuius autē opant̄ exploito
res noctibus. quam diebus. Nam quodam mō ipē sui proditor inuenit̄. cuius speculator fuerit
ab aduersariis ꝗprehensus. Primi ergo equites iter arripiant. inde pedites ꝗpedimēta. signarij ca
lones uehiculaq; ꝗ medio collocent̄. ut ita expedita pe peditum et equitū ꝗsequant̄. Nā ambu
lantibus interdū quidem a fronte sz frequenter a tergo supiuentis infert̄. a latenibus quoq; pari
armatorū manu ꝗpedimenta claudenda sunt. Nam ꝗsidiatores ꝗ alio loco ꝗpulsant tū ꝗfusos fug
ntes in cursa. Illud tū precipue obseruandum est. ut ea pe ad quam hostis uenturus credit̄ oppoꝗ
tis lectissimis q; equitibus et leui armatura. nec non etiam peditib; sagittariis munit̄. Quod
si undiq; circū fundunt̄ mimia. undiq; debent preparata eē subsidia. Nemo repentinus tumult̄
amplius noceat ante cōmonendi sunt milites sunt milites ū pati animo. ut arma in manibus
habeant. In necessitate subita que cōtrent. prouisa nō solent eē formidini. Antiqui diligentissime
precauebant ne a calonibus interdum uulnerati. interdum timentib; et signarijs clamore peue
fictis. pugnantes milites turbarent̄. Ne dispersi longius. aut ꝗglobati amplius quā expedit im
pedirent suos. hostibusq; prodessent. et ō ad exemplum militum etiam impedimenta sub quib; dam
signis ordinanda duxerunt. Demq; exipis calonibus quos galiasias uocant idoneos ac pitos usu le
gebant. quos non amplius quam. cc. signarijs puerisq; p̄ficerent. hisq; uexilla dabant ut
sarent ad qua signa deberent impedimenta colligere. si propugnantes ab impedimentis laxamēto
aliquo diuidunt̄. ne ꝗstipati ledant̄ ꝗ plio ambulante exercitu ut locorū uarietas ꝗ uenerit. ita
defensiois ō uariatur. Nam ꝗ campis patentibus equites magis solent ꝗpugnare quam pedites.
at uero in locis siluestribus uel montuosis siue palustribus pedestres magis formidande sūt co
pie. Illud quoq; uitandum. ne p negligentiam alijs festinantib;. alijs tardius intercedentibus interrupatur ates. aut certe tenuetur. Continuo enim hostes interplicati pruadūt.
Preponendi ergo sunt exercitatissimi campi doctores uicarij uel tribuni. qui alacriores re

nota ꝑ minotauro

ordo exercitus aditer.

leue armatura uocat funditores sagittarios et uiculatores.

al' ne necessitate subita fiant̄ prouisa nō solent eē formidini.

tardent. et pigrius incedentes accelerare ꝓpellant. Nam qui multũ precesserit supuentu fcõ
non tam redire quam fugere cupiunt. Qui uõ extremi sunt desecti a suis. in hostiũ et pro
pria desperatione supant̃. Sciendum etiam ꝙ adusam ĩ his locis que sibi oportuna eẽ ĩtel
ligunt subsessas occultius insidias collocant. ut apto marte impetũ faciunt. si ne secreta no
ceant duces pstat industria q̃ omnia prius ꝓuenit explorare. Deprehensa uero subsessa sicr
cumueniat̃ utilitez. plus periculi sustinet quam parabat inferre. Apta autem uis si ꝑpetuz
in montibz altiora loca ꝑmissis sunt subsidiis occupanda ut hostis cum aduenerit repriat̃ ĩfe
rior. nec audeat obuiare ẽtẽ a fronte. quam sup caput suum ẽnat armatos. Quod si angustie
sunt uie si tũ tute. melius est ꝑdere cum scutis ac dolatoriis milites et cũ dolatoribz uias
aperire. quam ĩ optimo itinere periculũ sustinẽ. Preterea nosce deberem? hostiũ ꝓsuetudiẽz
utrum nocte an incipiente die. an hora refiacendi lapsis supueniẽ ꝓsueũt. et id uitare ꝙ
illos facturos putam? ex more. Iam uo utrũ pedibus an equitibz. utrũ funditoribus utrũ cõta
tis. an sagittariis amplius ualeant. utrum nuo hoũm an armorum munimẽ ꝑcellant. sate nos
ꝓuenit. et ordinare ꝙ nobis utile. ut̃ docet̃ adusum. Tractare quoqz ꝑ diem an ꝑ noctẽ uter
expediat inchoari. Quanta locorum int̃ualla sint ad q̃ cupimus propare. ne estate aque
penuria obsit euntibus. ne hyeme difficiles aut inuie occurrũt paludes. et maioresqz cõrẽtes
ĩpedito itinere euaniuniat̃ exercitus. postquam ad destinata peueniat̃. Nõ nra comoditas est
sapienter ista uitare. ita si adusariꝰ ĩpitia ut̃ dꝰ dissimilitudo occasiõm nobis dederit. nõ oporte
et omitti. si exploratores solliate proditores. ac trãsfugas inuitare ut quid hostis molliat̃ ĩpre
senti ut̃ futuz possim? agnoscẽ. paratisqz eqtibz. ac leui armatura ambulantes coẽdẽ. ut̃ pabula
uictumqz querentes ĩprouiso ꝓuie decipere.

In transitu fluuiorꝫ ꝗnus molestia negligentibz frequent̃ emgit. Nam si aqua uiolentior
fuit aut alueus latior ĩpedimenta pueros. et ipos interdum ignauiores solet mgẽ bellato
res. Ergo exploratio uado. due acies equitum electis alibus ordinant̃ int̃ uallis ꝓpetẽtibz
separ. ut ꝑ medium pedites et impedimenta transeant. Nam acies superior aquarꝫ ĩpetum
frangit. inferior qui rupti sbmisiqz fuerint colligit. atqz trãspoit̃. Et cum altior fluctus nec pe
ditem nec equitẽ patiẽ. si ꝑ plana decurrit ductis multipharia spgitur fossis diuisusqz facile i
transitur. Nauigio ueõ amnes astis fixis ac suppositis tabulatis puij fuit. ut̃ certe naues tumul
tuario opere colligatis ĩ manibus cupis additisqz trabibus transitum prebent. Expediti ũ eqtes
fasces de cannis aridis ut̃ ulua facere ꝓsueuerũt. sup quos loricas et arma ne uident̃ ĩponũt. ip
si equiqz natando transeunt. colligansqz secum fasces ptrahunt soais. si cõmodꝰ reptum est.
ut monoxillos. hoc est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus scafas excauatas pro genere i
ligni et sbtilitate leuissima carpentis sẽ poteet exat̃. tabulatis pant̃ et clauis ferreis ꝑpara
tis. itaqz absqz mora constructis pons et funibz qui ꝑpterea hnd̃i sunt uectis lapidei arcais
soliditatẽ prestet in tempore. Si instantes adusarij ad transitus fluminũ insidias ut̃ supuentis i
facere ꝓsueuerũt. ob quam necessitatẽ mutaqz ripa collocant̃ armata presidia. ne alueo inter
ueniente diuisi oppimant̃ ab hostibz. Cautius tũ est sudes ex utraqz pte pfigere ac sine de
trimento si qua uis illata fuerit sustinere. Quod si pons non tũ ad transitũ si etiam ad recursum et
cõmeatis necessarius fuit. tẽ in utroqz capite pensis latioribus fossis aggereqz cõstructo defen
sores milites debet accipere. a quibus tam diu teneat̃ q̃ diu locoꝫ necessitas expostulat.

Consequens uidet̃ itineris obseruatio descripta ad castroꝫ in quibz manendũ est
uenire rom̃. Non enim belli ad statiuã ut̃ ad mansionẽ ciuitas murata occurrit sp.
et incautum est. plenũqz discriminis exercitum passim sine aliqua munitio ꝓsi
tere. Cum militibus ad capiendũ cibum occupatis ad munia faciendi dispsis facile nectit̃

pueros uocat filios nobilium qui in exercitu fuerunt causa discendi.

cupis dicit̃ rotundum ciuitatem.

insidie. postremo noctis obscuritas, necessitas soni, pascentium equorum dispersio occasiones supuenientibus prestat. ¶ In metandis castris non sufficiat locum bonum eligere. nisi talis sit ut alter eo non possit melior inueniri. Ne inutiliter premissus a nobis et ab aduersariis occupatus. apparet incommodum. ¶ Cauendum quoque ne per estatem, aut morbosa in proximo. aut salubris aqua sit longius. hieme ne pabulatio desit, aut copia lignorum. Ne subitis tempestatibus campus in quo manendum esse solet inundari. ¶ Ne in abruptis aut densis et arduis sedentibus aduersariis difficilis postea egressus. ne superioribus ex locis missa ab hostibus in eum tela pueniant. Quibus cauete studiosequeprouisis pro necessitate loca quadrata uel rotunda. uel trigona. uel oblonga castra constituies. nec utilitati preiudicat forma. Tri planorum credunt. quibus ultra latitudis spatium tria per longitudini addit. Ita namque a agri mensoribus podismum mensure coligi oportet ut ad quantitatem geometrie exactus ratio. Nam oppugnatores angustia gestipant. et ultra quam genit latiora diffundunt. ¶ Ceteris aut modis differunt castra munire posse. ¶ primum in uniuus noctis transitu et itineris occupationem leuiore cum sub lati cespites ordinantur et aggere faciunt supra quam munitores uallum hinc sudes uel tribuli lignei per ordinem dignuntur. Cespes autem circiadit feramentis. qui herbarum radicibus gynet tirum. sit alter semissem latus pedem. longus pedes semis. ¶ Quod si terra solutior fuerit ut ad sublitudinem latus cespes non possit absadi. tunc opere tumultuario fossa producatur. lata pedes .v. alta tres. cuius intrinsecus ager exsat ut sine metu securus requiescat exercitus. ¶ Statiua aut castra estate hieme hoste uicino maiore cura ac labore firmantur. Nam singule centurie diuidentibus campi mensoribus et primipilis accipiunt pedaturas et sartis uel sarmentis suis in orbem circa prima signa disponunt. cuncti fossorio gladio fossam aperiunt latam aut. ix. aut. xi. aut. xiii pedibus. uel si maior aduersarios uis metuitur pedibus. x. a. vii. Imparem enim numerum observari moris est. ¶ Cum sepibus ductis et in terpositis stipitibus ramisque arborum. ne terra facile dilabatur aggere eigitur super quem ad similitudinem murum et pinnae et propugnacula ponunt. opus uero centuriones. x. pedes metiuntur. ne quis minus foderet aut erraret alicui signaua et tribuni circuiunt. nec ante discedunt quam fuerint uniuersa perfecta. ne tui aliquis supuenientibus fiat. omnes equites et pedites quie non operatur priuilegio dignitatis ante fossam in proiecti armati consistit et in gruetes repellit inimicos. ¶ Prima igitur signa loci sui intra castra ponunt. quia nihil est uenabilius corum maiestate militibus. diu pretorium eiusque comitibus preparant. ac tribunis tabernacula collocant. quibus per contiberniales deputatos ad munia. aqua. ligna. et pabula administrant. ¶ Tunc pro gradu legionis et auxilis equitibus et peditibus loca in quibus papiliones tendant deputant in castris. ac de singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites qui excubitum noctibus faciunt eligunt. et quia impossibile uidebatur per totam noctem in speculis uigilantes singulos per manere. ideo uigiles ad clepsidram sunt diuise uigilie. ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit uigilare. ¶ Satiuiane autem omnes uigilie committunt. et finitis horis matutinis reuocant. Idoneos tamen tribuni et probatissimos eligunt. qui circuiant uigilias et reuertent siquas hoc inmiscuit culpa. quos circuitores appellabant. ac nunc militie factus est gradus. et circitores uocant. Sciendum est tui equites extra uallum nocturnas excubias facere debere. ¶ Per diem aut castris positis alii mane alii meridie alii post meridiem, propter fatigationem hominum equorumque angustias faciunt. Inter papua conuenit ducem prouidere. siu in castris. siue in ciuitate existat ut alium pascua succedo frumenti. ceterum quoque speciem. aquatio lignatio pabulatio secum ab hostium reddat securum. ¶ Quod aliter non potest euenire nisi per loca idonea quam nostrorum ambulat comeatus presidia disponant. siu ille ciuitates sint siue castella murata. ¶ Quodsi non reperiuntur antiqua munitio oportuit loca circumdata maioribus fossis tumultuaria castella firmantur. Nam a castris diminutiuo uocabulo sunt nuncupata castella. Inter quam in agris aliquanti pedites equitesque tegentes tutum iter comeantibus prestant. difficile eis

uel mutum .i. diu
p uenimina.

.i. mensuras uel
pedes .uel pedetes.

.i. munia

hostis adea loca audet accedere in quibus et afuntur et aterigo nonnu aduersarios commoran :-

Quis quis hos artis belliae comentarios ex probatissimis autoribus breuiatos legere dignabitur. quam primum rem belli depugnandique capit audire praecepta. si conflictus publicus duarum aut tum hominum extremme diffinitur. post quam partis eius que superata fuerit spes omnes intendunt. Ideo omnia ante cogitanda sunt. ante temptanda. ante facienda sunt. quam adultimum ueniatur abruptum. Soli ciues non apto marte plurimum in quo est certamen periculum. si ex occulto semper attemptant. ut in tegis suis quantum possunt hostes intimant. In qua parte quam necessaria ad modum sunt ab antiquis repta prescriba praecipua ars et utilitas duci est. ut adhibitis eximuiso exercitu scientibus belli et sapientibus uiris de suis et hostium copiis sepius tractet. oisque que plurimum nocet adulatione sumota. utrum maiorem uim uirorum pugnatorum ipse an hostes habant. utrum ipsius an aduersariorum homines magis armati sint et munit. qui magis exercitati qui sint in necessitatibus fortiores. Querendus est etiam utrum pars equites. utrum pars habeat meliores. Faciendum est quoque in peditibus maxime consistere robur exercitus. et inter ipsos equites et qui cotratis et qui sagittariis antecedant qui plures loricas induant. quis uiliores equos adduxerit. Postremo loca ipsa in quibus pugnandum est utrum inimicis an nobis uideantur ac comoda. Nam si equitum gaudemus omnipotentes debemus optare. peditibus loca eligere angusta debemus. fossis paludibus uel arboribus impedita et aliquotiens montuosa. Cui magis uictus et abundet quam desit. Nam fames ut dicitur intestinis pugnat. et uincat sepius sine ferro. Maxime autem tractandum est utrum expediat necessitate protrahi. an celeri dimicari. Interdum ei spectat aduersarius eum expeditorem finem posse. et si delatum fuerit in longum aut penuria exercitus maceratur. aut desiderio suorum reuocatur ad propria. aut nihil magnum faciens per despectum abire opellitur. Tunc fracti labore ac tedio plurimi deserunt aliquanti procedunt. aliquanti se tradunt. quia adusis rebus minor fides est. ut nudari incipit qui copiosius aduenerunt. Ad rem pertinet quales ipse aduersarius uel eius comites optimates que sint nosse utrum temerarii an cauti audaces. ac timidi. sciencies artem belliam. an exercitii. ant temere pugnantes. Que gentes cum his fortes. que ue ignaue sint. Utrum auxilia eius fidei. quaque sint nostrum. quos atque alius copie. quos habeat nostri exercitus. que per sibi magis victoria repromittit. Eius modi. Nam cogitationibus uirtus augetur. aut frangitur. desperantibus autem crescit audacia ad hortatione ducis et si nil ipse timere uideatur. Crescit animus si ex insidiis uel occasione aliquid fortiter fecerit. si hostibus aduersis res cepit euenire. si uel in firmiores aut minus armatos eximinias potuerit superare. Cauendum. Nam est ne dubitante formidantesque exercitui ad pugnam publicam aliquam producatur. Interest utrum tirones annueteres milites. beleres. Utrum ante breue tempus in expeditionibus fuerint an annos aliquos in pace duraueriint. Nam pro tironibus accipiendi sunt qui pugnare longo tempore desierunt. Si cum legiones auxilia uel equites ex diuisis aduenerunt locis. dux optimus separatim singulos milites tribunos electos quos satis industria ad omnia genera exercere debet ac monum. et post in unum colectos qui depugnaturos officium publicum exercebit ipse sepius temptabit qui quid artis possit habere. quam ad modum sibi sentiant utrum ad tubarum monita ad signorum iudicia. ad precepta uel uentum suum diligenter obtemperet. Si enim in aliquo exercentur atque docentur. quam diu possint esse perfecti. Siuero in campi cursione. in sagittando in iaculando in ordinanda acie. ad plenum fuerint eruditi. nec sic quidem temere. si occasione capta ad publicam deducendi sunt pugnam. si ante multo tempore ipsi minoribus pueris sunt imbuendi. Dux itaque uigilans atque prudens et sobrius tiquam de ciuili cum inter partes iudicantur. adhibito consilio de suis et aduersarii copiis iudicet. si multis rebus superior inuenitur. opportunum sibi non differat initia conflictum. Si uero intelliget aduersarium superiorem crimen publicum uitet. Nam paucies uero et inferiores uiribus sub bonis ducibus superuenti et insidias facientes sub bonis ducibus reportauerunt sepe victoriam :-

Omnes artes omniaq; opera cotidiano usu et usqi exercitatione proficiunt. q si in paruis uerum est. quanto magis decet in maximis custodiri. quis aut dubitat artem belliam rebus omnibus ee potiorem p quam libertas retinet. et dignitas propagat propugnantiu. prouincie obtinet ipsum. hanc odam relictis omnibus doctrinis lacedemonij et postea colluere romani. hanc solam hodie quoq; barbari putant ee seruandam. ceteri omnia autem in hac arte consistere. aut p hanc assequi se posse confidunt. hec dimicatoribus e necessaria. p quam uitam retineant. et victoriam consequant. Dux g cui tante potestatis insigna tribuitur. cuius fidei atq; utilitati possessorum fortune. tutela urbium. salus militu. r. p. traditur gloria non tm pro uniuso exercitu. sz etiam pro singulis ostibnabz debet ee solicitus. Siquid. n. ad usi ipsis euenirat i bello. et ipsius culpa et publica uidet iniuria. si tirones u'dum armis dsuetu exercitum duc singulaz legionu. siue auxilioz. nec non q uexillationu. uires aios osuetudinem diligent exploret. Sciat etiam si pot fieri nosatu. quis comes. quis tribunus. quis domestricus. quis ostubnalis quantu possit i bello. auctoritate seuezitateq; maxima sumat. omnes culpas militares legibus iudicet. Nulli errantiu credat ignoscere. induisis loas ex diuisis occasionibus omnium expimenta capiat. Sic ut oportet ita curatis cum dispsi ad pdandu secum ob i errant hostes. tunc probatos equites siue pedites cum tironibus aut i ferioribz mittat. ut i ex occasione fusis inimicis et illis pina et reliquis crescat audacia. ad transitus fluuioz. ad p capitia montium. ad siluazum angustias. ad paludum uiaz aut difficultates supuentis nullo sciente disponat. atq; itez suum ita temperet. ut cibum capientes aut dormientes aut uiaentes certe securos in hiemes disculios districtis equis. nichil suspicantes ipe paratis inuadat. Quatenus in huius modi examinibus sui fiduciam colligent. Nam qui ante longum tempus. aut omnino numquam uiderint homines uulnerari u'occidi. cum primu asperexit porrescit. et pauor ofusi de fuga mag q de oflictu incipiunt cogitare. Preterea si exciuiant ad usu longo itinere fatigatos aggredat. et ultimos u'certe uispatos supueniat. eos etiam qui longe a suis aut pabuli aut pdegia comorant sibito occupet cum telectis. Illa enim ante temptanda sunt q si male cesserit minoccant. si bu plurimu prosint. Int hostes discordiarum serere cuius sapientis est duaq. Nulla enim quamuis sit minima natio cito pot abadusari p delezu. nisi propriis simultatibz se ipsa i ostumpserit. nam cuule odium ad minuioz pnitet pcepe est. ad utilitate sue defensionis i conuiu. Bonum illud est in h opere pdicend. ut nemo desperet fieri posse. que facta sunt. dicit aliquis mlta anni sunt. quibus nullis fossis aggere uallo; massiuum circundat exercitum. Respondebit. si i fuisset cautella ista. nichil noctuni aut diurni supuentis hostium nocere potuisset p se imitantes romanos ductis fossis castra ostituit et qua arenosa sunt pp omia. sacco quos i anes portauerant. expuluezulenta q offoditur terra oplent. eoz q; cumulo aggere fatiunt oms. barbari carris suis in orbe oneris ad similitudine castroz secis asupuentibz exigunt noctes. bem ne discere nequeamus que a nobis alij didicerunt. h ex usu libris q antea seruabant. si omissa diu nemo quesiuit. qz ingentibus pacis officis procul aberat necessitas belli. si ne i possibille uideatur armoz disaplinam cuius usus interiit. reparari posse docem exeplis. Apud ueteres res militaris i obliuion sepius cecidit. si prius alibis reperta est. postea diuina auctoritate firmata Scipio africanus sub alis impibz vspanienses exercitus frequenter uictos accepit. Hos disaplie regula custodita omni opere fossiq; faciendis ita diligent exercuit. ut diceret fodientes luto inquinari deberi. qui madere hostium sanguine noluissent. Cum ipe denique numantinos capta ciuitate sic coercuit ut nullus euaderet. P. Metellus in affrica albino impante sbiugatum i accepit exercitum. quem ita emendauit ueteribus institutis ut postea eos a quibus sbiugum missi fuerant superarent. Cimbri sapionis et malei legiones inter gallias debellarunt quazu reli

nota laude rei bellice magnis

al' impatoze

i disaplina maiorum:

quias cum gauis maiu susceperisset: ita eruditur scia et arte pugnandi: ut i nuabile multitudi
nem nõ solum cambrõr sz etiam teutonũ et ambronũ publico marte delẽt. fatalius est autem
ad uitutem milites nouos imbuere. quam reuocare ptitos:-

i. burgondionum.

PRemissis leuioribus artibus belli ad publica oflictus incertum et ad fatalem diem
racionibus ac ppz võ disapline militaris in uitat. Nam i euentu apti martis uic
torie plenitudo ofistit. ꝗ tpz tanto magis duces debent ẽ solicit. quanto maior
spatiu diligentibus gla et maius periculũ committit ignauis. In quo momẽto prime usus pugnandi
doctrina ofiluiqz dnat. peteribus scis mos fuit pãw abo curatos milites ad ctam educẽ ut au
datiores sumptu esce redderet. et longiore oflictu non fatigarẽt inedia. Preterea obseruandum
est pũtibus hostibus: siue ex castris siue ex ciuitate producas ad pliu: ne p angusta portas
pricilati procedit exercatus acollectis. et paratis debilitet inimicas. Idcoqz prouidendũ est. ut
ut ante omnes milites eggrediant portas et aiem constituant quam hostes aduenia. Quod
sz int ciuitate manentibz impatusqz aduenit. aut differt egssus: aut certe dissimulet. ut
cum adusarij insultare ceperint: hic quos non putant exituros cum ad pdam ad redeundum
quirant sũ: cum ordines soluerint: tẽ illis stipũtibus lectissimi quoqz erumpant et cõfligg
rediant ignaros. Obseruatur autem ne longo spatio tigent milites. Ne ul' lassos post cursum
equos ad publicã pliu cogas. Multũ uirtus labore itineris pugnatiuis amittit. quid faciet
qui ad aiem anellus aduenta. Si ueteres declinarũt et superiores ul' nrã etate cũ romani
duces p impitiam nõ commissent: nequid amplius dicam exatus pdidẽ. Impar. N. odiao ẽ las
sum cum regeo sudãte cũ alacẽ curẽte ẽ eo qui sbire oflictũ:-

IPsa die qua certatum sunt milites quid sentiant diligent explora. Nam fiducia ul'
formido. exultu ubis. in cssu et motibz cernit. Ne ofidas satis. si tiro pliu capit. In
exptis. N. duas ẽ pugna. Et noueris te oportere differe si exatis bellatores metuũt
dimicare. Monitis autem et ad hortatiõ duas exeratu uirtus ac cresat. et animus pap
ue si futuru certaminis talem accepit rõm: quasi sint facile pricula. Tunc inimicoz igna
uia ul' error ostendendus est: ul' si añ a nobis a supati sint comemorand. Dicenda etiã qbus
militum meritis in odium adusariorũ ira et indignatiõ moueant. Qd pene omniũ hoiũ
h nãliter euenit ut trepident. cum ad oflictum hostium ueneriut. Sine dubio aut firmiores
sunt: quorum mentes ipe ofundet aspectus. si hoc remedio formido lenit. si añ qꝫ dimicet frq
ntes exeratum tuum longis tuitoribz ordines: unde et uidere hostes et agnoscere ofuescãt. In
tredum audeant aliquid ex occasione. aut fugiant. aut intimant. Inimicoz mores adusario
zum animi et equos recogscãt. Nam q exusu sũt. nõ timẽt:-

BOnum ducem oportet nosse ipm locum i quo dimicandũ est. magnam pte uictorie
possidet. Elabora g ut consecutus uacat manũ primum auxiliũ capias ex loco.
qui tanto utilior iudicat: quanto superior fuit occupat. In subiectos. N. uehemẽti
tela descendũt et maiore i petu obtinẽtes pnt altior pellit. Qui adusus tnt loco cluio duplex
subit cum hoste et loco ctam. Sz illa distantia est q si de peditibus tuis victoria speris. cont
equites hostium loca aspera in equalia montuosa debes eligẽ. Si uero de equitibz tuis con
tra adusariorũ pedites victoriam queris sequi. debes eligere paulo quidẽ editiora loci. Sz
plana atqz patentia. neqz siluis neqz paludibus i pedita:-

ORdinatur aiem tua debet ante prospicere.
Solem puluerẽ uentum. Nam sol ante faciem eripit uisum. Ventus ofrarius tua
i flectit ac deprimit hostium adiuuat tela. puluis a fronte ogestus oculos implet.
et claudit. h momẽto eo quo acies ordinantur. q impitu uitare solent. Sz diu prouido caue

al' q' spectent se uicissim perpetuus:-

ꝗ nõ i bello cimbrici contra teutonũ uarronem:-

uum est in futurum ne post paululū ac cedente die noceat solis mutata gūsio. ne uentus adue
sus hora solita eo pugnante nascat. Ita g̃ ostituant̃ ordines. ut h̃ p̃ocipium nr̃m sint. et si pot
fuerit aduersariorum impleant faciem. Acies dū exercatus instructus / frons que aduersus hostē expectat
h̃ in pugna publica si sapient̃ disponit̃. plurimū iuuat. Si ĩpedite quamuis optimi bellatores
sint / mala ordinatione frangunt̃. Instructionis lex est. ut in primo exercitati et ueteres milites
collocent̃. quos antea principes uocabant. In secundo ordine iuuēdati cateiructis sagittarij et
optimi milites cum spiculis et lanceis ordinent̃ / quos prius astatos uocabant. Singuli autem
armati in directum terenos pedes inter se occupare solueuē. Hi ē in mille passibus. mille. dc̃. lxbj.
pedites ordinant̃ in longum. ut nec acies int̃ luceat. et spatiū sit arma tractandi int̃ ordīem
suū et ordinē atq̃ in latum sex pedes distare uoluerūt. ut hab̃ent pugnantes spatiū accedendi
atq̃ recedendi. Vehementius enim cum saltu uirtusq̃ tela mittunt̃. In his duobus ordinib̃
et etate maturi et usu ꝓfidentes et muniti etiam grauioribus armis collocant̃ hi ei aduersa
mur. nec cedere. nec sequi aliqū cogendi sunt. ne ordines turbent̃. si uenientes aduersarios
excipere et stando pugnando q̃ repellere q̃ fugare. Tertius ordo disponit̃ d̃ armaturis uelocis
simis. de sagittariis iuuenibus / de bonis iaculatoribus. quos antea ferrēratos nominabant. Quar
tus idem ordo ꝓstituit̃ / de saltatis expeditissimis de sagittariis iuniorib̃. de his qui alacriter
uenirint / ul̃ mātobarbul̃ quas plumbatas nominabant dimicant. qui dicebant̃ leuis armatū
Sciendum g̃ est stantibus duobus primis ordinibus. tertium et quartum ordinē ad prouocā
dum cum missilibus et sagittis primo loco semp exire. Quod si hostes ĩ fugā uertere potue
rint. ipi cum equitibus psequunt̃ Si uero ab hostibus pulsi fuerint. redeunt ad primā et se
cundam aciem. et in tertio ꝓ recipiūt se ad sua loca. Prima autem et secunda acies cum ab
his ad pelta et ad pilum ut d̃ uentum fuit. totū sustinet bellum. In iij̃ acie ponebant̃
interdum ballistae / et manubalistarij / fundibalatores. funditores / fundiballatores sunt
qui fustibalis lapides iaciunt. fustibalus est fustis longus pedib̃ iij̃. Cui p medium ligatur
funda tenuis. et utrīq̃ manu ĩpulsū prope ad instar onagri diuigit fara. funditores sūt
qui fundis utunt̃ lino ul̃ setis factis. has ei dicunt ee meliores. et torto arta caput brachio
diuigunt fara. quibus saxa deferant siue lapidibus manuiactis siue missilibus ĩ h̃ ordine
dimicabant / quos accessos tāquā iuniores et postea addito nominabant / Sextus ordo p omīs
affirmissimis et saltatis et omī grāe armor munitus bellatoribus tenebatur. quos antiqui
triarios apellabant. Hi ut requieti et integri acrius inuaderēt hostes. post ultimas acies
sedere solueuant. Si quid. N. primis ordinib̃ accidisset. d̃ eor uirib̃ repatois spes tota pēdebat.

Explanato qualiter debeant
acies instrui. nunc podismum mensuramq̃ ipius ordinationis exponā. In mil
le passibus campi una acies. dc̃. lxbj. suscipit pedites. propterea quia singli
pugnatores trinos occupant pedes. Quod si. bj. acies in mille passib̃ campi uoluis ordinā.
nouē milia nonaginta sex pedites sunt necessarij. Si autē in trinos ordines ultra hūc nūr
uoluis tendere. duo milia passuum ꝓpendes. Bz melius est plēs acies facere quam
milites expargere. Senos autem pedes atq̃ inter singulas acies in lato diximus int̃ pate
dedere. et ipi bellatores stantes singulos optinet pedes. Adeoq̃ si. bj. acies ordinaris
xl. duos pedes in latū ꝓ mille. x. milia hoīū tenebit et erit. Ad hanc rōnī siue
xx. milia / siue. xxx. milia peditum fuerint / iuxta mēsurā podissimi sine aliqua dubita
tione difficultatis poterit ordinari. nec dux fallit̃ cum sciat qui locis quantos ei
pre possit armatos. Denique si angustior locus sit. multitudini possit sufficē. iam ĩ dc̃
. ix. ul̃ amplius acies a suis euenit ordinari / ꝓ ag̃. N. expedit ꝓstū pugnet q̃ longius i

f. Quo sit acies

alta ē scutū rotundū
uel rotella.

separari a suis. Nam si inimicus huic aciei tentauerit cito ab aduersariis facta impressione prumpit et nul
lum postea pot ei remedium. Qui autem numeri in dextro cornu. qui in sinistro. qui in medio de
beant ordinari uel iuxta dignitates eorum seruant ex more uel certe pro qualitate hostium commutantur:-

Constructa acie peditum.

Equites ponunt in cornibus. ita ut loricati omnes et omni uncti sint peditibus. Sagit
tarii autem uel qui loricas non habent longius eiiagent. a cornibus namq; equitibus
peditum protegenda sunt latera et a uelocioribus atq; expeditibus hostium cornua sup fundã
da atq; turbanda. Scire autem dux debet contra quos pugnos. i. globos hostium quos equites
oportet ponere. Nam nesciens qua ocasione imo pene diuina alii ora alios dimicant melio
et qui fortiores uicerint. ab inferioribus sepe uincuntur. Q2 si equites impares fuerint more uetũ.
uelocissimi cum sagittis leuibus pedites ad h ipsum exercitati iisdem miscendi sunt. quos expeditos
uelites nominabant quo facto quamuis fortissimi equites hostium euenerint. tñ aduersũ mistum
agmen pares esse non possunt. Huius rei remedium omnes duces ueteres inuenerunt. ut assuescere face
rent iuuenes currentes eggie. et inter bonos equites singulos ex his pedites collocarent. cum le
uioribus sagittis gladiis atq; missilibus:-

i. cum agmen uelo citate pugnam inchoant.

Sed optima ro est. et adiuctorium plurimum offert. ut lectissimos de peditibus et equitibus
cum uicariis comitibus tribunisq; uacantibus habeat dux post aciem parratos alios cum
medium. ut si ubi hostis uehementer insistit. ne rupat acies subito prouolent. supple
ant loca. additiq; uirtute inimicorum audacia frangant. Hoc primi Lacedemonii inuenerunt imitati se
Carthaginenses. romani postea ubiq; seruauerunt. Hac dispositione nulla melior inuenit. Nam di
recta acies h solum agere debet si pot. ut hostem repellat. aut fundat. Si cuneus sit agendus
aut forinsec fr supflues post aciem hic debetis ut forticer faciatis si ducenda sit ita ut ex habunda
tibus ducatur. Nam si de loco suo ordinatum militem transferre ceperis. uinuisa turbabis. Si globos
hostium separat aut alam tuam aut partem aliquam urgere ceperint nisi supfluos habeas. quos
ad globum possis obtinere. siu pedites siue equites d acie tuis. dum alam tuis defendis. aliam
periculo suis denudab. Quod si bellatorum tibi copia non habundat. melius est tibi aciem habere
breuiorem. dum mo in subsidiis colloces plures. Nam circa medias partes campi expeditis bñ arma
tis debes hic lectissimos. de quibus cuneum facias. et statim aciem hostium rupas. Contra cornua
autem decentatis loricatisq; equitibus ad h desuetis et leui armatura peditum alas hostium circuen
dare te oportet. et a tergo semper urgere:-

Dux qui precipuam sustinet potestatem et inter equites et pedites in parte extra
stare solebat. hic enim locus est in quo tota acies gubnat. ex quo rectus est. lib'q; p
esse. Deo auxiente in utrosq; osistit ut et o filio regis et auctoritate tã equites quã pedi
tes ad pugnam possit hortari. hic de equitibus supnumeris in istis peditibus expeditis aduersariorum
sinistrum cornu q ei ipm stat circuire debet. et a tergo semper urgere. Sed dux in media acie
ponit peditum. qui eam sustentet et sint fortissimos pedites et bñ armatos supfluos secum
hic debet. ex quibus aut ipse cuneum faciat et aciem rumpat. aut si aduersarii cuneum i
fecerint. ipse forticer faciat ut cuneo possit illi occurrere. In sinistra parte exercitus dux esse i
debet satis bellicosus et prouidus. quia sinistra pr difficilior est et uelut manca in acie osistit
hic circa se bonos milites supnumerios et uelocissimos pedites secum hic debet. de quibus sini
strum cornu semp extendat ne circumueniat ab hostibus. clamor aut quem baritum uocant.
prius non debet attolli qui acies utraq; se uirit. Timidorum enim uel ignauorum est uocem
de longe. cum hostes magis timent. si cum tellore ictu clamoris horror accesserit. Semp aut
studere debes ut prius instituas aciem quã hostis. q2 ex arbitrio tuo pot fieri q tibi utile iu

sta pr in aliis testibus uacat.

dicas: cum nullus obsistit. deinde et tuis auges gfidentiam et aduersarios fiducia minuis. qz fortiores uidentur. quia fortiores uidentur qui prouocare non dubitant. Animia autem incipit formidare: qui uident et se acies ordinari. huic additur maximum comodum: qz tu instructa pariqz ordinantem et trepidum aduersarium occupas. ps. .n. uictoria in timiam turbare ante qm dimicas:

Cum in itineribus iam fatigatis in flumina tuis ciuitatis diuersis in paludibus occupatis in iugis montium laborantibus in campis expsis atqz securis in mansione tormientibus opportunum plium semp inferunt cum aliis negociis occupantur hostes priuis intimiatur. quam ppare se possint. Quod si cauti sint aduersarij. et insidiarum nulla sit copia: tu aduersum pnites. facentes. uidentes. equa ditione pugnat. Tu arz belli nonnunqz in hoc apto gfictu. quam occultis finitibus aduersarium eruditos. Cauendum ul maxime ne ab hac ala cornuqz sinistro quod sepius euenit aut et dextro: qz iam gtingat circumueniat tui a multitudine hostium. aut aliquantis glob. quos diuisedrungos. Quod si ottigerit unum remedium est. ut alam cornuqz replicet et rotundes quatenus conuisi tui socioz tergia defendant. Qz in angulo ipsius extremitatis fortissimos collocent. quia ibi impetus amplioz fieri gsueuit. Item aduersum cuneum hostium cum resistitur mosq. Cuneus dr multitudo peditum que uincta cum acie primo angustior. deinde latior procedit. et aduersariorum ordines rumpit. quia ap latiziz iunii locum tela mittunt. Quam rem milites nominant caput porcinum et quam ordinatio ponit. quam forficem uocant. Nam ex fortissimis militibus. in similitudine .v. littere ordo gponit: et illum cuneum exapit atqz ex utraqz pte gcludit. q facto aciem no pot rumpere. Item serra dr q abstrinuis curuata ante frontem opponit hostibus: ut turbata acies repet. Globus autem dr qa sua acie separatis uiago supuenitu inimicos. et quam altre ppiosior ul fortior immittat globus. Obseruandum quoqz ne sub tpr q iam committit pugna uelit ordines gmutare. aut de loco suo aliquos nuios ad alia transferre: Statim enim nascit tumultus atqz gfusio. quia in patis cotibatisqz fratiis hostis incubit:

De Expugnationum. .vij. sunt genera.

ul modi cum infesta ex utraqz pte signa offigunt. una de pugnato e fronte longa. quadro exercitu fiunt etiam nuc et prope semp solet prelium fieri. sed hanc genus de pugnationis piti armoz. non optimum iudicant. qz cum in prolixo campi spatio gtendi tur acies. nec equalis semp campus occurrit. et hat aliquid in medio ul sinus ul curuatum fit in eo loco acies frequenter irrumpit. Preterea simultitudine aduersarius accedit alatibz aut dextram aut sinistram alam circumueniat. in quo pcium magnum est. nisi supnumerios habeas qui procurrant hostesqz sustineant. hoc genus solus debet offigere qui et ples et fortes huius bellatores. Exiuncqz cornu hostium hostem circumueniat et qi insimum sui occidat exercitus. Secunda de pugnatio e publica qua plimis melior est in qua si paucos strenuos loco idoneo ordinaueris in similitudine hostium et uirtute turbaris tu poteris reportare uictoriam. Hi tal e modus cum iste acies ad cogitum uenitur. tunc tu sinistram alam tuam ad dextra aduersarij tui longius separabis. ne ul missilia ad eam ul sagitte pueniant. Dextram aut alam tuam sinistre ale illius iungis. et ibi primum in eua prelium. ita ut cum equitibz optimis et probatissimis equitibus peditibus sinistram pte illius ad quam te uuueris aggrediaris. atqz circumeas et detrudendo atqz supaurrendo ad hostium tga puenias. Quod si semel aduersarios exinde pellere cepis. accedentibus tuis in dubitatam uictoriam osequis. et ps exercitus tui quam ab hoste submouias. secura durabit. ad similitudinem aut .a. littere ul libelle fabrilis acies in hi dimicandi genere opponit. Quod si te prior aduersarius fecerit illos quos post acie supnumerios diximus deberet poni tam equites quam pedites ad sinistrum tuum colligere cornu et sic

exptis supuenientibus ul irruptionibus repentinis occasione qua nuqm de exercitatis fiunt:

quid sit globus.

aduersario resistes magnis uiribus. ne arte pellaris. Tertia repugnatio simul se. sim h̄ deterior.
q̄ a sinistro cornu tuo cum illius inaptis dextro offligit. nam qui mag̃ impetus est eorum et apte
difficultate eorum aggrediunt hostes. q̄ in sinistro dimicat cornu q̄ aptius explanatur. Si qui t
tuam alam sinistram longe habueris meliorem. tu ei fortissimos equites peditesq; iunge. et
in egressu ipso primam applica ad alam hostium dextram et quantum potes aduersari dextram pte
pellere et cruire festina. Tuam autem alam exercatus ptem inquia deteriores bellatores hie
nosti. a sinistra illius longissime sepa ne ul gladius inuadat ul ad eam tela pueniat. In hoc
gne cauendum est. ne inimicorum cuneis transuersa tua acies eludat. Hoc autem mo uno casu i
utiliter pugnabit si aduersarius inferius dextrum cornu habuerit. et tu longe forti sinistrum
Quarta repugnatio talis est. Cum ordinaueris aciem ante quadringentos ul quingentos pass
ante quam ad hostes puenias non spante eo. subito ambas alas tuas in cutare te iuuenit. ut
exutroq; cornu in prouisos hostes uias in fugam. et celerius victoriam esequaris. Si h̄ genus
examinis licet cito superet. et exercitatos fortissimosq; produxerit. tu periculosum est. qr media
aciem suam qui sic dimicat denudare expellit et in duas ptes exercitum separat. et si primo impe
tu uictus n̄ affuerit inimicus habet postea occasionem qua inuadat et diuisa cornua et media
aciem destruat. Quinta repugnatio est quarte similis. si h̄ unum amplius h̄. q̄ leue armatum
et sagittarios ante primam aciem ponit. ut illis resistentibus acies no possit irrupi. Nam sic
de dextro cornu suo illius sinistrum. et de sinistro cornu suo illi dextrum aggredit. Qr si fuga
re potuerit statim uinat simul media acies illius no laborat. qr aleui armatum sagittariisq; de
fenditur. Sexta repugnatio optima est. et pax simul sed. quia utrumq; quod nuo sicor et ut
tute diffidunt. et si bn ordinauerint. quamuis cum pauciorib; semp victoriam esecuntur.
Nam cum instructa acies ad hostes accedet. dextram alam tuam sinistre ale hostium iunge et
ibi p equites & probatissimos et ueloccissimos pedites iaxe prelium reliquam autem partem
exercitus tui longissime a aduersariorum acie remoue. et in directum porige qui uerum. Nam ei si
nistram ptem illi et alteri et atergo cepis cedit sine dubio uias in fugam. Aduersarius autem
nec de dextera pte sua. Nec de media acie potest suis laboratibus subuenire. quia acies tua
extenditur. et tota si porigit in similitudinem littere longissime q; recedit ab hostib;.

Septima repugnatio est que loci situ aduuat dimicantem. In hac quoq; et
cum paucioribus et cum minus fortibus poteris aduersarium sustinere. hoc est
si montem. aut mare. aut flumen. aut lacum. aut ciuitatem aut palludes.
aut abrupta in una pte habeas ex qua hostes no possint accedere. reliquum exercitum tuum
directa acie ordines. Si in illa q̄ munitione non h̄. omnes equites et ferentarios pons.
Tunc secuturus pro tuo arbitrio cum hoste offliges. quia ab una pte loci natura te munit.
ab alia duplex prope ponit equitatus. Illud tm̄ obseruandum est quo nichil melius iuuet.
ut siue dextro cornu tuo pugnare uolueris ibi fortissimos ponas siue de sinistro cum i
illius dextro ibi strenuos collocas. siue in medio cuneos fieri uolueris p quos acies hostium
rumpas. in cuneo exercitatissimos ordines bellatores. victoria ei p paucos fieri solet. Tan
tum est ut electi a duce sapientissimo in his locis in quib; no et utilitas postulat ordinet.

Pleriq; rei militaris ignari plenore
victoriam credunt. si aduersarios aut locorum angustiis aut armatorum multi
tudine circumdederit. ut additi non inueniant abscedendi. Si clausis ex desper
atione creat audacia. et cum spei nichil est summa formido. Libenter capite i
commori. qui sine dubio sat se eo morituru. Ideoq; sapiosis laudanda sentencia e qui
dixit uiam hostibus qua fugerent muniendam. Nam cum abscedendi aditu parte

facto mentes omnium ad phenda terga conscenserint: multi more pecudum truadant. Nec i segn
tium ullum periculum est. cum uicti quibus defendi potuerunt arma gutterunt. h gnie quanto maior
fuerit. tanto facilius multitudo prosternit. Neq; enim ubi requirendus est nuus: ubi anus semi
tectus non tam tela hostium cupit declinare quam uultum. Ceterum clausi h exigui nuo et in
firmi uiribus h ipo tu sunt hostibus pares. quia desperantes sciunt aliud s hae non posse. Ha
una salus uicti nulla spernit salutem:- s. Lucanus.

Egressis omnibus quero militaris experimentis et arte seruabit. unum superest edo
cere: que admodum recedat ab hostibus. Nam discipline bellicae et exemplorum
periti nusquam maius periculum imminere testantur. Qui enim ante egressum rece
det ex arte suis fiduciam minuit. et inimicis addit audaciam. Verum qr hoc sepe necesse e euen
nire: quibus modis possit tute fieri declinandum est. primum ut tui nesciant io te recedere.
quia declinas inire conflictum si credant arte aliqua se io reuocari. ut ad opportuniore locum i
uitetur hostis. ut facilius superet. aut certe in sequentibus aduersariis secretiores collocentur in
sidie. Nam ad fugam parati sint. qui duce suum sentiunt desperare. Illud quoq; uitandum est
ne hostes te recedere sentiant. et statim irruant. Propterea pluriq; ante pedites suos equites
posuerunt ut illis discedentibus discurrentes aduersarios uiderent ne sinerent quemad modum pedites
abscedebant. Item predatum incipientes a primis singulas acies subducebant. retroq; reuo
cabant. in gradu suo manentibus reliquis. quos sensim postea censiq; ad illos iungebant. i
p alios clam ad illos iungebant. quos subduxerant primum aliquantis exploratis itineribus
noctu ueai exercitu recedebant ut hostes die orta cu ni intelexissent. non possent deprehendere
precedentes. Preterea leuis armatura premittebat ad colles. ad quos subito totus reuocaret exer
citus. Et si hostes insequi uoluissent aleui armata q leui ante occupauerit loc additis equitib
defendebat. n. n. periculosius existimat quam si in desultor insequentibus abhis qui in subsessis
fuerunt ul qui ante seperuiunt obseruent:-

Necessario autem amplior securitas gratiu solet hoc discrimen. In patis cibum
capientibus uitinere lassis equos suos pascentibus ac nichil tale suspicantibus supuentis
assolent fieri. Quod et nobis uitandum est. et hosti ieiusmodi occasionibus priuies iferen
da. h enim cui oppressis ne uirtus poe nec multitudo prodee. quia in arte publica uincat pu
gna. licet et tibi arte plurimu prosit. tu ad offensione tuam poe accusare fortuna. Cu
uero supuentis subsessis et insidiis passus est. culpam suam no poe excusare. qr h uitare
potuit. et p speculatores idoneos ante cognoscere. Cum recedit. talis fraus fieri desiderat
recto itinere parua equites insequunt. ualida manus occulte p alia mittit loca. ubi ad ignem
inimicorum puenerint equites. temptant leuis. atq; discedunt. Ille credit qdq; insidiarum
fuerat pisse et sine cura resoluit ad negligentiam. Tunc illa manus que secreto itinere.
p alia loca festinata fuerat supuenies. opprimit ignorantes. Multi cum ab hoste discedit
si p siluas iuri sunt. premittit qui angta ul prupta occupent loca. ne ibidem a aduersariis p
patiant insidias. et rursus p se precisis arboribus et claudunt uias. quas ci cedes uocant.
ut aduersariis facultatem psequendi. et pene utriq; pti in itinere ad subsessas eis occasio e
Nam qui precedit opportunis uallibus ul silnosis montibus. quasdam p se reliquit insidias
inq; cum inaderint inimicis recurrit ipe et adiuuat suos. Cum ilo sequit aduersis semitis
longe ante destinat expeditos. ut etiam precedentem aduersarium arceat transitu receptiq;
a fronte et a tergo deludet. Dormientibus noctu aduersariis et qui presserit poe egredi et
qui sequit seqr quantu uis intersit poe supuenire p fraude. In transitu fluuiorum
qui precedit illam partem temptat opprime q prima transierit. dum reliqui alueo se

seperant. Qui autem seqr festinato itinere illos qui non potuerunt transire oturbat. Amel los aliquante nationes apud veteres in arte produxerunt et uraliam in affricam ul' ceti macetes hodieq; producunt. si h' g' aliu arenis et tollerandu et asin aptu ofusas etiam i puluere uento uias absq; errore tingere memorant. Ceterum pter nouitate si ab insolitis uideat' i efficax bello est. Catafracti equites propter munimina que ger a uulneribus tut. si propt' i pedimentu et pond' armorum capi facile est. Alijqs his frequenter obnoxij cc dispos pedites qua cc equites i certamine meliores s. + m aut ante legiones poni. aut cum legionarijs misti qu' cominus. h' est manu ad manum pugnat' acies hostium sepe rumpit.

Quadrigas falcatas i bello.

Rex antiochus et mitridates hui. que ut primo in arte magnum intulere timore. ita post modum fuere derisui. Nam difficile curus falcatus planum semp inuenit campum a leui i pedimento retinet. uno queq; afflicto ac mutilato equo deapit. si max romanor militu arte pierunt. ubi ad pugnam ventum est repente toto campo romani tribulos abiecerunt in quos currentes quadrige cum incidissent delete sunt. tribulus aut est. ex. iiij. palis ofixu propugnaclm q qdam abiectis tribus radijs stat. et recto iij to i festus c. Elephanti i plio magnitudine corporu barritus orrore i forme ipius nouitate homies equosq; oturbant. hoc et romanu exercitu primus i lucania rex pirrus eduxit. postea annibal in africa. rex antiochus moriente. iugurta in numidia capiosos hui. Ad uersus quos adusa resistendi excogitauerunt gnu armator. curro i lucania gladio manu quas musadim uocant uni absadit. et bini catafracti equi iungebant ad curru quibus insidentes diuitiani. hoc est logissimos contos i elefantos diugebant. Nam munim ferro nec a sagittarijs quos uehebant belluc ledebant. et earum impetu equor celeritate uitabant. Alij ee i elefantos catafractos milites i miserut. ita ut in brachijs eorum ul' cassidibus ul' humis aculei ingentes ponerent ferro ne elefas bellatorem contra se uenientem posset apphendere. preaque tu uelites antiqu adusum elefantos ordinauerunt. belites aut erant iuuenes leui armatura. corpore alac qui ex equis optime missilia diugebant. hij equis p'currentibus latiores lanceas ul' maiora spicula belluas occidebant. si crescente audacia postea collecti plres milites parat' pila h' est missilia in elefantos congerebant. eosq; uulneribus cludebant. Illud tu additum est. ut fu ditores cum fustibalis et fundis rotundis lapidibus destinatis. illos p quos regebant' elefantes cum ipis turribus affligerent atq; mactare. quo nichil tut' inuenit. Preterea uenenatis belluis qi irruptis ante. spatium milites dabant. que cum in agmen medu pueisset circu fusis undiq; armator glob cum magnis absq; uulneribus capiebant illese. Carrobalistis aliquanto maiores. he. n. longius et uehementius spicula diuiunt suppositas cancellis cum binis equis aut multis post aciem ordinam et cum sbiecta teli accesserint bestie. Sagittis i balistarijs transfigunt. latius tu o ens et firmius pfigitur ferrum. ci i maioribus corporibus maiora sint uulnera. Aduersus elefantos plura exempla et machinamenta retulimus ut si qi necessitas postulauerit scantur que sint tam i manibus belluu opponenda.

Cuiendum uero est si ul' par exercitus uicit.

Set par fugent. sperandum. cum meimpi necessitate duas oscinat. et tam sibi posse uindicare victoria. et i nisabilibus hr acidit bellis et pro superioribus sile habit qui minie desperat. Nam i simili odinc fortior credit. que adusa non frangit. Prior g decessit hostibus spolia capiat. q ipi dicit colligant campu. prior clamore ac buccinis exultare uideat. hac fiducia pt'unt inimicos. Item suis fiducia geminabit. qi victor ex oi par discessit. Quod si aliquo ciu omis iniuria fundat' exercitus pruinosa clade. tu reparatois multe fortuna non deficit. et mediana querenda est. Dux ergo prouidus sb ea cautela publico i

quid sit tribulus.

de elephantis.

quid sint uelites.

debet marte offligere. ut siq; prouinciarum belloꝝ ul' odiōnis humane casus acciderit absq; i
grauiori detrimento liberet victos. Nam si uiam colles fuerint. si p' tergo munitō. Si ceteris abscē
dentibus fortissimi quiq; restiterint. se suosq; seruabunt frequenter iam sb' fusa acies dispersa
ac passim sequentes separatim uiribus intereunt. Nūquam exultantibus mar' solet euenire discrimē
quam cum exhibita feroci subito ī formidinē omittant. Sz quamq; euentus sint colligendi sūt ꝗ si
psitres bello erigendi adhortationibus egrius. si armorū ī statu instinctū ī instinctū ī refouendi. Tunc
noui delectus noua querunt auxilia. et q' amplius prest occupatis occasionibus ī ipōs i
uictores p occultas ī sidias imprtis faciendis. ac si audacia repanda ne opportunitas desit. cum
prosperitate superbus et incautus mentes efferuēt humane. Siquis hunc cursū ultimū pu
tat. cogitet euentus omniū prelioꝝ intra uiria contra illos magis fuisse. quibus victoria debat.

In omnibus pliis et expeditionibus editio talis est. Q̄ q tibi prodest. adiuuāto
nocetur. Quod illū adiuuat tibi semp officiat. Nūquam g̃ ad illius arbitrium
aliquid facere aut dissimilare debemus. si id solum agere q' nobis utile iudicamus
Contra te enim cē incipit. si mittis q' feat ille prose et rursum si quicq̄ pro tua pte cēptauīs
contra illum erit si uoluīt imitari ī bello qui prius ī agris uigilauīt. pl' ī excendo milites la
borauerit minus periculum sustinebit. Numq̄ ei miles in aciem producendus est. cuius aīa
experimenta ñ cepis in noctes aut in opia aut supiuentibus aut terore aut fame. melius fo
re hostem domare quam prelio. in quo amplius solet fortuna potestatis hīe quam uirtus i
Nulla ostilia meliora sunt quam illa que ignorauīt aduersarius. ante quam fatias occasio ī
bello magis solet uiuere quam utius. In solicitandis suspiciendisq; hostibus. si cum fide uetiant
magna fiducia est. quia aduersarium amplius frangunt transfige quā pempti. Melius
est post aciem plura seruare presidia. quam latū militem expgere. Difficile uincit q uīe pot
te suis et aduersarij copis iudicare. Amplius uiuat uirtus quam multitudo. Amplius prodest
locus sepe quam uirtus. Paucos uiros fortes natura procreat. bona institutione plures reddit
industria. Exercitus labore proficit. ocio senescat. Ñ quī ad ēstamen publicū produxeris
militem nisi cum uideris eum sperare victoriā. Subita cōtrēt hostes. usitata uilescāt qui
dispersis suis ī ostilte seqr. quam ipse accepit aduersario. uult dare victoriā. Qui fiuīum
necessarium q; nō ppaiat comeatū uincit sine ferro. Qui multitudine et uirtute precedit.
Quadrata dimicet fronte qui primus est modus. Qui ī parem se iudicat dextro ū cornu
sinistro cornu pellat inimicos. qui est secundus modus. Qui sinistram alam fortissimaq;
hīe se nouit. dextram alam hostis inuadat. qui est tertius modus. Qui hē exercitatissimos
milites in utroq; cornu partes deiet preliū īcipere. qui quartus est modus. Qui leuem
armaturam fortissimā reg'. utrūq; alam hostis inuadat. ferentarius ante mediā aciē osti
tutis. qui quintus est modus. Qui nec nūo militū nec uirtute ostidit si depugnaturus est
de dextra sua sinistram alam hostiū pulset. reliquis suis prectis in similitudinē uerū q
sextus est modus. qui paucioꝝ ī firmioresq; hīs se nouit. Vbi modo cruno latere. aut mon
tem. aut ciuitatē aut mare. aut fluuiū. aut aliq deiet hīe sbsidium. Qui ostidit ī equitū
aptiora loca querat equitibus. et rem magis p equites gerat. Qui ostidit pedestribus copis ap
tiora loca peditibus querat. et rem magis p pedites gerat. Cum exploratores hostiū latenter
obierint in castris. omnes ad tentoria sua reddire p die iubanē. et statim deprehendit explo
ratores. Cum ostilū tuū cognouīs aduersarius cognitū. dispōnem mutare te cognouīt queit.
Quid fieri deiet tractato cum multis. Quid uō facturus sis cum paucissimis ac fidelissimis l'
potius ipse tecū. Milites timore et pena ī sedibus corrigit. in expeditione spes ac pmia fatiū me
liores. Boni duces publico ēstamine nūquam nisi ī exocasione aut nimia necessitate offligē

al' suspiciendis.

Magna dispo est hostem fame ē magis urgere quam ferro. De equitatu sunt multa pcepta
sz cum hi pr militie usu exercerent: armor gne: equor nobilitate profecerint: ex libris nichil ar
bitor colligendus. Cum prs doctrina sufficiat quo gne depugnaturus sis nesciant hostes: ne
aliquibus remediis obsistere molliantur. Digesta sunt y impr in uicem q nobilissimi auctores di
ursis probata tēporibus p expimentor fidem memorie prodiderunt: ut ad priscam sagittandi i
quam ī serenitate tua psa m[illegible] miriē. Ad equitandi scientiam ul tacorem q humor ala
nor q natio uel mutari si po[illegible]sset. Ad currendi uelocitatē: qua saracenus non equat.
Ad armature exercitationē cuius campi doctores ul propte exemplia intellexisse se gaudent
Regula prehendi imo uincendi in artificium integrat: quatenus uirtute pariter ac dispone
mirabili rei p. tue et impris officium exhibeas et militis.—

Q Ualitates aut natura aut opere debere numeri. Non directos sz angulosos muros fa
ciendos. Quem admodū muris extra iungatur adiectis. De extructis et portis ne
noceant ab ignibus. De fossis faciendis. Ne sagittis hostiū homies ledant in muro.
Quibus modis prouidendum sit. ne fame patiantur obsessi. Que spes pparande sint pro de
fensione murorum. Quid faciendum sit si eorum copia defuit. Quod faciendum ne aq copia
patiant obsessi. Si sal defuit quid faciendū sit. Quid faciendū cum primo impetu uenē
ad muros. Enūratio machinarum quibus muri oppugnant. De ariete. falce. testudine. De un
neis. de pluteis. de aggere. de musculis. de turribus. de ambulatoriis. Quem admodū ambu
latoria turris possit incendi. Quē admodū altitudo muris addat. Quo pacto suffodiatur
terra. ut machina nocere nil possit. De scalis sambuca. exostra et tolle noue. De balistis i
onagris. ul scorpionib. arcobalistis. fustibalis. fundis p q tormēta defendit muros. Adiutum
arietis prosunt culaceti. laqueis. lupis. collone. grauiores. De cuniculis p quos aut muris
defoditur: aut ciuitas penetrat. Quid facere debeant opidani ubi hostes irrupit ciuitatē
Que sit adhibenda cautela. ne hostes furtim occupent muros. Quomō ab oppidanis ī
ferant insidie. Quid faciant obsidentes. ne ab opidanis patiant insidias. Quo gne tor
mentorū ciuitas defendat. Quē admodū mensura colligat ad scalas ul machinas faciēdas
precepta belli nauali. Nosū iudicai qui perierint classibus. Qui apellent liburne. Qua dili
gentia fabricent liburne. Qua obseruatione sit cedenda materies. Quo mse cedende sunt
trabes. De mō liburnarum. Mora uentor et nūs. Quibus mīsibus turris nauiget. Que
ad modum tempestatū obseruanda sint signa. De pronostica. De estuariis. Qd est d zeuitate
de locorum notica. siue de remigibus. De telis tormentisq muralib. Que ad modū naual'
belli collocent insidie. Quid fiat cum apto marte bellum nauale gmittit.—

Prologus et aliqui ipsi ponunt aī capitula.

Prestem inculpatamq hoīm initio seculi uitam acoīone mutor alium ul' fe
rarum urbū astitutio prima describit. In his nomen rei. p. repit coīs utilitas
Iō potentissime nationes ac principes gsecuti nullam maiorem gloriā puta
uerunt. quam aut fundare nouas ciuitates. aut ab alis gditas ī nomī suū sub quadā amplifi
catione transferre. in quo opere clementia serenitatis tue optinet palmā. Ab alis enī ul' paucis ul'
singule apicitate tua ī numerabiles urbes ita magi labore pfecte sunt. ut nō tā humana
manu gdite quam diuino nutu uideant zenate. Da conctos imprēs felicitate moderatiē ca
stimonia exemplis indulgentia studior amore precedis regni. animi q tui bona cernimus
et tenemus q antiquare et supior optauit etas. et extendi ī ppetuo uentura desiderat.
Quibus rebus tantum principem uniuso orbi prestitum gratulam quantū ul' humana
mens petere. ul' gratia diuina potuit oferre. Ex dispōionibus ure clementie quantum
profecerint armorum labor. ac gstructō. roma documentū est. q salute ciuū capitoline ar

5 lib 2s

plureis p gato
p scalello
p arrmato

5 capitat bniuolentiā.

5 laudat ī patorem.—

cis defensione seruauit: ut gloriosius postea totius orbis possideret imperiū. ad oplementum igitur opis maiestatis urē p̄ceptōne suscepti rōnes quibus ul' urē ciuitates defendende sint ul' hostiū subruende ex diuersis autoribus in ordine digerim. nec laboris pigebit cū omnibus pro futura credantē:-

TUrbes atq; castella aut natura muniuntē: aut manu. aut utroq; q firmius diuatē. Natura ut loco edito aut abrupto: aut circūfluso mari siue paludibus ul' fluminibus. manu fossis: aut muris. In illo naturali būfitio tutissimo eligentis o silui in plano qrē fundantis in distrio. Videmus antiquissimas ciuitates ita in campis patentibus o stitutas: ut d̄ficete auxilio locorum arte tū et opere redderentē inuicte:-

AObitum muri directum ueteres ducere noluerunt. Ne aditus arietum eēt dispositus. sz sinuosis anfractibus iactis fundamitis clausere urbes. crebriores q; turres in ipis angl'is ediderunt: ppterea q siquis ad murū tali ordinatiē o structū ul' scalas ul' machinas uoluerit ad mouē. non solum a fronte: sz etiā a latibus. et prope a tergo uelut in sinū circūclusus oppimatur:-

MOrus autem ut numq̄ possit cedi hac rōne p ficitur. Inter uallo in centum pedum interposito duo intrinseci parietes fabricantē. de inde terra q de fossis fuit egesta inter illos mittitē. uectibus q; tensatur. ita a muro prim' pēs pro rata inferior secundus longe minor ducitur: ut de plano ciuitatis ad similitudinē gradū qi in clino. molli q; ad ppugnacula possit ascendi. q nec murus ullus potē arietibus cūpi quē tra o fixa tur. et quo uis cāu destructis lapidibus ea q inter parietes tensata fuit: ad mili uicē ingruentibus mol' obsistit:-

QUaeritur preterea ne porte subiectis ignibus exuranteē. ppter q sunt coryis ac ferro tegende. Sz amplius prodest q si uenit antiqtas: ut ante portam addatē propugnaculum in ciuis ingressu ponitur cataffracta. que ānul' ferreis ac finibus pende. ut si hostes intrauerit demissa ex eadem extinguantē inclusi ita tū supra portā muris ē ordinandus ut accipiat foramina p que d̄ superiori pte effusa aqua subiectū o stinguat incendiū. fosse autē ante urbes latissime altissimeq; faciende sunt. ut nec facile possint coequari repleriq; ab obsidentibus. et cum aquis cepeint redundare ab adusario ciuitatū continuari minime patiantē. Nam duplia op' subterraneū pagi eas altitudinē et inundatione prohibēt:-

HOrrmidatur ne multitudo sagittariorū d̄ propugnaculis extrinsecus d̄ffensoribus appositis q scil' occupet murum adusumq; cataffractas atq; scala in ciuitatibus debeant hēre quam plimi. deinde propugnacula duplicia sagittariaq; tendunteē. impetū q exapiunt sagittarū. nz enī facile transeunt spicula q cedit ac fluctuat. Inuentū quoq; remedium est ut de ligno crates facerent quas mutillas nocauerūt. lapidibus q; oplent. ea arte inter bina propugnacula o stitutas: ut si sup scalas ascendisset hostis et aliq̄ o tigisset supra caput suū ūgent saxa:-

MOlta deffensionum opugnationūq; sunt genera. que loca opetentibus inserem'. Nunc sciendū ē obsidendi duas ēe species. Una cum adusarius oportūs loca p̄ sidiis ordinatis et aqua prohibet inclusos ul' deditione sperata fame qī omnes prohibuerit cōmeatus hī ē o silio ipē otiosus ac tutus fatigat inimicū. ad quos casus posse ssores quamuis leuem suspicionē pulsationē alimoniaz. uictus intra muros debēt studiosissime collocare: ut ipis exuberet sua. adusarios in opia cogat abscedere. nō solū autem pranū: sz et omne aliud genus: q inclusum seruari non potē. deputari oportet ad lardum: ut ad minicio carnis frumēta sufficiat. aues autē cohortales et sine ispesa

Vocitur apud nos saimanesca:-

i. scala d̄ radicibus plantata ut volubilis:-

ipi

nutriunt in ciuitatibus: et ppter egrotantes sint necessarie. Pabulaq; equis precipue cõ
gerenda. et que aportari nequierit exurenda. Vini aceti ceterumq; frugũ ul pomorũ
ingerende sint copie. Nichilq; q usui pfitiat hostibus relinquendum. Nam ut hortorum
cum in uiridariis domorũ ul areis excreuerit. utilitatis ac uoluptatis rõ pfituadet. parum
autem proficiat plurimũ colligisse. nisi ab exordio dimicationis salubri p idoneos erogatõ
ipetu. Numquam pditati sunt fame qui frugalitatem int copiam seruare ceperunt.
In beall quoq; etas ac sexus propter necessitatem ac uictus parti frequnter exclusa est
ne penuria perimerent armatos a quibus menia seruabant:-

Bitum sulphur picem liquidam
oleũ q incendiariũ uocant. ad exurendas hostium machinas queq;
preparari ad arma facienda ferrũ utriusq; temperature et carbones se
uantur in oditis ligna quoq; astilibus sagittisq; necessaria reponunt. Saxa rotunda de flumi
ibus pro soliditate grauiora sunt et aptiora mittentibus diligentissime colligenda sunt. ex quibus
muri replentur et turres. Minima ad fundas siue fustibalos ul manibus iaciendi. maiora
p onagros diriguntur. Maxima uõ pondere fundaq; uolubili i propugnaculis diriguntur
ut dimissa p preceps nõ solum hostes obruant subeuntes. s; etiã machinamenta cõfringant.
Rote quoq; de lignis uiridibus ingentissime fabricantur. ul inter alias exualidissimis arbori
bus chilindri quas taleas uocant. ut sint uolubiles eligantur q p proni labentia sibi
to ipetu bellatores solent equosq; deterere. Tales quoq; et tabulata ul diuise magnitu
dinis clauos ferreos ee opportet in pmptu. Nam obpugnãtiũ machinis p alias machi
nas solet obsisti. pcipue cum subitis operibus addenda sit muris ul ppugnaculis altitudo
ne aduersariorum mobiles turres supemineat et capiant ciuitates:-

Neruorum quoq; copiam summo studio expedit colligi. q onagri ul baliste ceteraq;
tormenta nisi funibus nimis intenta nichil prosint. Equorum tri sete de caudis
ac ubis ad balistas utiles asserunt. Indubitatũ uõ et crines feminarũ in eiusmodi
tormentis. non minore hee uirtutem romane necessitatis expimento. Nam in obsidione capitolii
corruptis iugi ac longa fatigatione tormẽtis cum neruorũ copia deficisset matrone absciso cri
nes uiris suis optulere pugnantibus. Repatisq; machinis aduersariorũ impetũ repulere. Valuere
enim pudicissime femine deformato ad tpis capite libere uinere cum maritis. q hostibus integro
decore seruire. cornua quoq; ul cruda coria proficiat colligi ad catafractas tegendas. aliaq; ma
chinamenta siue munimenta:-

Magna urbis utilitas est. cum phẽnes fontes.
muris includit. q si natum non prestat cuilibet altitudinis effodiendi sunt putei. aq;
haustis funibus extrahendus. Et interdum reperiuntur loca que montibus sunt saxis
q munita: in quibus suppositi castella extra murũ inferiores repiunt fontium uenas: ac de p
pugnaculis ul turribus destinatis protegunt tel ul aquatoribus lib pstere accessus. Ad si ulterius
ictum teli in clino tri ciuitatis subiecta sit uena castellũ paruũ q quẽ burgũ uocant it ciui
tatem et fontẽ quiete fabricant. Ibiq; balistas sagittariosq; ostium. Vt aqua defendatur ab
hostibus. preterea in omnibus publicis edificiis multisq; priuatis cisterne sunt diligentissime
substrahende. ut receptacula aquis pluuialibus q de tectis effluunt. pstent. Difficile ei eos sitis
uicit. qui quãuis exiguã aquam ad potum tri obsidie sunt usi:-

Si maritima sit ciuitas et sal defuerit. liquor ex mari sumptus p alueos aliaq;
patula uasa diffundit. qui ardore solis durat in sale. Ad si hostis abunda, phibeat
nam hoc accidit. harenas quas exestato uento fuerit. aliqn colligit. et dulci aq

8 psimonia rei.

cluunt. que sole siccata nichilominus muraē ī salem:-

Tolenta autē impugnatio qñ castellis ul' ciuitatib; preparant mutuo ueq; periculo. ſz maiore oppugnantiū sanguine excitantē luctuosa cōtamīa. Illi ē qui muros īuadere cupiunt tūico apparatu. expoīs copiis īspe deditionis formidinē geminātē. tubarū strepitu hominū pmisto. Tunc q; timor magē frangē insultos. primo impetu stupentib; oppidanis si discriminū expīnīta non non. Ad moenia scal' īuadit ciuitas. Q; si a fidētib; siue militūib; uiris repellatur. pma ogssio stati clausis arcsat audacia cnā ñ tīore ſz uūb; et arte ofligit:-

Admouenē enim testudines. arietes. falces. uinee. pluteī. musculi. fires d' quibus singlis qualit' fabricentē et quo pacto prehentē ul' repellantē edisseram. De ariete. falce. testudine. De materia ac tabulatis testudo ōtexitē. que ne exuratē incendio corio uel zetis aliis centonibusq; uestitē. Ih intrinsec' accipit trabem que aut ad unco pfigitē ferro. Et i falx uocatur. ab eo q' in curua est. ut d' muro extrahat lapides. aut certe cap' ipūs uestitē d' ferro et applicatur aries. ul' q' hē durissimā frontē que sb' uiuit muros ul' q' more arietis retrocedit. ut ei īpetu uehementius feriat. Testudo autem a similitudīe uere testudis uocabulū sūpsit. q; sicut illa mō reduat mō pfert cap': i machinamētū ī tredū reduc. ī tē dū exeit ut forti cedat:-

Aneas dixerunt ueteres. quas nunc militum barbaricoq; usu cattas uocant. De lignis leuioribus machina colligitē. lata pedibus. bij. alta pedibus. bij. longa pedib;. xbj. h' tectū munitione duplici tabulatis centibusq; ōtexitē latera quoq; uimīe sepiuntē. ne saxo ⁊ telo q; impetu penetretē. Extrinsecus aut ne īmisso ocremē incendio crudis ac recentibus coriis aut centonib; opitur. Iste ēplēs facte fuerunt. iungunē in ordinē. sb qb; obsidentes tuti ad subruenda muro penetrant fundamenta. pluteī dicuntē qui ad similitudinē cassidis ōtexunē cuumine. et aliis ul' coriis protegunē tūcq; zotul'. quarū una ī medio duc ī capitibus opponunē. In quibusdāq; ptem uolucris admouentur more carpenti. quos obsidentes applicant muris. eorq; munitiē protecti sagittis siue fundis ul' missilibus defensores oīs de propugnaculis ciuitatis extrudant. De scal' ascendendi facilior pstē occasio. aggr' autem excarta ligniq; extolitē contra murum. De que tela iactantē. Musculos dicunt minores machinas quibus protecti bellatores fluuiū affuīt ciuitatis fossatū etiam apportatis lapidib; ligniq; ac terra non solum oplent. sz etiā solidāt. ut turres ambulatorie sine īpedimēto iungātur ad muruī. Vocantur autem amaīme beluīs musculi. Nam quē admodum illi eī minores sunt a tū balenis auxiliū et adminiculū ingit' exibent. ita iste machine breuiores uale deputate turibus magnis aduentū illaq; parant uiam. itinera pmunuīt:-

Turres autē dīr machinamenta ad edificiorum spēm extrahibus tabulatisq; cōpacta et ne tū opus hostili cōcremēt incendio. diligentissime ex crudis coriis. ul' centonib; comunit' quibus prouice altitudinis addit' latitudo. Nam interdum tercenos pedes p quadrum: interdū quadragenos ul' quinquagenos late sunt. proceritas autē ipsārū tanta fit ut nō solum muros sz etiam turres lapideas altitudine superent. Hic plēs rote mechanica arte sb'duntē. quarum lapsu uolubili magnitudo tam ampla moueat'. Pnīs aut periculū ciuitatis est. si ad murum fiuit turris admota. plēs enim accipit scalas. et diuerso gnē conat' irrūpere. Illa i ferioribus hē arietem ē impetu destruit muros. Circa media uero ptē accipit pontē factū d' duob; trabibus septiq; d' uimine. qui subito prolatum inter turrē murumq; ostituit. et p eū egredientes d' machina bellatores ī ciuitatē transeunt et occupant muros. Superioribus aut turris illius ptibus ōtati et sagittarij collocantē. qui defensores urbis ex alto ons missilib; saxis q; prosternāt. quo fō ciuitas capitē sine mora. Quid. N. auxilij supē eī hi quidē muros altitudine sperabāt. repente sup' se aspiciāt altiorē murū hostium:-

Machine sunt centes ex uiminib; fē ad cohopiē dumq; tectoria possint dia.-

Sunt eī musculi pises qui auxiliū prestit balenis:-

Hic tam manifesto discrimini multis occurrit mois primum si confidentia ul virtus est militaris eruptione fiat globus egredie armatorum. vi. hostibus pulsis machinamentum illud ingens diruptis coriis de lignis exuit. Qui si oppidum exire non audeant. ad maiores balistas malleos ul falaricas cum incendio destinant. ut p ruptis coriis ul centonibus intrinsecus i flama ardat malleoli uelut sagitte sunt. et ubi ad hesserint. qui ardentes uenium unusa flagrat fallarica autem ad modum aste ualido pfigitur ferro. Inter tubum etiam et astile sulphure resina. bitumine stuppisq; conuoluit in fuso oleo q in cendiarium uocant. Que baliste impetu destinata i pcerupto munimine ardes fugitur ligno turritum. machinam frequenter incendit. Deposita quoq; homines funibus cum hostes dormiunt in latinis portant luceernas et incensis hostilibus machinis rursus leuant in murum :-

Preterea ptem muri ad quam machina conatur accedere. cemento atq; lapidibus ul luto siue lateribus postremo tabulatis extruendo faciunt altiorem. ne deffensores menium de sup urbi uentura possit oppimere. Costat autem i efficax machinamentum reddi si in ueiatur inferius. Verum obsidentes eiusmoi tolum ad hibere gsueuerunt. primo talem extruunt turrem qua pro pugnaculis ciuitatis uidetur i ferior. Deinde secreto alia de tabulatis intrinsecus turriclum faciunt. et cum muis fuit machina sotiata. subito funibus trocheis q; d medio turricla illa producitur. de qua egredientes armati. q; altior iuceit stati capiunt ciuitatem :-

Interdum longissimas ferritasq; trales oppnit machine uehementi. eamq; a muri i ciuitate propellunt. Si e rodiorum ciuitas oppugnaret ab hostibus. et turris abulatoria supra murorum altitudie ac turrium omium parare mechanico ingenio inuentum est tale remedium p noctem sb fundamento muri cuniculum fodit. et illum loci ad quem die postero turris fuerat promouenda nullo hostium sentiente egesta tra cunit intrinsecus. et cum rotis i sius moles fuisset impulsa. atq; ad collum qui sbter pantis fuerat peuenisset. tanto ponderi solo cedente subsedit. nec uigi muris aut moui ulterius potuit. ita ciuitas liberata e et machina detrecta :-

Admotis turribus funditores lapidibus sagittarii iaculis manu balistarii ul arcubalistarii sagitis iaculatores plumbatis ac missilibus omnis sbmouet homines. Hi to scalis apositis occupant ciuitates. si qui scalis utuntur frequenter periculum sustinent exemplo capanei aquo primum oppugnatio scalarum phibere inuenta. qui tanta ui occissus est atebanis. ut extinctis fulmine diceret et io sambuca exostra et tollenone obsidentes i murum hostium penetrant. Sambuca di ad similitudie citharae. Nam que admodum in citharam corde sunt ita intrate q uxta turrem positur funes sunt qui pontem de superiori pte trocheis layant. ut descendant ad murum. statimq; de turre exeunt bellatores. et p eum transeuntes menia urbis inuadunt. Exostra di pons que superius expositum. qui de turre i murum repente protruditur. Tollonone dicitur quotiens una trales interim psalta defigit. Cui in summo uertice alia transuersa trales longior dimersa medietate conectitur eo libramento ut summum si cap depsseris aliud erigatur. Inuno g capite cratibus siue tabulatis contexit machina in qua pauci collocantur armati. et p funes attracto d pressoq; alio capite eleuati i ponunt i murum :-

Aduersum hoc obsessos defendere osueuerunt balistae onagri scorpiones. arcubalistae. fustibali sagittarii funde balista funibus cordis q; tenditur. que quanto prolixiora brachiola habuerit. hi. est quanto maior fuerit tanto spicula longius mittit. quasi uxta artem mechanicam tempat. et ab exercitatis hominibus qui mensuram eius ante colligerit si dingnie penetrat quodecq; peiuit. Onager aute dirigit lapides si pro neruorum assiduine et magnitudine saxorum pondera uehat. nam quanto amplior i

rochete

Nota p utilem rodiorum cautelam.

ad maiorem cautelam

bombarda ul mangnium

fuerit. tanto maiora saxa fulminis more ortorq; his duobus gnibus nulla tormentorū spēs ue
hementior inuenit. Scorpiones dicebant quas nūc manubalistas uocant. ō sic uocatas quod
parus sbtilibusq; spiculis inferant mortem. fustibalos. arcobalistas. et fundas desarbere supra
flumina puto q̄ prīs usus agnosat. saxis tū grauioribus p onagrum destinatis. nō solum equi i
eliduntur et homīes. si ī hostū machinamēta franguntur :-

Aduersum arietes etiam ul falces sunt plura remedia. aliqnd centones et culcitas
funibus calent. et illos opponūt locis q̄ cedit aries. ut ī petis machine ma
teria mollior fractā. non destruat murum. alij laqueis captos arietes p mul
titudinem hominum de muro ī obliam trahunt. et cum ipsis testudinibus cūtunt. plēs ī mo
dum forficis tentatū funibus illigant ferrum quod lupū uocant. apphensumq; arietem i
aut cūtunt. aut ita suspendunt ut ī petū non habeat feriendi. Interdum bases collūneq;
marmoree uibrato ī petu iaciunt emūs. arietesq; offringunt. Quod si tanta uis fuerit ut
muris arietibus pforetur. et q̄ sepe accidit deadat. salutis una spes sup est. ut destructis i
domibus alius intrinsecus murus addat hostesq; int binos parietes si penetrare temp
tauerit perimantur :-

Aliud genus oppugnationum est subterraneū atq; secretum quod cuniculū uocant.
Aleporibus qui cauernas subtus fodiunt. ibiq; oduntur. Adhibita g multitudie
ad spem metallorū in quibus aurum argentiq; uenas bellorū rimatur in dustria. ma
gno labore terra defodit. cauatoq; spelunca in exitum ciuitatis interna q̄rit uia q̄ firmus du pli
cibus opatur insidijs. aut enim penetrant urbem. et noctu non sentientibus oppidanis i
egrediuntur p cuniculum. reseratisq; portis suorū agmen ī ducit. hostesq; in ipsis domibus
primunt ignorantes. aut certe cum admurorum fundamenta pueneritū suffodiūt eorū per
maximā partem. appositis feretrorum lignis ruinaq; muri tumultuario opere suspendunt.
sarmenta ī sup iungunt. aliaq; fomenta flāmarū. tunc pparatis bellatoribus sup ignis
inmittitur conbustisq; columnis ligneis atq; tabulatis muro subito corruente aditū reseruē :-

In numerabilibus declaratur exemplis sepe cessos adinstitutionē hostes qui priuatant ci
uitatē. Or sine dubio euenit si oppidanī muros ac turres optinuerit. ul altiora occu
parint loca. Time. n. de fenestris ac tectis omis etas ac sexus imbres obruit saxis
aliisq; gnibus tellorū. q̄ ne sustineant obsidentes. portas ciuitatis aperte offerentur. ut resi
stere desinant fugiendi potestate cessa. Necessitas. n. quedā uirtutis est desperatio socorsu
Vnum oppidanis auxilū est siue p diem siue p noctem hostis intrauerit. ut muros tur
resq; teneant ac loca supiora ascendant hostesq; per uicos et plateas undiq; obruāt
dimicantes :- :- :-

Frequenter tolum excogitant obsidentes. ac simulata desperatione longe abeūt.
si ubi post metum murorū uigilis derelictis requiescūt in cauta securitas. tenebra
rum ac noctis occasione captata. cum scalis clancl'm uenitū. murosq; ascendūt
propter quod maior est adhibenda custodia. cum hostis abscessit. Et ipsis muris ac turribus i
tiguriola collocanda in quibus uigiles hiberni mensibus abimbribus ul frigore estiuis defen
dant asole. Illud quoq; usus inuenit. ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutri
ant. qui aduentū hostium odore presentant. latratuq; testentur. anseres quoq; nō minōr
soleria nocturnos supiuentis clamoribus indicant. Nam ingressi capitolinam arcē galli ro
manū nomen eruissent. nisi clamore anserum excitatus mallius restitisset. Ora diligentia sui
fortuna uiros qui uniuersum orbem erant. sb iugū missū suus una seruauit :-

Non solum in obsidionibus. sz in uniuso gne bellorū supra oia dī hostū asuetudies explo

dū pedū balistē.

meiz cuniculū
admiritudinez
aiali :-

tegetes
latatoie.

tare diligẽt: ac nosse. Opportunitas enim insidiarum aliter non potest reperiri nisi scias quibus horis aduersarius a laboris intentione discedat. quibus reddatur cautior. Interdiu media die. Interdiu ad re-
spectum sepe nocte aliqui eo tempore quo sumitur cibus utriusque partis milites ad requietem. aut ad curanda
corpora dispergunt. Quo incautiore cum ceperit fieri. obsidentes astu se a proelio subtrahunt ut aduersario
rum negligentia sibi licentiam tribuat: quam ipsa in punitate cum venerit repente admotis machinis vel
appositis scalis occupant ciuitatem. Et id in muris saxa ceteraque tormenta ponunt in preruptu ut co
gnitis insidiis ac ideo in muris saxa ceteraque tormenta ponunt in preruptu. ut cognitis insidiis accu
rentes ad manus haberent quam supra capita hostium euoluant atque iaculent:

Quom negligentia intercuenit parribus insidiis
subiacent obsidentes. Nam siue alio siue sono fuerint occupati. siue offitio. aut
aliqua necessitate dispersi. Tunc oppidani repente prorumpunt ignorantes primum aries
tes. machinas. uineasque aggeres ignibus concremant. omnia quoque in cinerem fabricata opera subiuntur propter quod
obsidentes ultra retro teli fossam faciunt. eamque non solum uallo et sudibus sed etiam turriculis instru
unt. ut erumpentibus excursare possint obsistere. quod opus turricula uocant. Sepe cum obsidio de
scribitur inuenitur in historiis turricula urbem esse circumdata:

Sed excelso destinata missilia. sicut plumbate uel lancee. uerutum. sicut rote uel spicula in subiectos ue
hementius cadunt. Sagitte quoque arcubus misse. et saxa manibus funditis siue fustibus di
recta. quanto de excelsiore loco. exeunt tanto longius penetrant. Balliste uero et onagri. si a
peritis diligentissime temperentur. uniuersa procedunt a quibus nec murus ullus nec munimina possunt
deffendere bellatores. Nam more fulminis quidquid percusserint. aut dissoluere. aut uertere
solueuerunt:

Ad capiendos muros scale uel machine plurimum ualent. si ea magnitudine cum pacte fuerint.
ut altitudinem exuperent ciuitatis. Mensura autem colligitur duplicia modo sunt e linum te
nue et expeditum unum capite nectunt in sagitta. quae cum admuri fastigia directa pueruerit
ex mensura lini muroque altitudo deprehendit. Aut certe cum sol obliquus umbra turris muroque iacu
latur interea. et ignorantibus aduersarius imbre illius spatium mensurant. Iremque proinde mensurandi
turris decem pedes figunt. et umbra uprius similiter mensurant. quo collecto nemo dubitat ex umbra decem
pedum inuenire altitudinem ciuitatis. Cum sciatur quanta altitudo quantam umbram emittat in longum
Quae ad oppugnandas uel deffendendas urbes auctores bellorum artium prodiderunt. uel quae ceteris
rum necessitatum usus inuenit. propublica ut arbitror utilitate digessi. Illud iterumque commoneo
ut solertissime caueatur. ne quis aut pot inopia cingatur. aut cibi quibus malis nulla arte succurritur
Idque intra muros tanto plura occludenda sunt. quanto scilicet clausure tempus in obsidentium po
testate consistere:

Quae pro maiestatis tue imperio in uicem terrestris phy roibus absolutis nauales belli
residua in opinor est portio De cuius artibus id pauciora dicenda sunt. quia diuidi
pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen. Romanus autem
populus pro decore et utilitate magnitudinis sue non propter necessitatem tumultus aliquo classem
parabant ex tempore si ne qui necessitatem sustinere semper huius preparatam. Nemo e bello lacessere. r
aut facere auderet inuitam ei regno uel populo. quem expeditum et promptum ad resistendum undique
cognosat. Apud missenum igitur et rauennam singule legiones cum classibus stabant. ne longius a tu
tella urbis abscederent et cum id postulasset sine mora sine arcutu ad omnes partes mundi naugio p
uenirent. Nam missenantum classis galliam. hispanias. mauritaniam. affricam. egiptum. sardiniam
atque siciliam habebat in proximo. Classis autem rauennantum. epirum. macedoniam. achaiam. ponti
dem. pontum orientem. asiam petere directa. naugatione consueuerat. quia in rebus bellicis celeritas

Nota diuisas mensuras!

Cum bello naualli

amplius solet

amplius solet prodeè quam uirtus.

Liburnis autem que ĩ capitania stabant. pfectus classis missenatuũ preerat. Eas uero que ionio mari locate fuerant. prefectus classis rauennatuũ retinebat. sub quibus erant deni tribuũ p cohortes singulas ostituti. Singule autem liburne singulos nauarcos. i. qui nauiclerios habebant. qui exceptis ceteris nautarũ officiis gubnatoribus atq; remigibus et militibus exercendis cotidianam curam et iugem exhibebant industriam :-

Diuerse autem prouinciae quibusdam temporibus mari plurimũ potuerũt. et ideo diuersa genera nauium fuerunt. si angto dimicante acrisio bello cum liburnorum auxilio pcipue uictor fuisset Antonius. experimento tanti certaminis patuit. liburnorũ naues. ceteris aptiores esse similitudinẽ et nomen usurpati. ad eandẽ instar classem romam principes texuerunt. liburna namq; dalmatie pe est. dicetur sibi acens ciuitati. cuius exemplo nunc naues bellicae fabricantur et appellantur liburne :-

Victus fuit Antonius ab augusto cesare ĩ egipto pte illa que uocatur Actium :-

Sed cum in domibus construendis hareat ul lapidum qualitas requirẽ. tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cuncta querenda sunt quia maius periculũ ẽ naucem ruinosam ẽe quam domum. excepto igitur et pino domestica siue silueste larice et abiete. precipue liburna otexiẽ. utilius ereis clauis quam ferreis offigada. quamuis eẽ grauior aliqui uideat expensa. tũ q̃ amplius durat. lucrum probatur afferre. Nam ferreos clauos tpi et humore. celeriter rubigo consumit. erei aut etiã in fluctibus ppã sua seruant :-

Observandum precipe. ut a xb. luna usq; ad xv. uij. arbores precidantur. ex quibus liburne ostruende sunt. his enim tũ. viij. diebus. cessa materies in minus seruatur et aceric. Reliquis autem diebus pcisam. etiam eodem anno interdũ uiuũ lac excessam puluere utiẽ. Quod ars ipa et omnium architectorũ cotidianus usus edocuit. et ostemplaticẽ ipi religionis cognosamus. quam pro etnitate his tũ diebus placuit celebrari :-

Edunturque autem trabes utilitez post solstitiũ. i. p mensem uillũ et angustiũ et p autũ pnale equinoctiũ. i. usq; kal. ian. his namq; mensibus accrescente humore siccora. et ideo fortiora sunt ligna. Illud autem cauendum est. ne ostinuo ut deiecte fuerint trabes secentur ul statim ut secte fuerint mittantur in naue. Siquidẽ adhuc solide arbores etiam diuise p tabulas duplices ad maiorem siccitatem mezeantur indutias. Namq; uindes opingunt cum natiuũ humorẽ exsudauerint ostrahuntur et rimas faciunt latiores. quo nichil ẽ periculosius nauigantibus quam hiare tabulata :-

Quod ad magnitudinem pertinet. minime liburne remorum habent singulos ordines. paulo maiores binos idonee mensure. tenos ul quaterenos. Interdum quinos sortiuntur. i. remigio gradus. Nec hec cuiquam in norme uideat. cum i aciaco preelio longe maiora refferant cauarisse nauigia ut senorũ etiam ul ultra ordinum fuerit. Scafe tũ maioribus liburnis exploratorie sociantur que uicenos prope remigas in singulis ptibus habebant quas britanni picatos uocant. p has et supiuentis fieri et cõmeat aduersariorũ nauium aliqui interdum assolet. et spiculandi studio aduentus earum ul ostilium deprehendi. Ne tũ exploratorie naues cito deprehendãtur colore ueneto qui maximis est fluctibus sillis uela tinguntur et funes. Cera etiam qua ungere solent naues ĩficiẽ. nauteq; ul milites uenetẽ uestẽ induunt. Ut non solum p noctẽ sed etiam p diẽ facilius lateant explorantes :-

Scaphe exploratorie apud nos dicuntur gruncete.

Ventumque exercitum armatis classibus uehit turbinũ signa deberet ante prenoscẽ procellis namq; et fluctibus liburne grauius sepe quam ui hostiũ pereunt. Inqua pte naturalis phye tota est adhibenda solertia que aduentorũ tpi q; celesti rõne natum colligit. Et ĩ tẽpestatũ

pro acerbitate pelagi: sicut prouidus cautela tutē. ita negligentes extinguit incuria. ¶ uentorum numerū atq; uocabula ars nauigandi primū debet inspicere. Veteres autē iuxta positionem cardinū tū. iiij. uentos principales a singulis celi partibus flare credebant. si expimētū posterioris etatis. xij. ophendit. ¶ horum uocabula ad submouendā dubitacionē nō solū greca sed etiā latina protulimus. Sed ut uentis principalibus declaratis eorum qui ipsis dextra leuaq; iuncti sunt iudicemus. ¶ Ybernio zephiro solstitio. i. aboriental cardine sū mimus exordium. ex quo uentus oritur affricus. i. subsolanus. huic adextra iungitur cetias siue choros. A sinistra eurus siū ultimus. Meridianum autē cardinē possidet. Notus. i. auster. huic adextra iungitur leuconotus. hoc est albus notus. A sinistra libonotus. i. chorus. ¶ Occidentalē uero cardinē tenet zephirus. i. subuespertinus. huic adextra iungitur lips siue affricus. ¶ A sinistra iapix siue fauonius. Septentrionalem uō cardinem sortitus est aparcias siue septentrio. Cui adhereat adextra thracias siue siue ecaurus. ¶ A sinistra boreas. i. aquilo. ¶ hi sepe singli interdum duo magis autem tempestatibus rui pariter flare obseruerūt. horū impetu maria que sua sponte tranquilla sunt et quieta undis estuantibus seruunt. ¶ horum flatu pro natura tpis ut locorū ex procellis serenitas reddatur. et rursus in procellas serena mutantur. Nam sedo spiraūe optatos classis suenit port. adiuso stare ul regredi aut discrimen sustinere cōpellit. et ideo dictale naufragiū ptulit q uentorū rōm diligenter inspexit:-

Sequitur misium dierumq; tractatus.

Neq; enim integro anno uis atq; acerbitas maris patit nauigantes. Sed quidem a mīses aptissimi. quidam dubij. reliqui classibus intractabiles sunt. lege nature a phagnite decursu. i. portū pleiadū. a die. vij. kal. iuni usq; in arctūi ortum. i. in die octauū decimū kalas octubū secum nauigatio creditur. q estatis brūita uentorū acerbitas mitigat pt hoc tempus usq; in tertiū idus nouembris incerta nauigatio est. et discrimini proprior. propterea quia post idus septembris oritur arcturus uehementissimū idus et. viij. kalas octubium equinoctialis cuenit acerba tempestas. Circa nonas uō octubris dī pluuiales. quinto idus cadē taurus a nouembri autē mense crebris tempestatibus nauigia quatiebat uigiliarū hyemalis occasus ex die. ¶ tao nouembrū idūū usq; in die. vj. idūū martias maria claudunē. Nam lux minima nox prolixa nubium densitas. aeris obscuritas uentorū imbriū ul niuū geminata seuitia non solū classes a pelago. si etiam comeantes a terestri itinere deturbat post natale uero ut ita dicam nauigationis qui solenni certamine publicoq; spectaclo multarū gentiū celebratur plimarū siderum ipsūisq; tpis rōne iudus maias pcloso maria temptant. Nūquid negotiatorū cesset industria. sed qd maiō adhibēda cautela ē qui exercit nauigat cū libūnis q cū pūatorū mtiū festinat audacia:-

Preterea aliorū ortus occasusq; siderū tempestates uehementissimas cōmouent. inquibus licet certi dies autorum attestatione signentur. tū quia diuisis cursibus aliquanta mutantur. Et q ostendum est celestes cursus humana ordine ad plenū nosse prohibetur. Ideo nautice obseruationis curam triphariam diuidunt. Aut enim circa diem statutum. aut ante ul postea tempestates fieri optum est. unde precedentes pro ginnasion nascentes die solempni gymasion subsequentes metachimasion greco uocabulo nuncupat. sed oia oia enumerare nostri aut longum est. Cum autores plurimi non solum misium sed etiā dierum diligenter exposuerint. transitusq; siderū quos planetas uocat cū pscripto dei cursu arbitrio creatoris suspiciunt signa ul deserunt. frequenter assolent serena turbare. Inter luniorū autē dies tempestatibus plenos et nauigationibus quam maxime metuendos nō solū pitie rō sed etiā uulgi usus intelligit:-

Multis quoq; signis et de tranquillo procelle et de tempestatibus produnt. que uelut i speculo lune orbis ostendit. Rubicundus color uentos. cerulei indicit pluuias. Ex utroq; commistus nimbos et furentes procellas. letus orbis ac luadus serenitate nauigis repromittit quam gestat in multa pcipue si in ortu. nz obtusis cornibus nitida. nz infusso sibi humore fuscata. Sol qz exoriens uel diem condens uel diem condens interest utrum equalibus gaudeat radiis. an obiecta nube uaietur utrum solito splendore fulgidus an uentis urgentibus igneus. ne ue pallido uel pluuia sit i pendente macrosus. Aer uo et mare ipm. nubiumq; magnitudo uel spes solitos instruat nautas. Aliquanta ab auibus. aliquanta significant apisabus que ugilius i georgicis diuino pene ophedit i geo. et uaro in libris naualibus diligenter excoluit. h gubernatores se se sane profitent. sz hacten qten eos i pine usus instituit u altior tectria firmauit. elementu pelagi terra pr mundi est. que pter uentorum flatum suo quoq; spiritu motiq; uegetat. Nam certis horis diebus pter ac noctibus estu quodam q zeuma uocant. atq; paiunt. et mare torrentu fluminu non exundat in tras. nuc refluit i altitudinem suam. s hec zeaprocantis meatus ambiguus cursus nauium secunda adiuuat. retardat adusa q dimicatio magna sint cautem uitanda. Neq; ei auxilio remorum reumatis i petus uincat cui interdu cedit et uetus. Et quoniam in diuisis legombus diuerso lune crescentis uentiq; statu ctis horis istu uariam io preliu nauale gesturus s uetudinem pelagi uel loca an ogssu debet agnosce:-

s de fluxu et reflexu maris:-

Nauticorum gubernatorum qz solertia est. loca in quibus naugat potius cognosce ut i festis p eminentibus uel latentibus scopulis uadosa ac sicca uitentur. Tantum ei securitas maior quanto mare atius fuerit. In nauarchis diligentia. i gubernatoribus pitia i remigibus uirtus eligi. ppterea qz naualis pugna tranquillo committe mari liburnarum molles uentorum flatibus sz remorum pulsu ad usticos putat rostris eorumq; cursus impetus uitat in quo ope lacertorum zeigitus et ars clauu regentis magn victoria prestat:-

s liburne sint galee.

Multa quod armorum gna prelium terrestre deserat sz nauale.

certame non solum plures armorum spes. uerum etiam machinas et tormenta flagitat tanquam i muros dimicetur et turribus. Quid enim crudelius ogssione nauali. ubi aquis homines pimunt et fimis. precipua ergo debet e regiminum cura. ut contrafractati loricati. galeati etiam occei muniti sint milites. De onere namq; armorum nemo possunt oqui qui stans pugnat in nauib. Scuta quoq; ualidiora propter iactus lapidum. et ampliora sumu preter falces et arpagones. aliaq; naualia genera telorum. sagittis. missilibus. fundis fundibalis plumbatis. onagris. balistis. scorpionibus. iacula i uce dingu et saxa. Et quod est grauius qui de uirtute presumut admoti liburnis iniectis pontibus i aduersariorum transeunt naues. ibiq; i gladiis manu ad manu ut di cominus dimicant. In maioribus etiam liburnis propugnacula turresq; ostruu. ut tmq; de muro ita de excelsioribus tabulatis facilius uulneret uel primant inimicos. Oleo incendario. stuppa sulphure et bitumine. obuolute et ardentes sagitte p balistas in hosticarum nauu alueis infigunt. unctaq; cera et pice et resina tot fomentis ignu repente succendunt. alij ferro intimu et saxo. Alij ardere cogunt i fluctibus. Inter tanta mortu genera quasecimus cursus est. absumenda piscibus insepulta sunt corpora:-

Ad instar autem terrestris prelij supuentis fiunt ignorantibus nautas uel circa oportunas insularum angustias collocant i sidie idq; ag ut impti facilio deleant. Si longo remigio fatigati sunt hostium naute. si uento urgent aduerso. si pro nris est zeuma. nil suspicantes dormiu inimica statio. quam tenet exitum non habet. Si dimicando optate ueni occasio fortune bisfortis iungende sunt manus et ex opportunitate prelium ogserendum. Qz si cautela hostu cuitans insidias publico marte offligent. te liburnarum

instruende sunt acies. non directe ut in campis. sed in cuneo ad similitudinem lune. ut productis cornibus acies media sinuet. ut si adversari prumpere temptauerint. ipsa ordinatione circumdari deprimantur. In cornibus autem precipui robur et liburnas collocare et milites.

Preterea utile est ut alto et libero mari tuis semper classis utaris. inimicorum uero pellere ad litus. quia pugnandi impetum perdunt qui circumdunt uiteras. In huius modi certamine tria armatorum genera plurimum ad victoriam prodest. asseres. falces bipennes. asser dicitur cum trabes subtilis ac longa ad similitudinem antemne pendet in malo utroque capite ferreo. hinc sive a dextra sive a sinistra parte adversariorum se iunxerit naues. prouice arietis ui impellunt et bellatorum hostium sui nautas sine dubio prostrenit ac primit ipsamque nauem penitus penetrant. Falx autem dicitur acutissimum ferrum curuatum ad similitudinem falcis quod longioribus inditum collatorio sibi fines quibus antenna suspendit repente preadit collapsisque illic liburnam pigriorem et inutilem reddit. Bipennis est securis hinc exutaque parte latissimum et acutissimum ferrum per has in medio ardore pugnandi pitissimi nauta. ul' milites.

Condiamus utentur exaribus. Retinendum puto. quia artis amplius in his frequentior usus euasit. quam uetus doctrina monstrauerat.

Fla. Eutropius emendauit sine exemplario. ystantinopoli. ysul' alentiniano. Aug. vij. et abieni.

Incipit

Iste liber est mei Angeli de sanguineis de roma.

Explicit Vegetius de re militari.

BIBLIOTHECA REGIA